

EDIČNÍ POZNÁMKY

První svazek tohoto kritického vydání Spisů Stanislava K. Neumanna zahrnuje původní básně veršem i prózou z prvního období autorovy básnické dráhy, tj. z desetiletí 1893–1902. Přináší tedy nejen po řadě pět knih veršů, které tehda vydal — *Nemesis, bonorum custos...* (1895), *Jsem apoštol nového žití* (1896), *Apostrofy hrdé a vášivé* (1896), *Satanova sláva mezi námi* (1897), *Sen o zástupu zoufajících a jiné básně* (1903) —, ale nadto — v závěrečném oddílu *Básně knižně nevydané* — také básně veršem i prózou, jež v tomto období uveřejnil jen po časopisech nebo v rozličných publikacích, aniž je kdy pojal do některé ze svých knih. Konečnou hranici prvního období své básnické tvorby vymezil vlastně St. K. Neumann sám, když po třiceti letech, obzíraje z odstupu svůj básnický vývoj, po pravdě označil sbírku *Sen o zástupu zoufajících a jiné básně* za konec jeho první fáze (viz St. K. Neumann, *Vzpomínky*, Praha 1931, str. 86). Ale už předtím, když sám přistoupil k pořádání svých Spisů, uzavřel jejich první, básnický svazek, tj. *Knihu mládí a vzdoru* (Praha 1920, de facto však vyšla až v únoru 1921), rovněž básněmi z oné páté sbírky své lyriky, které v *Knize mládí a vzdoru* tvoří její čtvrtý oddíl, označený tam letopočtem jejich vzniku 1897–1902; totéž vrocení nesla už kdysi sama kniha *Sen o zástupu zoufajících a jiné básně*, kdežto další sbírka básnickovy lyriky, *Hrst květů z různých sezón* (1907), byla poté co do svého vzniku označena letopočtem 1903–1906. Řídíce se tímto vymezením, pojali jsme tudíž do závěrečného oddílu tohoto svazku, vyhrazeného autorovým básním knižně nevydaným, rovněž jen ty z nich, které časopisecky nebo podobně vyšly do sklonku roku 1902. I když některá z básní, ať veršem nebo prózou, které St. K. Neumann časopisecky uveřejnil ještě potom, do dubna 1903 (z toho měsíce se totiž datuje časopisecky nejdřív publikovaná báseň z autorovy další básnické sbírky *Hrst květů z různých sezón*), podněcuje k domněnce, že vznikla již dříve, rovněž do sklonku roku 1902, a že tudíž spadá do prvního období básnickova vývoje, nezařazujeme ji nicméně do tohoto svazku, už proto, že se taková datace jejího vzniku zakládá jen na dohadu, a to tím spíše, že sám přechod mezi touto první a další fází Neumannova básnického vývoje byl právě tak plynulý jako už předtím namnoze přechod i mezi jednotlivými básnickovými sbírkami veršů.

Výchází mez tohoto prvního období v básnické tvorbě St. K. Neumanna je dána jeho první knihou veršů *Nemesis, bonorum custos...*, vrocením jejího vzniku 1893–1895, kterou sám však do své edice Spisů Stanislava K. Neumanna nepojal. Naše vydání Neumannovy poezie z tohoto období se tedy od někdejší autorovy vlastní edice jeho Spisů

liší už tím, že zahrnuje také jednak sbírku *Nemesis, bonorum custos...*, a to v jejím původním složení před konfiskací, jednak i básně knižně nikdy nevydané. Nadto však tkví rozdíl mezi naším vydáním a básníkovou redakcí jeho *Spisů* v tom, že rovněž další čtyři knihy jeho veršů — sbírky *Jsem apoštol nového žití*, *Apostrofy hrdé a vášnivé*, *Satanova sláva mezi námi*, *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně — přinášíme v jejich původním knižním celku, kdežto autor sám některé básně z těchto čtyř sbírek později zařadil jednak — z větší části — do prvního svazku *Spisů* Stanislava K. Neumanna, do *Knihy mládí a vzdoru*, jak už pověděno, jednak do třetího jejich svazku, do *Knihy erotiky* (Praha 1922), a to do jejich prvních dvou oddílů, vyznačených vrocením 1895—1897 a 1898—1902; některé básně z oněch čtyř sbírek však nepojal do žádné z obou těchto knih ani pak už do žádného dalšího svazku svých *Spisů*. A tak se již tady, v tomto svazku nynějšího kritického vydání *Spisů* Stanislava K. Neumanna, zasvěceném poezii z prvního období autorova básnického vývoje, jevílo nejučelnější založit její edici na knižních celcích, ve kterých původně kdysi vyšla.

Z celého tohoto období se dochoval autorův *rukopis* jedině ke sbírce *Satanova sláva mezi námi*. Zčásti jsou poté dochovány *autorské předlohy k sazbě prvních tří oddílů Knihy mládí a vzdoru* (v literárním archívu Národního muzea pod signaturou 23 R 81), podávajících vybrané básně ze sbírek *Jsem apoštol nového žití*, *Apostrofy hrdé a vášnivé*, *Satanova sláva mezi námi*: jsou to neúplné výtisky těchto tří sbírek s autorovými textovými úpravami pro *Knihu mládí a vzdoru*; poměrně zřídka přitom autor měnil — nejvíc v básních ze sbírky *Jsem apoštol nového žití* — samo slovní znění, většinou jen tlumil původní emocionální ráz interpunkce a potlačoval symbolistickou zálibu v psaní některých slov s velkou začáteční písmenou nebo v jejich tisku verzálkami. Až na několik stránek se dochoval i *nekorigovaný stránkový obsah Knihy mládí a vzdoru* (tamtéž), a to všech jejích čtyř oddílů: jeví se v něm — nehledíc arci k tiskovým chybám — textové odchylky jak od oněch autorských předloh k sazbě prvních tří oddílů *Knihy mládí a vzdoru*, tak i od samého jejího znění (zejména u básní ze sbírek *Satanova sláva mezi námi* a *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně), takže je zřejmo, že některé změny v původním knižním textu básní pojatých později do *Knihy mládí a vzdoru* provedl autor jednak až při její sloupcové, jednak i při její stránkové korektuře.

Výchozím textem k našemu vydání těchto básní St. K. Neumanna byl jejich text naposled tištěný za autorova života. U básní pojatých do *Knihy mládí a vzdoru* a do *Knihy erotiky* to byl tedy téměř zpravidla jejich text z obou těchto svazků v autorově vlastní edici *Spisů* Stanislava K. Neumanna; u básní, které do nich nepojal, to bylo téměř zpravidla jejich první a spolu poslední knižní vydání v některé z pěti prvních autorových sbírek veršů, a konečně u básní, které vůbec knižně nevydal, text jejich jediného otisku v časopisu nebo podobné publikaci.

Protože však úkolem této kritické edice Spisů Stanislava K. Neumanna je zachytit i dějiny textu a podat různovětní, uvádíme v dalších podrobných poznámkách k jednotlivým básním odchylná znění z ostatních jejich textů básníkem tak či onak kontrolovaných, ať to byla rozličná knižní vydání těchto básní za autorova života nebo autorské předlohy k sazbě Knihy mládí a vzdoru a její stránkový obtah, ať rukopis sbírky Satanova sláva mezi námi nebo prvotní otisky některých básní v časopisech a publikacích. Přitom nám starší znění té oné básně umožnilo opravit nedopatření, jež se někdy vloudilo do toho jejího textu, který je základem našeho vydání. O jednotlivých textech blíže jednáme v úvodní poznámce ke každému oddílu tohoto svazku, kde také podáváme přehled příslušných zkratk, kterými jsou rozličné texty označeny v různovětních.

Řídíme se v tomto vydání edičními zásadami České akademie a výsledky ediční praxe Národní knihovny. Měníme-li tedy pravopis, pokud se změny nedotýkají zvukové stránky, neměníme znění, které jsme vzali za základ, leda důvodně v takových případech, které uvádíme v různovětních, aniž tam ovšem zaznamenáváme opravy zřejmých tiskových chyb. Pokud jde o kvantitu, respektujeme odchylky od dnešní normy v domácích slovech (např. *hvizdne, nižina, obhajce, římsa, úzounký*) a ponecháváme i kolísání (např. *blyškati-blyskati, kradí-krádí, luza-lůza, vztyčiti-vztyčiti*); vyrovnáváme však autorovo kolísání v psaní interjekce *o-ó* na podobu *ó* a kvantitu *vpíjí se* (str. 121) na *vpíjí se* podle str. 85. Ponecháváme odchylnou hláskovou podobu, např. v slovech *ulašťovka, udusený, zardousený, zavěšený*. Dobové psaní slov jako *pěšť, cnost* (*cnost'*), *paměť, zkvétat, teprvé* všeobecně upravujeme na podoby *pěst, ctnost, paměť, vzkvět, teprve*. Zachováváme absolutní tvar přivlastňovacího zájmena *její, jejíž*. Psaní předložek *s, z* a předpon *s-, z-* upravujeme podle Pravidel 1957, ale ponecháváme podobu *svábil*, kolísání *svadlý-zvadlý*, jakož i předponu *se-* ve slovech *sedraný, sestárly, sežloutlý, sešerí se*. Cizí jména vlastní a slova přejatá upravujeme podle dnešní normy jak co do kvantity, tak co do hláskové podoby, ponecháváme však podoby *atlét, atleta* (1. pád sing.).

Interpunkci upravujeme a doplňujeme všude, kde je syntakticky nutná. Vypouštíme ji tam, kde jí bylo užito mechanicky, kde najisto neměla žádnou funkci; tyto případy v různovětních neuvádíme. Vykřičníky začasť kladené podle dobového úzu po interjekcích, vokativěch a imperativech jsme nahradili čárkou.

Strofy nebo odstavce v básních tohoto svazku vyznačujeme také tak, že první verš tiskneme se zarážkou. Jenom tam, kde běží o zvláštní strofický útvar, který sám je vyznačen zarážkami některých veršů, tiskneme takové strofy cele v podobě autorem předepsané, tedy bez zarážky v jejich prvním verši; totéž samozřejmě platí o básních tištěných na osu.

V různovětních jsou na začátku pořadová čísla veršů; následuje zně-

ní, které tiskneme, pak za hranatou závorkou text, který se od něho odchyluje a který vždy bývá provázen zkratkou, jež označuje jeho původ a je tištěna kurzívou; bývá-li takových odchýlných textů více, uvádíme je chronologicky od mladšího k staršímu. Text, který tiskneme, je buď text výchozí, anebo je to text, k němuž došel sám vydavatel na rozdíl od všech autorových textů: v tomto druhém případě bývá text zpravidla výchozí uveden — se svou značkou — hned jako první za hranatou závorkou. V obou těchto případech však text, který tiskneme, tedy text před hranatou závorkou, nebývá provázen značkou; je-li někdy přece uvedena i u textu, který tiskneme, tj. u textu před hranatou závorkou, tak tehdy, když vydavatel z rozličných autorových textů výjimečně volil jiný text nežli text zpravidla výchozí, který pak v takovém případě bývá uveden — i se svou značkou — rovněž jako první hned za hranatou závorkou. Tam, kde je mezi texty, k nimž v různotočeních přihlížíme, také text rukopisný, uvádíme znění v rukopise autorem škrtnuté v špičatých závorkách, za nimi pak definitivní rukopisné znění. Jednotlivé údaje v různotočeních jsou odděleny středníkem a to, co v nich poznamenává vydavatel, je tištěno kurzívou.

Vydavatel děkuje všem, kdo mu v jeho práci po rozličné stránce poskytl cennou pomoc radou i skutkem, zejména zesnulému dr. Kamilu Reslerovi, zasloužilému umělci Stanislavu Neumannovi a Olze Neumannové, dr. Karlu Švehlovi, řediteli Knihovny Národního muzea, pracovníkům Státního ústředního archivu, Literárního archivu, Ústavu pro českou literaturu a jeho Kabinetu St. K. Neumanna, především pak oběma redaktorům tohoto svazku prof. Rudolfu Skřečkovi a dr. Miladě Chlěbcové.

Str. 7 NEMESIS, BONORUM CUSTOS...

Knižní prvotina St. K. Neumanna, sbírka veršů s ironickým názvem *Nemesis, bonorum custos...* (Spravedlnost, ochránkyně dobrých...), vyšla v Praze na jaře roku 1895 (čtrnáctideník *Literární listy* 16 ji v bibliografické rubrice *Literární novinky* zaznamenal ve svém 12. čísle ze dne 16. května 1895, str. 204) nákladem samého autora a tiskem Edv. Beauforta; měla formát malé osmerky, obálku šedé barvy a 96 stran, bez obsahu na konci; stála 50 kr. Na titulní stránce jak obálky, tak textu se krom autorova jména a názvu sbírky četl podtitul *Verše (1893–1895)*, dole údaje o místě a roce vydání, o tiskárně a o tom, že kniha vyšla vlastním nákladem autorovým; na poslední stránce obálky se upozorňovalo: *Prodává se též u autora na Král. Vinohradech, Hálkova ul. č. 57, III. patro* — byl to tehdejší básníkův byt, kde bydlil se svou matkou a odkud se teprve na jaře příštího roku přestěhoval na Žižkov, do rodinné olšanské vily. Ale nahoře na titulní stránce obálky také stálo: *Po konfiskaci nové, opravené vydání.* Ze samého textu knížky se

bylo lze dohadovat, že v ní padla za oběť konfiskaci přinejmenším dvě zřejmě chybějící čísla, a to básně *Protesty II* a *desátý* z cyklu *Čtrnácti rispetů*; z cenzurního výtisku, uloženého nyní ve Státním ústředním archívu v Praze, však vysvítá, že nadto byla zabavena také její poslední básně, *Sloky konečné*. S těmito třemi eliminovanými čísly měla kniha Nemesis, bonorum custos... původně sto stránek; přitom název oné poslední zkonfiskované básně byl v ní tištěn jako patitul. Podobá se pravdě, že se tak stalo z důvodů zevních, pro technicky žádoucí počet stránek, třebaže se Sloky konečné už přímo netýkaly básníkovy vězení na Borech, jemuž je třetí oddíl sbírky zasvěcen; ale protože to platí rovněž o jeho úvodní básni Pohřeb, analogicky radíme v našem vydání také Sloky konečné rovnou k ostatním číslům v onom třetím oddílu Neumannovy knižní prvotiny.

Příčiny a okolnosti její konfiskace objasňuje úřední listinný materiál, dochovaný rovněž ve Státním ústředním archívu. Jak zřejmě z protokolu ze dne 15. dubna 1895, podepsaného jednak policejním komisařem, jednak faktorem Beaufortovy tiskárny, provedla v ní policie na příkaz státního zastupitelství kvůli Neumannově knize, konfiskované pro uvedené tři básně, téhož dne dopoledne prohlídku, při níž se zjistilo, že mimo povinné výtisky nic „ještě tištěno nebylo“, načež byla „sazba inkriminovaných básní vyňata a rozmetána“. V podání o dva dny pozdějším, poslaném státnímu zastupitelství z pražského policejního ředitelství, nejenže se jedná o zabavení Neumannovy knihy, protože prý se v oněch třech jejích básních děje pokus svádět k zakázaným činům, dopouštět se jich a obhajovat je, ale nadto se tam významně upozorňuje, že autor knihy, „dvacetiletý, příslušný do Prahy, novinář“, syn poslance JUDr. Stanislava Neumanna, byl odsouzen v procesu s Omladinou k čtrnácti měsícům těžkého žaláře a teprve nedávno z vazby propuštěn, a nakonec se tudíž kromě zabavení jeho knihy žádá, aby byl stíhán i subjektivně. Přípisem z téhož dne 17. dubna 1895 odpovídá státní zastupitelství policejnímu ředitelství, že Neumannovu knihu zabavilo, že požádalo pražský zemský soud jako soud tiskový, aby její zabavení schválil, zakázal další její rozšiřování a nařídil zničení zabavených výtisků, a to proto, že celý obsah básně *Protesty II* na str. 42 a básně *Sloky konečné* na str. 99 a 100 značí skutkovou podstatu přečinu proti veřejnému klidu a pořádku a že dvouverší *Na dvorku malém děti stále kňučí a hymnu císařskou se vřískat učí* v desátém ze *Čtrnácti rispetů* zakládá skutkovou podstatu zločinu urážky veličenstva. Ve smyslu tohoto podání zemský soud nato dne 19. dubna 1895 také rozhodl, kdežto již samo státní zastupitelství odmítlo žádost pražského policejního ředitelství o subjektivní stíhání básníka. Poznámky jednak na obálce cenzurního výtisku, jednak in margine jeho textu prozrazují, že cenzorovi připadala zprvu závadná nebo podezřelá ještě mnohá jiná čísla Neumannovy sbírky nebo ty ony jejich pasáže, např. básně *Věžňové na procházce*, *V zimní noci*, *Oblaka*, *Té, která doma trpí*,

pointa sonetu Smutek, druhá sloka v znělce Štěstí, prvních sedm veršů z básně Protesty I, závěrečné číslo Čtrnácti rispetů, poslední dva verše v Náladě z podletního jitra a jiné. „Nové, opravené vydání“, v němž pak Neumannova knižní prvotina nedlouho po konfiskaci vyšla, se až na eliminaci zabavených tří básní od původního, zabaveného, nelišilo ani co do pořadu, ani co do znění. Naše edice přináší sbírku Nemesis, bonorum custos... po prvé v jejím prvotním, úplném složení.

Jejím motivickým podkladem byly zážitky a zkušenosti, jež básník prožíval nejprve na podzim 1893 v novoměstské věznici, kde se dne 6. září po svém výslechu a zatčení na pražském policejním ředitelství octl ve vyšetřovací vazbě pro účast v pokrokovém hnutí, dále za provizorního pobytu na svobodě od konce roku 1893 a konečně znovu ve vězení, do něhož byl odsouzen v procesu s tzv. Omladinou a v němž od 25. dubna 1894 do 24. února příštího roku dlel na Borech: odtud také vyplynulo rozčlenění sbírky do tří oddílů i jejich pojmenování. Účast St. K. Neumanna v pokrokovém hnutí a poté v procesu s tzv. Omladinou jednak líčí memoárově jeho *Politická epizoda* (Trochu vzpomínek na hnutí pokrokové a takzvanou Omladinu. Psáno v lednu až březnu 1911. Praha 1911), kterou později pojal do knihy *Vzpomínky* (Praha 1931, dále VZP), jednak ji dokumentárně osvětlují kromě jiných zejména publikace Ant. Čížka a Al. Hajna, *Proces s takzvanou Omladinou* (Kolín 1894) a kniha básníkovy druha z pokrokového hnutí i z obojího vězení, A. P. Veselého, *Omladina a pokrokové hnutí* (Trochu historie a trochu vzpomínek. Praha 1902; citujeme podle 2. vydání, Praha 1920, dále OPH). St. K. Neumann sám se v *Politické epizodě* o obě ty knihy opíral a přímo je citoval; na druhé straně však právě verše sbírky *Nemesis, bonorum custos...* nejenže bývaly v kapitolách *Politické epizody* zjevně pomůckou jeho vlastní paměti, nýbrž už předtím — jak se podobá pravdě — také A. P. Veselému v knize *Omladina a pokrokové hnutí*, o níž se ostatně básník účastnil i veřejné diskuse — v klubu studentstva radikálně pokrokové strany „Antonín Čížek“ — nedlouho po jejím vydání (viz *Časopis pokrokového studentstva* 5, č. 9/10 z července 1902, str. 216) a jejíhož autora trvale ctil (viz VZP, 19/20, 136). Mladé pokrokové hnutí z první půle devadesátých let přes všechnu ideovou různorodost, zejména později zjevnou, spojovalo zprvu — na rozdíl od oficiální, čím dál tím víc oportunistické politiky mladočeské buržoazie — radikální odboj proti národnímu útisku s odporem proti společenským výsadám a křivdám, s úsilím o sociální spravedlnost, se sympatiemi k dělnickému hnutí a k socialismu. St. K. Neumann, jenž pro mladé pokrokové hnutí vzplanul už na gymnasiu, podílel se poté činně — ač per nefas byl redaktorem staročeského *Hlasu národa* — na jeho publicistických akcích, v jeho rozličných kroužcích a manifestacích, ano i na jeho pouličních demonstracích. Býval častým návštěvníkem v jeho ohnisku, v redakci

Nových proudů, a účastnil se např. nejen důvěrné schůze pokrokové mládeže o projektované jubilejní oslavě J. Á. Komenského, jež se veřejně konat nesměla (viz stať Josefa Dutky Moje vzpomínky ve sborníku Omladina 25 let po procesu, Praha 1919, str. 58), nebo obdobné manifestace dne 1. listopadu 1892 u hrobu Havlíčkova, pro niž už tehdy byl policejně vyšetřován (OPH, 99), ale i vytlučení oken v šlechtickém kasinu v Celetné ulici dne 16. května 1893 (viz stať Augustina Seiferta Vzpomínáme, sborník Omladina 25 let po procesu, str. 19) atp.

Na tehdejší pokrokový proud v české mládeži, na jeho vznik a ideový ráz, bezpochyby silně působilo rostoucí socialistické hnutí u nás i ve světě. Už tím si lze vysvětlit, že se mladému pokrokovému hnutí, zprvu hlavně studentskému, podařilo přechodně navázat součinnost i s částí mládeže dělnické. Jestliže se tato její část programovým reformismem lišila od tehdejšího dělnického hnutí u nás, s nímž však později namnoze splynula, na druhé straně v samém pokrokovém hnutí značila právě ona složku nejpokročilejší, nejvíc progresivní. A je tudíž charakteristické, že St. K. Neumann, jenž tehdy zároveň docházel i do pražského sociálně demokratického Politického klubu dělnického a stal se tak — jak vzpomínal v Politické epizodě — vlastně již od těch dob „zajatcem proletářů a Rudého praporu“ (VZP, 19), ponejvíc tenkrát působil právě v oné dělnické složce mladého pokrokového hnutí, v jejích řadách a akcích. „Oddal se s celou náruživostí své vášnivé povahy hnutí socialistické mládeže,“ vzpomínal A. P. Veselý (OPH, 90) na tehdejšího St. K. Neumanna, jenž i podle shodného svědectví jiných pamětníků náležel k hlavním spolupracovníkům Pokrokových listů, „orgánu socialistické omladiny“, jež počaly vycházet dne 30. června 1893 za redakce právě A. P. Veselého, a ještě po svém návratu z borského vězení nakrátko působil v redakčním kruhu nových listů pokrokové dělnické mládeže Naše snaha a Naše snahy (OPH, 206), jež ostatně oba byly hned po prvním čísle úředně zastaveny. A z řad mladých dělnických stoupenců pokrokového hnutí příznačně z valné části pocházely také oběti jeho perzekuce. Jakmile ji rakouské úřady zahájily, byl St. K. Neumann dne 6. září 1893 mezi prvními jedenadvaceti zatčenými. A když vyšetřující policejní komisař V. Olič a po něm státní zástupce stůj co stůj zkonstruovali podle výmyslů policejních konfidentů a jiných pochybných, namnoze kriminálních individuí existenci velezrádného tajného spolku Omladina, byl St. K. Neumann za hromadného monstrprocesu s ní, zahájeného dne 15. ledna 1894 a zahrnujícího přes sedmdesát obžalovaných, označen v soudním spise za člena jejího vedení, přímo za náčelníka právě její dělnické frakce, a obžalován jednak z dvojnásobného zločinu rušení veřejného pokoje (mimo jiné pro účast na protidynastické demonstraci dne 17. srpna 1893 na Staroměstském náměstí), jednak pro zločin tajného spolčování. Ačkoli ani jemu jako jiným obžalovaným nemohly

být žalované delikty zpravidla dokázány, byl pro ně výjimečným senátem, jenž za výjimečného stavu uvaleného od 12. září 1893 na Prahu a okolí fungoval místo soudu porotního, odsouzen dne 21. února 1893 k čtrnácti měsícům těžkého žaláře, zostřeného měsíčním postem, které si poté samovazbou zkrátil.

Jestliže vězeňské zážitky, dojmy a nálady básníkovy — ať zprvu z vyšetřovací vazby pod Novoměstskou věží nebo pak z trestnice na Borech — tvořily spolu s tehdejšími jeho politickým a společenským vyznáním ústřední motiv sbírky *Nemesis, bonorum custos...*, opětovně se tam s ním prolínal druhý vůdčí motiv, milostně intimní, vyznačený samou její dedikací. Platila Kamile Krémové, o rok starší básníka, jejíž otec měl v Praze kadeřnictví; ve škole byla žačkou Vilmy a Bohuslavy Sokolových, sester Karla St. Sokola, čelného pracovníka v pokrokovém hnutí, a St. K. Neumann se s ní, tehdy šestnáctiletou, seznámil — jak uvádí zřejmě podle jejích vzpomínek Kamil Resler v stati *Kamila Neumannová*, vydavatelka *Knih dobrých autorů*, 1874–1904, *Marginálie* 18, č. 3/4, str. 39/40 — náhodou v Pardubicích, když tam oba dleli na návštěvě. Setkali se potom nejednou i v Praze v kroužcích mládeže sympatizující s pokrokovým hnutím: do užšího styku s ním přišla Kamila Krémová prostřednictvím své družky, přítelkyně mladého novináře Antonína Holzbacha, jenž rovněž působil zejména mezi dělnickou mládeží pokrokového hnutí a posléze byl rovněž zatčen a odsouzen v procesu s tzv. Omladinou (její soudní spis nesl — pro domněle čelnou Holzbachovu účast — přímo název Holzbach Ant. a soudr.). Obapolný milostný cit mezi St. K. Neumannem a Kamilou Krémovou, jeho pozdější — od ledna 1899 — chotí, datoval se však až od dalšího jejich náhodného setkání, a to v samé novoměstské věznici, kam provázela svou přítelkyni k uvězněnému Holzbachovi. A k ní tedy, adresátce úvodní dedikace, vztahovala se pak všechna básníková milostná vyznání ve slokách jeho knižní prvotiny, ať už podnícených pobytem in vinculis et carcere, nebo zážitky na svobodě mezi dvojím vězením. Sama dostala výtisk sbírky jí připsané — jak zaznamenává Kamil Resler v stati už citované (tamtéž, str. 41) — z básníkových rukou vázaný „v bílé atlasové látce s červeně vyraženými písmeny“ a tištěná dedikace tam byla doplněna rukopisným věnováním „A la très chère, à la très belle, à la très bonne“.

Podle data oné úvodní dedikace lze se také dohadovat, kdy St. K. Neumann svou knižní prvotinu uspořádal. Vězení, které zakusil, nejenže převážně bylo podnětem a námětem jejích slok, nýbrž i místem, kde přímo vznikaly. Zejména ze čtvrtého a pátého čísla Čtrnácti rispetů vysvítá, co později dokládá básníková vzpomínka v Politické epizodě, v její kapitole o trestnici „na Borech“: že tam „tepal také svoje první verše, začaté již dříve“ (VZP, 63); jak podle tohoto dovětku, tak podle samého titulního vročení celé sbírky vznikaly tedy její verše už také předtím, a to nejen za básníкова mezidobí na svobodě,

ale hned ve věznici „pod věží Novoměstskou“, jak lze v stejnojmenném oddílu sbírky soudit ze znělky Melodram. Ostatně tři ukázky z něho — Večer, Smutek, Nepřišla, označené zároveň pořadovými římskými číslicemi — uveřejnil básník pod společným názvem *Žalární dojmy* už 16. února 1894 v osmém čísle čtvrtého ročníku brněnské Nivy (*N*), kde pak o rok později, dne 1. února 1895, tedy ještě před básnickovým propuštěním z borské trestnice, vyšlo rovněž pod společným názvem *Z veršů St. K. Neumanna* dalších šest ukázek jednak rovněž z prvního, jednak už z třetího oddílu jeho knižní prvotiny, a to básně Pohřeb, Vězňové na procházce, Blondýnka, Odchod vlaštovek, Své materi, Motýli.

Naše edice, kde sbírka *Nemesis, bonorum custos*... vychází teprve po druhé, řídí se v základě zněním jejího knižního vydání po konfiskaci, u tří zabavených čísel ovšem jejich zněním v dochovaném cenzurním výtisku; obojí označujeme v dalších poznámkách toutéž značkou *NBC*.

Str. 13 POD VĚŽÍ NOVOMĚSTSKOU

Sám tento název prozrazuje původ i scénérii slok uložených v prvním oddílu sbírky *Nemesis, bonorum custos*...: jsou to zpovědi básnickových dojmů a nálad z prvního pobytu ve vězení. Když dne 6. září 1893 přišel do redakce deníku *Hlas národa*, kde tehdy působil, našel v ní — jak vzpomíná v *Politické epizodě* (*VZP*, 23) — vzkaz, který mu tam zanechal „tajný“, když ho nezastihl: aby se dostavil na pražské policejní ředitelství ke komisaři Oličovi, jenž vedl policejní vyšetřování proti tzv. Omladině. Po nedlouhém výslechu byl odtamtud drožkou dopraven do novoměstské věznice, kde se poté shledal s mnohými druhy z mladého pokrokového hnutí, kteří byli pozatýkáni buď zároveň s ním, nebo v pozdějších dnech; zůstal tam až do konce roku, kdy byl na kauci 3000 zl. z vyšetřovací vazby propuštěn. Vydatným komentářem k této první části básnickovy knižní prvotiny je zejména šestá, stejnojmenná kapitola jeho *Politické epizody* (*VZP*, 42–49): krom vzpomínek na ty ony zkušenosti z vězení „pod Novoměstskou věží“ podává tam zároveň klíč k dvojí ústřední notě, která se opětovně prolíná v jeho slokách z toho prostředí. Byl to hrdě nepoddajný odpor mladých politických vězňů, ať se projevoval na rozličný způsob jejich „dramatickým zápasem se starou věznicí“, ať jmenovitě „politickými hymnami a kuplety, speciálními písničkami pokrokářskými a „omladinářskými“, které si vězňové notovali navzdory vězeňskému řádu, nebo také „několika večery slavnostními“, které si tam, nedbajíce ho, uspořádali: „Všeobecnou iluminací fantastickou i dojemnou oslavena byla zejména památka bělohorské bitvy, kdy Rudý prapor zněl zvlášť velebně“. Ale bývaly to též „stesky a měkké nálady“, kterým se někdy poddali: „Když doznělo poslední večerní hlučné smlouvání se a umkla

poslední píseň, přistavil si často někdo židli pod okno, zavěsil se u mříže a hleděl do noční tmy a na malý kousek nebes. Vzpomínal a zataušil. Z věže vrzal mu k tomu císařský orel ironický doprovod...“

Str. 15 *První den.* „Pár silných dojmů“, o nichž se básník zmiňuje, prožil tehdy jednak při policejním výslechu a pak v cele policejní vazby, kde ho však nenechali s jeho „ponurými pocity dlouho v té samotě“ (VZP, 44), jednak vzápětí za prvních chvil ve věznici pod Novoměstskou věží, kam ho ještě téhož dne dopravili z pražského policejního ředitelství. „Stará novoměstská ‚bastila‘ byla špinavý a ponurý kriminál,“ vzpomínal v Politické epizodě: „Puch, špína, šero. Bylo nutno jim uvyknouti“ (VZP, 44, 45). A mluví-li úvodem o „srpnovém slunci“, tedy patrně proto, že to tehda, 6. září, byl „krásný sluneční den“ (VZP, 23).

Str. 17 *Vězňové na procházce.* Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 113 (N), kde však dedikace *Josefu Škábovi* chybí.

1 kalužiny] kalužiny, NBC, N; 3 páchne] páchne, N; 4 dolétá] doléhá N; 5 sliny — N] sliny —, NBC; 8 plný puchu.] v samém puchu. N; 10 směje —;] směje —, N.

Str. 18 *Smutek.* Niva 4, č. 8 (16. února 1894), str. 121 (N).

3 civí N] civí, NBC; 5 okno zvolna,] zvolna okno, N; 9 Ze vzpomínek,] Za vzpomínek, N.

Str. 19 *Večer.* Niva 4, č. 8 (16. února 1894), str. 121 (N).

4 z okna] z oken N; 12 v N se nezačíná nová strofa, ale pravděpodobně to způsobil jen postup při lámání.

Str. 20 *Počátek románu.* Básník sám se o „krátkém setkání“, které bylo popudem těchto slok, zmínil v Politické epizodě jen diskrétní nápovědí: „V kanceláři vyšetřujícího soudce při jedné návštěvě počal také první vážný román mého života...“ (VZP, 49). Blíže tu příhodu osvětluje Kamil Resler ve stati *Kamila Neumannová*, vydavatelka *Knih dobrých autorů, 1874–1904* (Marginálie 18, č. 3/4, str. 40): Kamila Krémová provázela do novoměstské věznice svou přítelkyni, která tam šla navštívit Antonína Holzbacha, zatčeného spolu s jinými příslušníky tzv. Omladiny. „Přišly tam právě v rušný den. Správa věznice zachytila moták, který někdo z omladinářů posílal z věznice, a vyšetřující soudce dr. Kursch nařídil postupné předvedení všech zatčených, aby vyšetřil zkouškami písma, kdo moták psal... Ve chvíli, kdy Holzbach v kanceláři vyšetřujícího soudce přijímal svou návštěvu, předvedl tam dozorce k výslechu právě Stanislava K. Neumanna... Bylo to jen střetnutí rozhořelých zraků, několik vět a stisk ruky, které

tu na vězeňské chodbě vyměnili oba mladí lidé, zachvácení vzájemným prudkým citem.“

3 běží] běží, *NBC*; 15 bílé] bílé, *NBC*.

Str. 21 *Pes*. Třetí strofu sonetu citoval básník později v Politické epizodě na doklad, jak „hroznou věcí v kriminálech a podobných zajisté velmi racionelních ústavech pro povznesení lidského rodu jsou — chodby“ a že „vězeňské peklo v civilizovaných zemích není tak odporné jako toto jeho předpekli“, — zkušenost, o níž se tam pak konkrétně šíří v dalších řádcích (VZP, 42/43).

Str. 22 *Své mateři*. Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 114 (*N*), kde bez označení *Fragment*. Titulní adresátka těchto slok, básníková matka Karolína, roz. Eichlerová (1847–1925), dcera berounského obuvníka, ovdověla po svém předčasně zesnulém manželu, pražském advokátovi a deklarantském politikovi dr. Stanislavu Neumannovi (*1825), zemském i říšským poslanci, již roku 1880, kdy osiřelému synovi byla teprve čtyři léta.

Mezi 2 a 3 je v N větší mezera, nikoli však řádka pomlk; 4 citů *N*] květů *NBC*; 9 srdce pohanské a mstivé,] srdce, pohanské a mstivé, *N*; 10 úsměv] úsměch *N*; 29 již] již *N*.

Str. 25 *Vůně dopisu*. Titulním popudem básně byla vzájemná korespondence, která se po jejich setkání v kanceláři vyšetřujícího soudce (viz pozn. k str. 20) tajně rozvinula mezi Kamilou Krémovou a uvězněným básníkem: „Již příštího dne přinesl mladý učedník Wagenknecht, syn vězeňského dozorce, který však byl srdcem s opatrovanci svého otce, z vazby první dopis... Mladý Wagenknecht nosil pak i mnoho dalších dopisů“ (Kamil Resler, Kamila Neumannová, vydavatelka Knih dobrých autorů, 1874–1904, Marginálie 18, č. 3/4, str. 40).

8 zem] zem, *NBC*.

Str. 27 *Teplé stisknutí*. Básníková rozjímavá vzpomínka se pravděpodobně nesla k prvnímu setkání s milovanou bytostí ve věznici, viz pozn. k str. 20.

Str. 28 *Nepřišla...* Niva 4, č. 8 (16. února 1894), str. 121 (*N*), kde dedikace *Své Kamilce* přímo označuje hrdinku básníkovou toužebného stesku. O tom, jak navštěvovala básníka v novoměstském vězení, vypráví pravděpodobně podle jejích vzpomínek Kamil Resler v citované už stati (viz pozn. k str. 25): „Kamila Krémová po několika dnech nesla do věznice vzkaz své přítelkyně pro Holzbacha, vězeňský úředník jí však návštěvu u něho odepřel. Pokusila se proto o návštěvu u Stanislava K. Neumanna, avšak i tento pokus se skončil drsným

dozorcovým odmítnutím. Shodou okolností byl svědkem tohoto výjevu dr. Alois Rašín, který byl rovněž ve vyšetřovací vazbě a vyslechl rozhovor mladé dívky s hrubým úředníkem, když ji tak bezohledně odbyl. Zpravil o tom Stanislava K. Neumanna, který na to odpověděl tím, že rozbil všechno zařízení v cele. Byl za to potrestán temnou komorou. V nejbližším dopise napsal své matce, paní Karolíně Neumannové, aby pozvala Kamilu Krémovou k příští své návštěvě ve věznici, a obě jej pak několikrát společně navštívily.“

2 co sní,] kdož sní, *N*; 2 bdějící, *N*] bdějící, *NBC*; 5 kolem zdá se mi že touha zbyla] kolem zdá se mi, že touha zbyla *NBC*] kolem, zdá se mi, že touha zbyla *N*; 6 vzpomínající] vzpomínající, *N*; 8 sní do výše čnějící.] sní, do výše čnějící. *N*.

Str. 29 *V zimní noci.*

11 v té husté tmě a šedá strmá stěna] v té husté tmě, a šedá strmá stěna *NBC*.

Str. 31 *Štědrý večer 1893.* Situaci, z níž vyplynuly tyto sloky, objasnil básník v Politické epizodě: „Nejlépe bylo mi po odchodu ‚intelektuálních strůjců‘ z panské chodby. Byli propuštěni na kauci dříve než já, a tak jsem se dostal pak do slavné 85., nejpohodlnější cely, do příjemné společnosti. Zde jsem strávil Štědrý večer při hodokvasu a intimním hovoru“ (VZP, 48). Zmýlil se však v čísle cely: ve shodě s dedikací tohoto sonetu šlo vskutku o celu č. 84 na tzv. panské chodbě, pojmenované podle toho, že její cely bývaly útlukem bohatých lichvářů, kridatářů a politiků, jak vysvětluje A. P. Veselý (OPH, 134). Vzpomíná, že si to v ní mladí političtí vězňové zařídili, „pokud vězeňský řád dovoľoval, jako v hnízdečku. Každý měl svůj koutek a svoji pryčnu“ (tamtéž, 141). Sám v ní byl zprvu s Antonínem Hajnem, Josefem Škábou, dr. Aloisem Rašínem a K. St. Sokolem, a když tito „intelektuální strůjci“ tzv. Omladiny, jak je označovala žaloba, byli den či dva před Štědrým večerem na kauci propuštěni, „přistěhovali se do ní noví hosté: St. K. Neumann, J. Dutka, Holzbach a Al. Tuček. Bylo v ní tedy zase ruchu a šumu nadbytek, ačkoliv Neumann s Tučkem brzy ji opustili“, propuštěni rovněž na kauci z vyšetřovací vazby (tamtéž, 146).

Str. 33 INTERMEZZO

Ve shodě s jeho názvem jsou sloky tohoto středního oddílu sbírky *Nemesis, bonorum custos...* zasvěceny údobí, které básník prožíval na svobodě mezi dvojím vězením. Sám se po letech v memoárové Politické epizodě (VZP, 49) zmínil, že byl z novoměstské věznice propuštěn asi v poslední den roku 1893, kdežto tehdejší zpráva uvádí (viz mosteckou Omladinu ze dne 12. ledna 1894, str. 39), že ji po

složení kauce opustil již odpoledne den předtím, údaj, kterému se zdá svěřit i telegram dochovaný ve sbírkách Lešehradea: je odeslán z věznice, podepsán Stanislav a adresován Kamile Krémové, kterou v něm odesílatel žádá, aby ho ještě téhož dne očekávala mezi sedmou a osmou hodinou, zřejmě večerní, na vinohradské promenádě. Mnohé vysvětlení k tomuto básníkovu „intermezzu“ na svobodě poskytuje zejména sedmá kapitola Politické epizody (VZP, 49–58), kde obdobně pronáší soud jak nad zbabělým oportunismem mladočeských politiků, kteří se většinou zřekli obžalovaných a uvězněných příslušníků pokrokového hnutí, tak i nad tupou netečností široké veřejnosti k jejich věci: „Nemohlo nás bolet, že se Praha baví. Spíše to, že zapomíná nikoli snad nás, ale příčin a myšlenek.“ Spolu však dodává: „Já ostatně po svém návratu z novoměstské trestnice prožíval jsem svou provizorní svobodu hlavně v okovech lásky.“ Když pak byl dne 15. ledna 1894 v budově pražského zemského trestního soudu na Karlově náměstí zahájen monstrproces s tzv. Omladinou, obžalovaný St. K. Neumann tam chodíval — jak praví — jako „na tragikomedii, která mne zpočátku jako všechny účastněné bavila, která však mne nedojímala“, neboť si uvědomoval, že odsouzení obžalovaných, tedy také jeho, je předem zpečetěno. Protože přelíčení bylo tajné a obžalovaní si mohli volit důvěrníky, bývala mu jako Neumannova důvěrnice přítomna také Kamila Krémová (Kamil Resler v stati Kamila Neumannová, vydavatelka Knih dobrých autorů, 1874–1904, Marginálie 18, č. 3/4, str. 41). Básník sám účastnil se jen prvních dní procesu, trvajícího poté přes měsíc, nikoli však už „nudných dnů stereotypních výslechů“; podílel se pak až v čtyřiaadvacátý den procesu na bouřlivém protestu obžalovaných proti obsazení soudní síně policií s nasazenými bodáky, jež odnesl peněžitou pokutou, a nakonec vynesení rozsudku, po jehož prvních slovech však obžalovaní na svobodě demonstrativně opustili soudní síň: „Na to, co kdo dostal, počkali jsme si v zástupech na Karlově náměstí. Bylo toho celkem víc, než jsme čekali. Matka se mi dala do pláce pro mých čtrnáct měsíců.“

Str. 35 *Návrat*. Situaci a náladu, z níž vyplynuly verše tohoto sonetu, dokládá básníkova vzpomínka v Politické epizodě na návrat z novoměstského vězení k přechodnému pobytu na svobodě: „Po necelých čtyřech měsících, na Silvestra tuším, byl jsem propuštěn... Matka a milenka odvážely si mne v drožce na Vinohrady. Hleděl jsem stále oknem uzavřeného povozu. S jakousi bázní pozdravoval jsem Prahu. Věděl jsem, jak je zbita politicky...“ (VZP, 49).

Str. 36 *Zapadlou čtvrtí*.

3 jas] jas, NBC; 9 po stranách,] po stranách NBC; 10 kostry] kostry, NBC.

Str. 38 * * *
3 žhavého] žhavého, *NBC*.

Str. 43 *Protesty, II.*
6/7 že za slovem jdou skutky / a boj za právo že je] že za slovem
jdou skutky, / a boj za právo, že je *NBC*.

Str. 45 *Chudá holka*. Lze-li se nad verši oddílu Intermezzo, vyjadřujícími básníkovy zážitky z doby mezi dvojím vězením, pod Novoměstskou věží a na Borech, dohadovat, že v téže době také vznikly, samo věnování této básně autoru Písní otroka, Svatopluku Čechovi, podněcuje naopak k dohadu, že její sloky byly napsány až později a že je básník zařadil do středního oddílu své sbírky z důvodů kompozičních, už pro jejich námět; sám uvádí, že Písně otroka četl až na Borech, pochopitelně, protože vyšly teprve v prosinci 1894. Je arci možné, že i tato báseň Intermezza vznikla už dříve, v onom mezidobí Neumannova pobytu na svobodě, a že ji básník připsal Svatopluku Čechovi teprve dodatečně. Nicméně první dohad se víc podobá pravdě, protože báseň *Chudá holka* působí jako přímá odezva na Čechovy alegorické Písně otroka, neklamně obražející vzrušení, jaké jejich autor pociťoval právě nad perzekucí mladého pokrokového hnutí; Neumannova báseň tak působí jak už obdobně alegorickým rázem, tak zejména samým duchem. St. K. Neumann v ní po svém domýšlel — takřka polemicky — smysl Písní otroka: sarkasticky odmítaje buržoazní historismus státního práva, příznačně pojímal boj o národní osvobození jako součást lidově revolučního zápasu společenského. Ostatně sám praví v Politické epizodě: „Tristium Vindobona! To bylo ovšem něco zcela jiného než můj oblíbený Sv. Čech z gymnasia, kterého jsem ostatně zrádně opustil již dříve v Nových proudech pro Magdalénu. (Macharova Magdaléna začala roku 1893 vycházet na pokračování v Škábových pokrokářských Nových proudech — pozn. vyd.; viz vysv. k str. 17.) V tom byl kus našeho kréda mnohem jistěji než v alegorických Písních otroka, které jsem později četl na Borech a které mi zůstaly celkem lhostejny.“ (VZP, 51/52.)

Str. 49 *Adagio*. Pokud lze soudit z představy o novém, příštím básníkově vězeňském údělu a z pocitů milostného loučení, které se v nich ozývají, vznikly jak tyto, tak i další, závěrečné sloky z oddílu Intermezzo už po 21. únoru 1894, kdy byl vynesena rozsudek v procesu s tzv. Omladinou.

8 cos jak jemný zákal.] cos, jak jemný zákal. *NBC*; 13 dlouhými] dlouhými, *NBC*.

S mužnou ironií tak básník pojmenoval třetí, poslední oddíl své knižní prvotiny, jehož slokám bylo jak popudem, tak i prostředím vzniku básníkovo druhé vězení, tentokrát „Na Borech“, jak zní název osmé kapitoly v Politické epizodě, kde o něm, o svých zážitcích a zkušenostech odtamtud, St. K. Neumann později rovněž pojednával (VZP, 58–66). „Ještě jednou a prozatím — neboť člověk nikdy neví — naposled strávil jsem několik dní pod Novoměstskou věží. To když jsem někdy v dubnu 1894 nastoupil trest a v 84. na panské chodbě vyčkával odjezd do Plzně“ (viz pozn. k str. 31). Nebyl-li už po letech s to určitě datovat svůj druhý příchod do novoměstské věznice, lze zato určit den, kdy byl odtamtud eskortován na Bory, a to podle údajů dochovaných v archívu borské trestnice: stalo se to 25. dubna 1894, dalšího dne byl básník protokolárně přijat, zatímco trest mu byl počítán teprve od 27. dubna. Čtrnáct měsíců těžkého žaláře, k nimž byl odsouzen, trávil St. K. Neumann na Borech v samovazbě, na niž si však v Politické epizodě na rozdíl od jiných spoluodsouzených nestýská: „Samovazba byla mi vítána. Trest zkracoval se mi tím o třetinu“ — ve skutečnosti se mu však skončil až 24. února 1895 — „a z novoměstské trestnice měl jsem o spoluvězních dosti nemilých zkušeností.“

Str. 53 *Pohřeb*. Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 113 (N). Popud básně prozrazuje už její podtitul; byla to básníková cesta z Prahy do borské věznice: „...svěřili mne četníkovi, který vyslovil naději, že se budeme rozumně chovat, a nedal nám tedy řetízky... V uzavřeném kočáře jeli jsme na smíchovské nádraží; pak vlakem do Plzně. Četníkovi zvonily ty řetízky po celou cestu v tašce na klíně“ (VZP, 58/59).

3 tyče] tyče N; 3 houpají] houpají, NBC, N; 13 okovy] Okovy N.

Str. 54 *Chladné dni*. Verše z první strofy sonetu citoval básník později v Politické epizodě, vzpomínaje „také chvíl nostalgie“ v borské cele buď za „ošklivých rán“, nebo za „ošklivých večerů, kdy žena je příliš blízko, a přece tak daleko...“ (VZP, 64).

10 ve dlaních,] ve dlaních NBC.

Str. 55 *Čtrnácte rispetů*. Nejenže básník Aloisu Tučkovi tento cyklus dedikoval i adresoval, ale už na Borech mu potají dával i číst verše, jež tam psával. Vzpomínaje v Politické epizodě, jak se tam věžňové v samovazbě navzájem dorozumívali pomocí motáků, uvádí: „Korespondoval jsem časem dosti čile, zejména s kamarádem Tučkem“ (VZP, 63). A v samém Tučkově románu Rok v samotách (Praha 1903, str. 121), vyprávějícím právě o autorových osudech a zážitcích v borském vězení, praví jeho hrdina, jak po dvou nerozumně zbyteč-

ných motácích od jiných vězňů „teprve Stáňa v třetím motáčku píše něco rozumného: „Byl jsem u doktora a vymínil jsem si koupel každý týden. Učiň také tak. Uvidíme se v lázni a snad i několik vět promluvíme. Je to dobré při fadese našeho života.“ Píše dále, že mi pošle rukopis svých básní. Kterak se lehce vyjádřil: pošle rukopis! — — Jako by stačilo nalepit známku a vhodit zásilku na rohu do poštovní schránky!“ S Aloisem Tučkem (1874—1916) se St. K. Neumann sblížil už předtím v pokrokovém hnutí, kde Tuček právě tak působil zejména v jeho dělnických řadách: zasedal přímo ve výkonném výboru pokrokové mládeže dělnické a byl jako Neumann hlavním spolupracovníkem jejích časopisů, zprvu Pokrokových listů (1893), později Naší snahy a Našich snah (1896). Zatčen, tehdy absolvent gymnasia, v souvislosti s tzv. Omladinou, byl Tuček spolu se St. K. Neumannem z novoměstské věznice na kauci propuštěn. Býval tam v téže cele 84 (viz pozn. k str. 31) jednak napřed ve vyšetřovací vazbě, jednak poté před eskortováním do borské věznice; odsouzen rovněž na čtrnáct měsíců těžkého žaláře, trávil je na Borech zprvu v samovazbě, kterou však jako Škába (viz vysv. k str. 17) nervově těžko snášel; po návratu z vězení působil později jako literární kritik a jako překladatel z francouzštiny a němčiny, krom citovaného Roku v samotách vydal ještě román Nespokojenci (1910) a studii Alois Jirásek (1901). St. K. Neumann po letech vzpomíná, že míval „strohý individualism v povaze“ (VZP, 136). — Znění úvodního mota z Macharovy básně upravujeme podle originálu, tj. škrtáme pomlku před citovaným veršem a čárku za slovem *žiju* (viz J. S. Machar, *Confiteor*, Praha 1887, str. 134).

Str. 56 V (Mám rád, když zrána v kraj se tetelí). „Nahlížím do tenké knížky svých prvních veršů a vidím, že jsem s ní léhal a vstával. Lázeň rytmů konejšila nervy, když nad zeleným stolkem zpíval plyn, řvavý zvonec, vybízející nás na lože, vyrušoval mne jen nakrátko, neboť sotva jsem ulehl, „usínal jsem s Múzou v klíně“ a ráno byla to opět ona, která mne zaujala nejdříve,“ vzpomíná St. K. Neumann v Politické epizodě a na důkaz tam cituje čtyři poslední verše tohoto rispetu (VZP, 63/64).

Str. 57 VII (Holubi šedí, bělaví a plaví). — 5 krok náš, ten je nepostraší,] krok náš ten je nepostraší, *NBC*.

Str. 61 *Nálada z podletního jitra.*

9 pampelišky] pampelišky, *NBC*.

Str. 62 *Po návštěvě.* Titulní podnět těchto veršů je doložen údajem Kamila Reslera (viz jeho stať Kamila Neumannová, vydavatelka Knih dobrých autorů, 1874—1904, *Marginálie* 18, č. 3/4, str. 41): „Kamila Krémová navštívila s paní Karolínou Neumannovou mladého bouřliváka dvakrát v trestnici na Borech.“

Str. 63 II (Vše zmizelo, jen růže zbyly). — 1/2 jen růže zbyly, /

juž bez vůně, a zčernaly —] jen růže zbyly, / juž bez vůně a zčernaly, — *NBC*.

Str. 64 *Sloky*.

8 a ve dne v noci v snách si vzpomínáš] a ve dne, v noci v snách, si vzpomínáš *NBC*.

Str. 66 *Motýli*. Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 114 (*N*).

7 vzduchem] vzdechem *N*; 7 chvět,] chvět *N*; 11 z mozků] z mozku *N*.

Str. 67 *Připozdívá se...*

6 chvěje] chvěje, *NBC*.

Str. 68 *Vlak*.

2 noci] noci, *NBC*; 4 moci] moci, *NBC*.

Str. 69 *Profily z protějška*.

Str. 69 I (Jen okamžik tam stála pod oknem). — 7 růžových —] růžových, — *NBC*.

Str. 70 II. Blondýnka. Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 113 (*N*), kde však báseň není označena jako druhá část diptychu *Profily z protějška*. O titulní hrdince psal dr. Alois Rašín, jemuž se básník za svého věznění na Borech zřejmě svěřil a pravděpodobně proto mu tyto verše také dedikoval, v motáku ze dne 16. května 1895 K. St. Sokolovi, tehdy rovněž borskému vězni odsouzenému v procesu s tzv. Omladinou: „Ta blondýnka z krajního okna je Neumannova ‚blondýnka‘, takto dcera vrchního dozorce Illa (Němce)“ (viz publikaci *Vězeňská korespondence Karla Stanislava Sokola z let 1893–1895. Z dějin pokrokového hnutí*. Praha 1929, str. 440). — 2 vstříc —] vstříc, — *N*; 6 do dlaní] do dlaní, *NBC*, *N*; 14 pláč, *N*] plač, *NBC*.

Str. 72 *Oblaka*.

6 válí] válí, *NBC*; 9 rozlijí se] rozlijí se, *NBC*.

Str. 74 *Té, která doma trpí*. Už podle samé dedikace měl básník na mysli svou tetu Angeliku Neumannovou, sestru svého otce, viz pozn. k str. 128.

3 hrází] hrází, *NBC*.

Str. 76 *Odchod vlaštovek*. Niva 5, č. 8 (1. února 1895), str. 113/114 (*N*).

1 zdi *N*] zdi, *NBC*; 3 vzlétnou] vzletnou *N*; 10 ve tmavou] na tmavou *N*; 11 křídélka] křídélka *N*.

Str. 80 *Houby*.
6 skupině] skupině, *NBC*.

Str. 83 *Od lesů plovou hejna vran...*
13 svítí] svítí, *NBC*.

Str. 90 *Sloky konečné*. Jak prozrazuje sama jejich scénérie, zřejmě pražská, ať už běží o „trotoáry na opuštěném nábřeží“ nebo o „ciferník hodin na vodárně“ nebo o hučící řeku, na níž „se ledy hnuly“, vznikly tyto sloky už po básníkově návratu z borské věznice do Prahy a značí tak na konec protějšek k úvodní básni z oddílu *Moderní idyla*.

Str. 93 JSEM APOŠTOL NOVÉHO ŽITÍ

Druhá sbírka veršů St. K. Neumanna, plno titulo nadepsaná dvouverším *Jsem apoštol nového žití a žádně se nelekám rány, | jsem rytíř nového Grálu, jsem rytíř bez bázně i hany*, vyšla nedlouho po jeho knižní prvotině na prahu roku 1896 v Knihovně *Moderní revue* jako její čtvrtý svazek; sama *Moderní revue* 2 oznámila ve svém 4. čísle (na poslední stránce obálky) v lednu 1896, že jejím nákladem „vyšla nově po konfiskaci“, jen „v malém počtu výtisků“, z nich „deset exemplářů na skvostném papíře“, a *Literární listy* 12 ji v rubrice *Literární novinky* zaznamenaly v 5. čísle ze dne 16. ledna 1896, str. 90. Novinka tentokrát působila už na pohled nezvykle, exkluzívně, a to nejen samým názvem, ale i podélným formátem (16 × 22,5 cm), silným papírem nažloutlé barvy i nevšední grafickou úpravou; jméno autora a název knihy byly na titulní její stránce tištěny gotickým písmem, její verše vesměs kurzívou. Sbíрка měla dvaatřicet neočíslovaných stránek a po úvodním sonetu *Vám, pyšní...!* byly její básně, rovněž sonety, utříděné do tří oddílů, *Revolty*, *Láska*, *Polemiky*, označeny každá po řadě římskou číslicí, k níž se jen u některých družil i vlastní název; obsah knihy na konci uveden nebyl. Obálka rovněž nažloutlé barvy nesla na první stránce krom autorova jména a názvu sbírky, krom údaje o místě vydání a nakladateli též vrocení MDCCCXCVI, na poslední stránce adresu nakladatelství.

Ale také tentokrát stálo nahoře na titulní stránce obálky *Po konfiskaci nové vydání*, také tato básníkova sbírka měla své osudy. Hned v prvním jejím oddílu *Revolty* zřejmě chyběly básně I a V — v knize tak po jejich konfiskaci zůstaly na konec dvě prázdné stránky, z nichž na první bylo nyní výslovně uvedeno *Básně I-Mládí a V byly při prvním vydání této knihy zabaveny* a na druhé: *Tištěno dne 21. a 23. prosince 1895 na strojích Emanuela Stivína, knihtiskaře v Praze 146-II*. Listinný úřední materiál o konfiskaci sbírky ani její cenzurní výtisk se tentokrát nedochoval. Kamil Resler měl v rukou exemplář jejího vydání před konfiskací,

kde podle cenzorova výtisku, jak se domníval, byly jen v prvním z obou zabavených čísel, tedy v básni *I - Mládí*, jakožto závadné podtrženy červenou tužkou čtvrtý verš, celá druhá strofa a poslední dvě věty (Kamil Resler, Stanislav K. Neumann: Jsem apoštol..., Český bibliofil 1929, č. 3, str. 104/107). Na rozdíl od básnickovy knižní prvotiny zřejmě však nebyly zabavené výtisky tentokrát zničeny nebo aspoň zničeny zcela, neboť Moderní revue (2, č. 5) již od února 1896 a potom opětovně v několika dalších číslech, v inzerátech na obálce, nabízela kromě „vydání opraveného“, jež stálo 30 kr., padesát výtisků sbírky v původním vydání „po zrušené konfiskaci“ za dvojnásobnou cenu. Až na eliminaci obou zabavených čísel se vydání Neumannovy sbírky po konfiskaci nijak nelišilo od prvotního, ani co do znění, ledaže v něm bylo opraveno něco málo tiskových chyb (v úvodní básni Vám, pyšní...! v. 12 *sešlým*, v *pěstích* m. *sešlým*; v *pěstích* a v básni XV, v. 12 *drámy* m. *dremy*), kdežto jiné se tam nově vloudily: v básni X, v. 5 *V mohutné* m. *v mohutné*, v. 6 *v zbahněném* m. *V zbahněném* a v básni XII, v. 9 *sloňme* m. *skloňme*. V různocšteních označujeme tudíž obojí vydání knihy touž značkou *JA*.

Až na čtvero sonetů středního oddílu *Láska* pojal básník všechny ostatní básně sbírky *Jsem apoštol nového žití*, spolu s oběma zabavenými, po letech do prvního svazku svých Spisů, do *Knihy mládí a vzdoru* (*KM*), kde tvoří její první část, označenou jen číslicí I a vrocením 1895. Abstrahuje od jejich někdejšího rozčlenění do oddílů *Revolty* a *Polemiky*, jakož i od názvů, jež některé z básní původně nesly, nadepsal je tam — počínajíc hned úvodní básní Vám, pyšní...!, v prvním vydání neočíslovanou — jen pořadovými číslicemi I–XVII (přitom však co do pořadí tam navzájem přehodil sonety *Krokem pávice...* a *Veselá společnost...*; označené ve sbírce *Jsem apoštol nového žití* jako IV a V, kdežto v *Knize mládí a vzdoru* jako VI a V), zatímco v obsahu na konci *Knihy mládí a vzdoru* je pojmenoval úvodními slovy; tyto názvy uvádíme v dalších poznámkách u každé básně vždy v závorkách. Čtyři sonety oddílu *Láska* zařadil básník ve své edici Spisů Stanislava K. Neumanna do jejich třetího svazku, do *Knihy erotiky* (*KE*), kde zahajují její první část, označenou jen vrocením 1895–1897, aniž tentokrát jakkoli změnil jejich původní pořadí; nadepsal tam každý z těch čtyř sonetů úvodními slovy — také toto jejich dodatečné pojmenování uvádíme v dalších poznámkách u každého z nich v závorkách.

Původní rukopis sbírky *Jsem apoštol nového žití* se — pokud aspoň známo — nedochoval, nýbrž jen úplný obtah zlomené sazby prvního oddílu z *Knihy mládí a vzdoru* (*KMO*), zahrnujícího, jak už pověděno, sedmnáct z jedenadvaceti čísel básnickovy druhé sbírky, a krom toho se dochovala sama předloha k sazbě tohoto oddílu z *Knihy mládí a vzdoru* (*KMP*), ač neúplná: je to výtisk sbírky *Jsem apoštol nového žití* po konfiskaci. Autor tam na prvním listu v patitulu perem škrtl velká začáteční písmena u slov *nového žití* a nahradil je minuskulí, nahoře

pak tužkou poznamenal: Prosím o 2 obtahy korektur! Na titulní stránce perem škrtl své jméno, název sbírky, údaj o nakladatelství a místo toho tam vepsal číslici I a pod ní tužkou vročení 1895, na předposlední stránce škrtl — vesměs už perem — poznámku o konfiskovaných básních, na ostatních stránkách rovněž škrtl názvy jednotlivých oddílů sbírky (nedopatřením s výjimkou prvního), nadto původní nápisy jejích básní nahradil pořadovými číslicemi, kterými jsou nade-psány v Knize mládí a vzdoru, a zejména upravil původní jejich znění, ne vždy docela; některé jeho úpravy uskutečnil teprve při korektuře sazby Knihy mládí a vzdoru. A protože jako předlohy použil výtisku své sbírky po konfiskaci, bylo zapotřebí jej doplnit oběma zabavenými básněmi, z nichž druhá, sonet *Veselá společnost...*, je tam — už ve znění upraveném pro Knihu mládí a vzdoru — vložena v básníkově rukopise; dojista právě tak tomu bylo s textem první zabavené básně, sonetu *Na bílém oři s vlnající hřívou...*, jehož rukopis však v této dochované předloze chybí; přitom už v ní autor oba sonety *Krokem pávice...* a *Veselá společnost...* proti původnímu jejich pořadí přehodil. A protože běží o předlohu k sazbě prvního oddílu z Knihy mládí a vzdoru, chybí tu za škrtnutým patitulem oddílu Láska jeho čtyři sonety, zařazené básníkem v jeho edici Spisů Stanislava K. Neumanna do Knihy erotiky. Nicméně z toho, že počínajíc hned potom sonetem Bledouňká slečinka... byly ostatní básně až do konce očíslovány v této předloze zprvu XIV–XXI a teprve pak X–XVII, je zřejmo, že původně zamýšlel pojmut do Knihy mládí a vzdoru celou sbírku Jsem apoštol nového žití, všech jejích jedenadvacet čísel.

Ve shodě s redakčními zásadami této edice Spisů Stanislava K. Neumanna přinášíme sbírku Jsem apoštol nového žití v jejím původním celku. Proto také ponecháváme nejen původní pořadí jejích sonetů a spolu jejich rozvržení do trojího oddílu, ale i původní názvy básní, a to už také proto, že se způsob jejich označení v Knize mládí a vzdoru a v Knize erotiky liší. Co do znění jednotlivých básní řídíme se však v základě jejich vydáním poslední ruky jednak v *KM*, jednak v *KE*, přihlížejíce nadto v různocteních jak k *JA*, *KMP* a *KMO*, tak k časopiseckým otiskům v *Moderní revui (MR)*, *Nivě (N)*, *Vesně (V)* a v publikaci *Lublani (L)*.

Druhá sbírka veršů St. K. Neumanna nejenže vyšla nákladem *Moderní revue* a prozrazovala to už svým vzhledem, ale zároveň se k ní hlásila namnoze samým duchem a stylem autorovy poezie na svých stránkách. Již v *Politické epizodě*, v její osmé kapitole o svém věznění „na Borech“, básník vzpomínal, jak mu tam „přišlo první číslo *Moderní revue* a pak další její čísla a publikace“, jak „začala probouzeti anarchické a aristokratické pudy“ jeho bytosti (*VZP*, 63), a v závěrečné kapitole takto vykládal svůj tehdejší vývoj: jestliže prý účastí v pokrokovém hnutí byla „demokratická stránka“ jeho povahy zatím ukojena, nyní „individualism mládí hlásil se ke slovu. Nietzsche a este-

tický anarchism podávali sladoučké jablíčko ze stromu zakázaného“ (tamtéž, 67). A z pozdějších básníkových vzpomínek lze za jiné uvést výrok o tendenci, jaká se obrazilala v této jeho sbírce: „Z levého pokro-
káře omladinářského a ctitele Macharova stal se přívrženec rebelie individualistické a subjektivismu symbolicko-dekadentní poezie“ (VZP, 136).

Str. 95 *Vám, pyšní...!* (Vám, duše sbratřené...) Moderní revue 2, svazek 3, č. 3 (prosinec 1895), str. 57/58 (MR).

1 bratrské,] sbratřené, JA, MR; 1 léty,] lety, MR; 4 kytky...] kytky. — JA] kytky. — — MR; za 4 je v JA a MR řádka pomlk; 9 rychle MR] rychle, KM, KMO, KMP, JA; 10 kterých] která KMP, JA, MR; 11 syny] syny. — JA] syny! MR. Slova vám, váš, pyšní, čas a budoucnu jsou v JA a MR tištěna s velkou začáteční písmenou.

Str. 97 REVOLTY

Str. 99 *I. Mládí* (Na bílém oři s vlající hřivou...).

1 hřivou] hřivou JA; 1 atlét] atlet JA; 2 metají] stříkají JA; 4 Hurá,] Hrrr, JA; 6 plesnivé valy!] hroutivé valy...! JA; 8 o život tisíců] o sta životů JA; 8 chmury!] chmůry! JA; 10 Těch orgií vůní a barev, té země, jež z pokladů slita!] Orgie závratných vůní, koncerty barev, zem z prsti zázračné slitá! JA; 13 hledí] zří JA; 14 Leč pochodně] — Však pochodně JA; 14 Hurá, Mládí!] Hrrr, hrrr, Mládí! JA.

Str. 100 *II* (Zařáté pěstě k nebesům...). Lublani. Čeští spisovatelé Slovincům (sborník redigovaný Jaroslavem Vrchlickým, Praha 1896), str. 20 (L), s názvem *Et si fractus dilabatur orbis...* (I kdyby se zřítíl rozbitý svět... — Horatius, Carmina, třetí kniha a třetí báseň, v. 7, kde je však slovo illabatur m. synonyma dilabatur) a bez podtitulu. Báseň vznikla, jak vyznačeno údajem v podtitulu, pod dojmem zemětřesení, kterým bylo v dubnu 1895 postiženo Slovinsko, zvláště město Lublaň s okolím, kde se mnoho domů zřítilo a jiné byly poškozeny, takže tam tisíce obyvatel přišly o přístřeší, několik lidí o život.

Podtitul: Lublaň v dubnu 1895 KMP, JA] Lublaň, v dubnu 1895 KM, KMO; 1 pěstě] pěsti L; 2 u prsů.] u prsu. L; 3 Vznešená božská příroda!] Vznešená příroda! L; 3 říci.] říci! L; 4 chvátá:] chvátá... JA, L; 4 Kdeže v ní bůh?] Kdeže tu bůh? L; 5 v L *nezačíná nový odstavec*; 5 lící...] lící. L; 6 již] již JA; 6 povadl, uslábl lidský duch?] uslábl, povadl lidský duch? — L; 7 Však jsou ještě šiky] Ne, ještě jsou šiky L; 7 myšlenkou] myšlénkou JA, L; 8 v železný zákonů kruh!] v železných zákonů kruh! KMP, JA, L; 9 v L *není nový odstavec*; 11 květ luhů macešských rosteme, rosteme] květ luhů macešských, rosteme... rosteme L; 12 v L *nezačíná nový odstavec*; 12 míti] mít JA; 13 v bílém

nadšení jíti,] u bílém nadšení jíti, *KMP*] ve bílém nadšení jít, *JA*]
ve bílém nadšení jíti, *L*; 14 řece...!] řece! *L*.

Str. 101 *III. Societo...!* (Útroby tvoje jsem prolezl mlád...)
Moderní revue 1, sv. 2, č. 4 (červenec 1895), str. 80 (*MR*), s názvem
Societo...!

3 líně] líné *KMP*, *JA*, *MR*; 5 Eh, zhnusená societo! Jsou ještě
vůle a svaly!] Eh, zhnusená! Však ještě je vůle, která má svaly! *JA*;
MR; 7 klíží, — *MR*] klíží — *KM*, *KMO*, *KMP*, *JA*; 11 neúprosní]
neuprosní *MR*; 12 by, bohové sami, *MR*] by bohové sami, *KM*, *KMO*,
KMP, *JA*; 13 v hrady,] ve hrady, *JA*, *MR*. *Slova vůle a volnosti jsou*
v JA a MR tištěna s velkou začáteční písmenou.

Str. 102 *IV. Morálka davu* (Krokem pávice...).

2 morálka] metresa *JA*; 3 v hedvábu] ve hedvábu *JA*; 4 barokním]
barokněm *JA*; 5 V zpovědnících] Ve zpovědních *JA*; 6 katedry]
katédry *KMP*, *JA*; 9 mě *JA*] mně *KM*, *KMO*, *KMP*; 10 ať několik
bláznů ti z konce století kývá — :] ať několik bláznů z konce století
ti kývá — : *KMO*] ať velkých pár bláznů ze století konce ti kývá — :
KMP, *JA*; 11 zájmeno mém v *JA*, zájmena sobě a má v *KMP* a *JA* jsou
větším typem; 14 se vzteká!] se vzteká. *JA* před konfiskací. Slovo pravda
se v *JA* začíná velkou písmenou.

Str. 103 *V* (Veselá společnost...).

1 holky...] holky. — — — *JA*; 2 v *JA* se začíná nový odstavec; 3 posadil.]
posadil... *JA*; 4 decentní] upjatá *JA*; 4 poťouchlým] potměšilým
JA; 5 To plémě] Tu rasu *JA*; 5 blondýnky] blondýny *KMP*, *JA*;
5/6 na babu. / Chytla] na babu; / chytla *JA*; 6 ovšem, kterápak]
ovšem. Kterápak *KMP*; 7 Leč zpívej o životě, bruneto sladká, a ví-
no] Leč, zpívej o životě, bruneto sladká, a víno *KM*, *KMO*, *KMP*]
Však, bruneto sladká, zpívej o životě a víno *JA*; 8 na ňadra nahá, na
šťastné maso] na ňadra tvá nahá a šťastné maso *JA*; 8 boků.] boků!
JA; 9 ševely] šveholy *JA*; 10 já mám tak rád, když do rtů se hry-
zou protežované ctnosti.] já tak rád vidím zkousané rtíky protežo-
vaných ctností. *JA*; 11 Leč píseň života řinčí divoce, a tyhle již —]
Škoda, však píseň o žití zní divoce a tyhle již — *JA*; 11 účty.]
účty! *JA*; 12 krev výská] krev vřelá výská *JA*; 12 zahýříme si]
hýřit budeme *JA*; 13 chasa ať čeká, koupí-li někdo...] chasa
ať, koupí-li někdo, čeká! — — — *JA*; 14 societo?] societo?! *JA*. *Také*
tvary slov morálka, život, ctnost, žití, sen, tvá jsou v JA tištěna s velkou
začáteční písmenou.

Str. 104 *VI. Zhnusení* (V ty dny šedivé marno se bránit...).

7 mřítí] mřít *JA*; 7 žítí] žít *KMP*, *JA*; 8 atrofie...] atrofie. — — —
JA; 10 mrtvoly —] mrtvoly — — — *JA*.

Str. 105 VII. *Hetéry* (Dnové antiky ovlhli kdysi...). Moderní revue 1, sv. 2, č. 1 (duben 1895), str. 12 (MR), s názvem *Hetéry*.

2 myšlenky] myšlenky KMP, JA, MR; 2 rtech. MR] rtech, KM, KMO, KMP, JA; 3 Obhajce Fryny obnažil prsů bělostný vzdech,] Obhajce prsů Fryny obnažil bělostný vzdech, JA, *jakož i MR, kde Obhájce*; 5 myšlenky] myšlenky KMP, JA, MR; 5 v dravých i měsíčních] v pohádkových, měsíčních JA, MR; 6 ve dvacátý] v dvacátý MR; 7 smačknuté] smáčknuté MR; 9 v JA *nezačíná nová strofa, zato v JA i MR je verš zalomen do dvou řádků, z nichž druhý začíná slovy Ve smutné temnotě*; 12 v KMP, JA a MR *nezačíná nová strofa*; 14 je v JA a MR *zalomen do tří řádků, z nichž druhý začíná slovem Ten, třetí slovem To*.

Str. 106 VIII (Poslední valčík...).

8 v harému morálky simulované,] v Orientu morálky simulované, –: JA; 9 tak jako tisíc jich čeká, až] tak jako tisíc, čeká až JA; 14 A zde ty zbytečné samice,] A tady ty zbytečné samice, – JA.

Str. 107 LÁSKA

Str. 109 IX (Jsem drsný Faun lesů...).

4 stěny.] stěny. – JA; 8 pro rozkoše řev divé ženy.] pro rozkoše řev – divé ženy... JA; 12 tak znavené] tak uvadlé JA; 13 v JA *slovo jedné vytištěno větším typem*; 14 mateřské] máteřské JA. *Slovo smutkem v JA s velkou začáteční písmenou*.

Str. 110 X (Řev hmoty...). Niva 5, č. 16 (1. června 1895), str. 245 (N), s názvem *Láska*.

5 do žití] do žití JA; 11 s pyšným úsměvem čela] ve pyšném zánětu čela JA, N, *pravděpodobně vědomě přejal sem básník tento obrat ze zkonfiskovaných Slok konečných ve sbírce Nemesis, bonorum custos..., viz str. 91, v. 38*; 11 v půtku.] v půtku! N; 12 řádí.] řádí! N; 12 Nám pěst již v bojích] Nám oběma pěst v bojích již JA] Nám oběma pěst v bojích již N; 13 a prolité krve] a krve N. V JA a N *slovo spříznění, v JA a ještě v KE také slova tvé a tvých jsou tištěna s velkou začáteční písmenou, kterou v tomto druhém případě sami odstraňujeme ve shodě s autorovým postupem v jiných číslech této sbírky, když je zařazoval do KM*.

Str. 111 XI (Co prsti zahřáté máš asi...).

4 všecko] všechno JA; 4 na pustnoucích, pustnoucích] na pustnoucích... pustnoucích JA; 5 sliboval, leč na vodu] sliboval... a na vodu JA; 7 sliboval, leč duši svou] sliboval... však duši svou JA; 13 k tvrdému boku] ku mému boku JA; 14 čistě.] čistě! JA. *Co se psaní tvarů slov ty a tvůj v KE a JA, jakož i naší úpravy tkne, viz poznámku k básni X*.

Str. 112 XII (Tisíckrát žel...).

5 Venušina. –] Venušina... *JA*; 7 žehnala.] žehnala – – *JA*; 8 tvoří v *JA* odstavec; 8 slily.] slily –. *JA*; 12 je v *JA* zalomen do dvou řádků, z nichž druhý začíná slovem Však; 14 v příštím žití] v příštím žití *JA*.

Str. 113 POLEMIKY

Str. 115 XIII. *Múza* (Bledounká slečinka...). Niva 6, č. 1 (1. listopadu 1895), str. 19/20 (*N*), s názvem *Múza*.

3 v křeči,] ve křeči, *JA*] ve křeči *N*; 6 se mnou se divoce rve] se mnou se divoce rve, *KMP*, *JA*] divoce se mnou se rve *N*; 7 zase odprosí] zase mě odprosí *N*; 9 a pokrucuje tahy;] a vztekem si netvoří tahy; *KMP*, *JA*, *N*; 12 paraziti] parazité *N*; 12 za katedrou,] za katédrou, *KMP*, *JA*, *N*; 12 uzení,] úzení, *KMP*, *JA*; 14 leč ty, *Múzo*, již v kolébce] a ty, *Múzo*, již v kolébce *JA*, *N*; 14 vždy lehká] vždy-lehká *JA*, *N*.

Str. 116 XIV (Lidičky starostliví...). Vesna 14, č. 17/18 (16. srpna 1895), str. 280 (*V*), kde s názvem *Fragment polemiky* a spolu s básní Sloky (viz str. 259) pod společným titulem *Ž básní St. K. Neumanna*.

3/4 živí / a volno] živí, / a volno *KM*, *KMO*, *KMP*, *JA*] živí? / A volno *V*; 4 myšlenek] myšlének *KMP*, *JA*, *V*; 6 se hlásí...] se hlásí! – – *KMP*, *V*] se hlásí! – *JA*, kde pak za tímto posledním veršem řádka pomlka.

Str. 117 XV (Ty stěny smutné a uposlouchané...). Niva 5, č. 16 (1. června 1895), str. 245 (*N*), s názvem *Příteli, jenž četl mé verše ve vídeňském parlamentě*.

3 tu] tam *JA*, *N*; 6 v mysl] na duši *JA*, *N*; 11 všeho, všeho,] všeho... všeho, *JA*, *N*; 11 již] již *JA*, *N*; 12 žalářů nad vodami] zřádnělé žalární drámy *JA*, *N*; 13 již] již *JA*, *N*. V *JA* tvary slova ty s velkou začáteční písmenou.

Str. 118 XVI. *Mrtvé přátelství* (Tu planoucí hymnu lidí nových...). Niva 5, č. 16 (1. června 1895), str. 245 (*N*), s názvem *Mrtvé přátelství*.

3 bolu,] bolů, *N*; 5 spolu] spolu, *KMP*, *JA*, *N*; 6 kupoli] kopuli *JA*, *N*; 7 Viš? –] Viš?! – *N*; 7 ideál] idol *JA*, *N*; 8 v hladové dásně! –] ve hladové dásně! – – *JA*, *N*; 11 my jsme hymnu] my jsme planoucí hymnu *N*; 13 vdechlo!] vdechlo! – *N*. Slova idol a vášni v *JA* s velkou začáteční písmenou, v *N* jen druhé z nich.

Str. 119 XVII (Má vášeň tak šílené tóny...). V *JA* s dedikací J.V.H.; snad platila J. V. Havránkovi, o němž se A. P. Veselý zmiňuje jako o častém hostu v pražském středisku pokrokového hnutí, v redakci

Nových proudů (OPH, 85), a který byl pravděpodobně totožný s Josefem Havránkem, jež uvádí Josef Dutka ve statí Moje vzpomínky (sborník Omladina 25 let po procesu, Praha 1919, str. 58) spolu se St. K. Neumannem ve spojitosti s pokrokovým hnutím v dělnické mládeži, takže se oba musili blízce znát už odtamtud: „Činností touto“ – tj. v rozličných kroužcích – „rozšířil se náš prvotní přátelský kruh o další přátele: Jos. Havránka, Ant. Holzbacha, Aloise Tučka, St. K. Neumanna, z kterých později skládala se redakce Pokrokových listů“. Josef Havránek, devatenáctiletý kandidát učitelství, byl rovněž uvězněn, žalován v procesu s tzv. Omladinou a odsouzen na třináct měsíců do těžkého žaláře.

1 již] již *JA*; 6 bratře, ty,] bratře! ty, *KM, KMO*] bratře! Ty, *KMP, JA*; 8 v *JA* je zalomen do dvou řádků, z nichž druhý začíná slovy Co kolem; 9 v *JA* nezačíná novou strofu; 10 modly] modly, *KMP, JA*; 12 s věčnou touhou,] s věčnou touhou: *JA*; 14 jež milují tvou hlavu.] jež ctí tvoji hlavu. *JA*. Slova vašeň, šílenství, idolu, východu jsou v *JA*, tvary slov ty a tvůj v *JA* i v *KMP* s velkou začáteční písmenou.

Str. 120 XVIII (Cel žalářních tíseň nám seděla v šíji...). Niva 6, č. 1 (1. listopadu 1895), str. 20 (*N*), s názvem *Kupředu jedeme!*

2 myšlenek smečka dotěrná] myšlenek smečka dotěrná *KMP*] myšlenek smečka dotěrná, *JA, N*; 2 holky,] holky; *N*; 3 vrh jsem] vrhl jsem *JA, N*; 9 jste] jste, *KM, KMO, KMP, JA, N*; 11 břicha!] břicha! – *JA, N*. Slovo volnosti v *JA* a *N* s velkou začáteční písmenou.

Str. 121 XIX (Ta hořkost černých nocí...).

4 při života hodů.] při Žití hodů. *JA*; 7 chvilkou slunce a sžehlý] chvilkou slunce, a sžehlý *JA*; 10 stokrát raněn, stokráte] stokráte raněn stokrát *KMP, JA*; 13 nového žití a žádné] Nového Žití, a žádné *JA*.

Str. 122 XX (Oh, vlasti má, ty můj sne...).

5 pláně] pláne, *KM, KMO, KMP, JA*; 8 duší.] duší... *JA*; 10 dříve nestihnu slunný a bílý] dřív nestihnu slunný svůj a bílý *JA*; 11 dokud mě vůle tajemná nevrhne] vůle tajemného dokud mě nevrhne *JA*; 13 hrůzo žoldáků, já] hrůzo žoldáků, – já *JA*; 13 na oltář] na oltář *KMP, JA*; 13/14 složím: / oh,] složím... / Oh, *JA*; 14 apostrofa láska všech vytištěna v *JA* verzálkami; 14 přijď záhy!] přijď, záhy! *KMP, JA*. Slova země, vzdálená, smutek, ideál, tajemného, anarchií, královstvím božím jsou v *JA* vesměs s velkou začáteční písmenou, v *JA* a v *KMP* tvary zájmen ty a tvá.

Ještě téhož roku 1896 jako sonety Jsem apoštol nového žití vyšla další básnická sbírka St. K. Neumanna, *Apostrofy hrdé a vášnivé*, a to opět v Knihovně Moderní revue, jako její 12. svazek. Moderní revue sama (3, sv. 5, č. 2, na druhé straně obálky) ohlásila její vydání na den 20. listopadu a Literární listy (18, č. 4, str. 77, rubrika Literární novinky) je zaznamenaly dne 18. prosince 1896. Knížka rozsahem útlá, o 32 neočíslovaných stránkách (stála 1 zl.), měla opět nezvyklý, tentokrát monumentální formát (22×31 cm) a tištěna byla, jak nakladatelství oznamovalo, na „barevném ručním papíře“, šedém, kdežto obálka byla namodralé barvy; po letech Jiří Karásek ze Lvovic vzpomínal (ve stati *Tištěno na strojích Emanuela Stivína*, Český bibliofil 1929, č. 4, str. 164): „Přišly Apostrofy Neumannovy na papíru totožném s papírem moučných pytlíků, jež jsme v zbytku s Neumannem objevili v kostele sv. Anny u Haasů ve skladišti,“ tj. ve skladišti pražské Haasovy tiskárny. Modrým tiskem bylo na první stránce obálky vlevo nahoře spolu s autorovým jménem a názvem sbírky uvedeno její vročení MDCCCXCVI, dole vpravo byla zdobná viněta nakladatelství, na poslední stránce obálky tiráž. V knize se na rubu jejího patitulu uvádělo, co „týž autor vydal“: kdežto svou knižní prvotinu tam charakteristicky označil pouze jako *verše*, názvy obou lyrických sbírek z roku 1896 provázel už přídomkem *básně* a mezi oběma uváděl i Almanach secese, který vydal v březnu téhož roku za své redakce i svým nákladem. Zároveň tam však oznamoval i knihy, které „připravuje“, a to jednak básně *Hořké ovoce poznání*, jednak „básně veršem i prózou“ *Satanova sláva mezi námi*. Na titulní stránce se pak kromě autora jména, názvu sbírky, označení *Básně* a vročení čtlo *Ornamentace kreslil Kupidos* a na jejím rubu, že „této knihy bylo vytištěno 300 výtisků na strojích Emanuela Stivína, knihtiskaře v Praze“. Poté následoval list s vlastním básníkovým motem k celé sbírce, pak její úvodní báseň, nadepsaná tam ironicky nebo chybně *Píseň národní*, a nato na dalším listě znovu patitul knihy, zřejmě z téhož zevního důvodu, proč v ní byl obdobně název závěrečné básně *Umění* tištěn rovněž jako patitul, tj. aby počet stránek — poslední dvě byly vyplněny jednak výčtem obsahu, jednak vinětou *Finis* — dosáhl dvou tiskových archů; proto v našem vydání od obou těchto patitulů uvnitř sbírky upouštíme, radíce její básně prostě za sebou jako později básník sám v Knize mládí a vzdorů.

Ornamentace, o nichž se zmiňovala titulní stránka, byl tehdejší termín pro secesně stylizované symbolické kresby, konkrétně zejména pro iniciály a viněty, jichž 23 — vlastně 22, protože jedna se tam opakovala — zdobilo též knihu *Apostrofy hrdé a vášnivé*. A Kupidos byl sám její autor, sám St. K. Neumann, jenž pod tímto pseudonymem dříve i později kreslil takové „ornamentace“ do *Moderní revue*,

kteřá pak po vydání Apostrof hrdých a vášnivých použila i některých Kupidových iniciál a vinět odtamtud k slovesným příspěvkům jiných autorů na svých stránkách; naleznou se však takové Neumannovy ornamentální kresby rovněž v prvních ročnících jeho časopisu Nový kult, kde jejich autor bývá v obsahu označen buď šiframi N.K.S. a S.K.N. nebo jako Anonymus. Popud svých tehdejších výtvarných pokusů objasnil básník po letech v memoárové studii O Arnoštu Procházce a Moderní revui, v páté její kapitole, zasvěcené Karlu Hlaváčkovi, mimo jiné také polemice s Karáskovým přeceňováním výtvarných prací Hlaváčkových; píše tam o mladých spisovatelích seskupených tenkrát kolem Moderní revue: „Trpěli jsme jaksi všickni tehdy tím, že Moderní revue neměla svých domácích malířů nebo aspoň kreslířů. Hleděli jsme tehdy spatra na výtvarné umění české, které se ostatně teprve probíralo z akademických bludů k novému životu. Moderní revue byla *zdánlivě* mnohem dále. Vždyť, dík Przybyszewskému, měla styky s Eduardem Munchem a přinášela reprodukce jeho děl, nikoli ovšem pro jejich veliké hodnoty tvárné, nýbrž pro jejich dekadentní ‚ideovost‘. Takového nemělo české malířství nic.“ A přece, jak praví, měli všichni „velkou lásku k malířství a kreslířství“, a dodává, že Félicien Rops (viz pozn. k str. 173), Josef Sattler (1867–1931), „archaizující akademik německý, v němž jsme však viděli tehdy náramně mnoho ‚duše‘“, a tehdejší berlínský časopis Pan, značící „poměrně divokou snůšku starých i nových hodnot výtvarných i literárních“, jakož i „někteří symbolistní kreslíři francouzští stačili k tomu, co jsme se jali provádět, trochu z pudu, trochu z dobré vůle vyhověti potřebě Moderní revue“ (VZP, 160/161).

Kresby Kupidovy (kdo se skrývá za tím pseudonymem, bylo v pražských literárních kruzích bezpochyby známo) na stránkách Neumannovy sbírky zavdaly však tehda podnět k ostré přestřelce mezi básníkem a Rozhledy, které nedlouho po vydání knihy, dne 15. ledna 1897 (6, č. 8), na obálce v Listárně redakce dávaly za pravdu — perem svého literárního redaktora F. V. Krejčího — čtenáři, který prý je upozornil „na osudnou podobnost“ kreseb „p. K. St. (sic!) Neumanna-Kupida v Apostrofách hrdých a vášnivých s Doudeletovými ilustracemi“ právě v berlínském Panu: ač prý je ta podoba napadla už při četbě Neumannovy sbírky, dodatečně si ji ověřily a konstatují, že nejen fakturou, ale i co do myšlenky jsou Kupidovy ornamentace „docela po žakovsku věrně okresleny, ledaže nanejvýš jinak zkonstruovány“. St. K. Neumann vzápětí na to odpověděl v Moderní revui (3, sv. 5, č. 5 z února 1897, str. 160) statí Příspěvek k plagiátové komedii těchto let devadesátých, datovanou „V Olšanech, 17. ledna 1897“ a adresovanou „Slovutnému p. F. V. Krejčímu pro radost“, kde ho sarkasticky napadl pro jeho kritickou činnost, zejména pro vztah k tehdejšímu literárnímu mládí a skupině Moderní revue. Vykládá si úsudek F. V. Krejčího o Kupidových kresbách

jakožto odvetu za to, že se ho předtím dotkl v jiné souvislosti (jednak verši Improvizace protestu, viz str. 261, jednak statí V záležitosti Almanach secese, kterou uveřejnil v květnu 1896 v *Moderní revui* 2, sv. 4, č. 2, str. 47 a kde F. V. Krejčímu vytkl „kantorskou těžkopád-
nost“, „sextánské naivnosti“ i věcné omyly, jichž se dopustil v po-
sudku onoho almanachu, básníkem redigovaného i vydaného), iro-
nicky ho prosí, aby se mu, St. K. Neumannovi, nemstil: „Vždyť on
za to přece jen nemůže, že jej napadáte za hříchy *Kupidovy*, jehož
nepatrné kresbičky přijaty byly autorem i redakcí pro *Apostrofy hrdé
a vášnivé* s plným vědomím toho, že některé jsou kresleny pod vlivem
p. Doudeletovým, a chcete-li, třeba ještě několika francouzských pri-
mitivistů“; domnívá se, že „tyto bezvýznamné hříčky“ přesto doplnily
„uměleckou hodnotu knihy“, a nakonec ujišťuje, že „se *Vy mé literární
cti* dotknouti nemůžete“. F. V. Krejčí uzavřel poté polemiku v břez-
novém čísle *Rozhledů* (6, č. 11, str. 512) stručným dovětkem, indigno-
ván tónem básnickovy odpovědi, a St. K. Neumann vzpomněl po letech
na tu příhodu v citované už studii: „Mne okouzily v Panu především
symbolistní kresby vlámského kreslíře Charlesa Doudeleta: z nich
a z podobných kreseb sestavil jsem toporně a namáhavě několik
drobných iniciálek a vinět, jež vyšly jednak v *Moderní revui*, jednak
v mých *Apostrofách hrdých a vášnivých*. F. V. Krejčí přišel na jejich
hlavní zdroj, což nebylo nesnadné pro nikoho, kdo se podíval do prv-
ního ročníku *Pana*.“ Ale zároveň tam vyznává, že „takový pud kreslit,
jaký u mne dosti často a dlouho propukával předtím i potom, a trvalá
láska k výtvarnému umění, která byla stále se mnou, jsou známky
jakéhosi rudimentárního nadání, které nemohlo se opravdu projevit
z příčin, jichž nelze analyzovati“ (VZP, 162).

A podobá se pravdě, že už svým motem ke sbírce *Apostrofy hrdé
a vášnivé* mířil básník mimo jiné rovněž zejména proti F. V. Krejčímu,
a to zvláště za jeho recenzi o své předchozí sbírce veršů *Jsem apoštol
nového žití* (*Literární listy* 17, č. 6 z 1. února 1896, str. 103/104), kde
sice kritik uznával lyrikovu „snahu po novém a po upřímném vyjádření
dojmu, jímž na něj dnešní stadium společenské a kulturní dolehá“,
nicméně zároveň mu tam opětovně vytýkal „pouhou navlečenou
a prázdnou pózu“, zarathustrovskou a aristokratickou (viz pozn.
k str. 93), ba ještě v posudku o sbírce veršů Bohuslava Knösla *Marty-
rium touhy* (tamtéž, č. 11 z 16. dubna 1896, str. 189) cenil si jí také
proto, že „neupadá do té nesnesitelné pózy“, pro niž prý mu „nemůže
býti sympatickým leckterý i nepopíratelně talentovaný zjev z onoho
tábora“, tj. z tábora *Moderní revue*, jako „např. hned p. Stan. K.
Neumann“.

Sloky básnickovy třetí sbírky vznikaly už — aspoň z notné části —
pod střechou rodinné olšanské vily: „V těchto kulisách, ubohém
a změšťačelém zbytku venkovské slávy dvou dvorů, zahrad a mnoha
polí, který přes všechno připomínal chudákovi stále úpadek a konec

rodiny; v těchto kulisách, do nichž vnášel jsem téměř denně ovzduší Moderní revue, v jejímž doupěti jsem byl stálým hostem a přes všechno zbožným vyznavačem, vznikla nejedna báseň z Apostrof a Satanovy slávy,“ napsal St. K. Neumann roku 1928 ve svých „vzpomínkách toliko lyrických“ Žižkov čp. 45 (VZP, 81). A zároveň tam charakterizoval svůj tehdejší zájem a svět: „Exkluzivnosti mi lahodily, individualism byl mi vším. Byl jsem stejně izolován od normálního maloměšťáctva jako od dělnictva, žil jsem toliko v představách světa literárního a uměleckého, velmi zúženého krajní modernou tehdejší“ (tamtéž, 84), ač jinde právem podotýká, že ty jeho symbolisticko-dekadentní „alotrie“ v ovzduší Moderní revue „nicméně napovídaly větší budoucnost zcela jinou“ (VZP, 157); ostatně se i v této sbírce neklamně ozývají akcenty společenské revolty a zračí přímo úsilí o překonání dekadentního životního pocitu.

Většinu básní ze sbírky Apostrofy hrdé a vášnivé (A), dvanáct z šestnácti, pojal St. K. Neumann později — bez úvodního mota a v nezměněném pořadí — rovněž do *Knihy mládí a vzdoru* (KM), kde tvoří její druhý oddíl, označený pouze pořadovou číslicí II a vročením 1896. Čtyři ostatní básně, Demaskování, De profundis, Píseň poslední erotiky a To bude..., zařadil pak do *Knihy erotiky* (KE), a to jako další čísla její první části, označené vročením 1895–1897, kde však jsou básně De profundis a Píseň poslední erotiky proti svému původnímu pořadí navzájem přehozeny. Ani rukopis této třetí básníkovy sbírky se nedochoval, nýbrž opět jen stránkový obsah sazby z onoho druhého oddílu *Knihy mládí a vzdoru* (KMO), zahrnujícího dvanáct básní z Apostrof hrdých a vášnivých, a zároveň i tentokrát se dochovala předloha k jeho sazbě (KMP), ač notně kusá. Je to zase výtisk někdejšího vydání Apostrof, kde autor perem škrtl úvodní patitul a nahradil jej číslicí II, tužkou pak připsal vročení 1896; rovněž škrtl — vesměs už perem — seznam svých vydaných a připravovaných knih, nad úvodní báseň připsal poznámku pro sazeče *nikde verzálky! kde jsou jimi vysázena celá slova*, škrtl druhý patitul sbírky, jakož i patitul závěrečné básně Umění, kde její titul připsal přímo k jejímu textu, a na předposlední stránce škrtl výčet obsahu knihy; v samém textu jejích básní pak vyznačil úpravy původního znění, namnoze později doplněné dalšími úpravami v korekturách. Nejenže však v této předloze k sazbě druhého oddílu z *Knihy mládí a vzdoru* pochopitelně chybějí stránky s básněmi zařazenými do *Knihy erotiky*, krom toho titulní list a list s úvodním motem, ale není v ní ani všech dvanáct básní pojatých do *Knihy mládí a vzdoru*: nedochovaly se stránky s básněmi Nad poslední mrtvou v rodinné hrobce, Svaté pokušení, Odešla; z básně Z neznáma tě volám je tu jen stránka s posledními sedmi verši.

Rovněž sbírku Apostrofy hrdé a vášnivé přinášíme v původním celku (tedy i s úvodním motem) a s původním pořadím jejích básní; výchozím textem je nám však jejich znění v KM a KE. V různocteních

hledíme krom původního knižního vydání sbírky (*A*) jak ke *KMP* a *KMO*, tak k otiskům jednotlivých básní v Almanachu secese (*AS*) a v časopisech *Moderní revue* (*MR*), *Volný duch* (*VD*; anarchistický časopis, jehož dva ročníky vycházely na Žižkově a pak na Smíchově od listopadu 1894 do prosince 1896) a *Volné směry* (*VS*).

Str. 127 *Píseň nenárodní*. *Volný duch* 2, č. 3 (22. září 1896), str. 2 (*VD*).

Název: *Píseň nenárodní*] *Píseň národní A*] *Píseň beznárodní VD*; 2 smíšených] smíšených *KMP, A*; 18 oceánů.] oceánů... *VD*. Slova internacionála a anarchie jsou v *A* a *VD* tištěna verzálkami.

Str. 128 *Nad poslední mrtvou v rodinné hrobce*. Almanach secese (vyšel v březnu 1896), str. 40 (*AS*), kde v závorkách s dedikací *A. N.*, jež dokládá, kohože měl autor na mysli názvem i textem své básně: byla zasvěcena památce jeho tety Angeliky Neumannové (viz pozn. k str. 74), sestry jeho otce, která zesnula nedlouho předtím, dne 25. ledna 1896, a byla pochována v rodinné hrobce na olšanském hřbitově.

2 prosáklé *A, AS*] prosáhlé *KM, KMO*; 5 ke svému] ku svému *A, AS*; 5 vrátila se,] vrátila se... *A, AS*; 7 v náručí] v náručí *AS*; 8 rodu.] rodu. – *A, AS*; 11 vůni *A, AS*] vůní *KM, KMO*; 14 neúprosné] neuprosné *AS*; 15 konec nad troskami!] konec tiché té drámy... *A, AS*; 16 nad hrobem,] nad rovem, *A, AS*; 21 dómě,] dómě – *AS*; 22/23 zatímco dav se snaží špinavou slinou po mně, / se zrakem zářícím a nahlas čtu svoje evangelium.] klidně jsem zdvihl slovo, jímž z hlouposti hodili po mně, / pro svůj štít bílý slovo: enfant terrible! *AS*. V *A* jsou slova velitelka, života, žití, evangelium tištěna verzálkami, kdežto v *AS* až na poslední z nich a spolu se slovem smutkem jsou jen s velkou začáteční písmenou.

Str. 129 *Svaté pokušení*.

9 rozséal] rozléval *A*; 10 ó,] ó *KM, A*; 17 ke pláči,] ku pláči, *A*; 18 v objetí tělo naše] spletená těla naše *A*. Slova písmo, cizince, trpělivý, pane, nuda, smutek, žel jsou v *A* tištěna verzálkami.

Str. 130 *Letní dny*. Situaci a náladu, z níž vyplynuly tyto sloky, jakož i jejich scénérii, kterou byla zahrada olšanské vily, toho „zákoutí po panském rodu“, osvětluje pozdější autorova vzpomínka, kde přímo cituje první, druhý, čtvrtý verš této básně a praví: „Mně se zdá, že vidím toho dvaadvacetiletého mladíka, docela již cizího, jak se válí v trávě mezi zakrslými hruškami a starými slívami, den je horký, krev je horká, představy jsou horké, ale všechno je tak malátné“ (VZP, 82).

13 snědé,] smědé, *KMO*; 13 obnažené, pekelné] obnažené – pekelné *A*.

Str. 131 *Na Lianu de Pougy*. Volné směry 1, č. 1 (listopad 1896), str. 27/28 (VS). – Titulní hrdinka básníkovy apostrofy, Liane de Pougy, byla známá tehdy hvězda pařížských bulvárních jevišť, sklízějící úspěchy zejména ve Folies-Bergère. Anonymní perzifláž Neumannovy básně přinesl Švanda dudák (15, č. 12 z prosince 1896, str. 237/238) s názvem U Liany de Pougy, a to jako domnělý překlad z francouzštiny; autorem byl Bohdan Kaminský.

5 umělkyně] umělkyňko KMP, A, VS; 12 v rytmech závěrečných.] v rytmech závěrečných. KMP, A] v rýmech závěrečných. VS; 15 luzy,] lůzy, VS; 24 v koutě nejmenší] v koutě té nejmenší VS; 25 Hle, Fryna!] Hle Fryna! A. Slova života a Fryna jsou v A tištěna verzálkami.

Str. 132 *Žel mi tě po letech ještě...*

16 děti, –] děti, – – A. Slovo Satana je v A tištěno verzálkami.

Str. 133 *Do ticha vašeho srdce...* Podle dedikace se lze jen dohadovat, že adresátka této apostrofy byla identická s tou, které je připsána báseň Sloky (viz pozn. k str. 259).

18 hrdosti] hrdostí A; 28 society.] society! A. Slova puberta a lásku jsou v A tištěna verzálkami.

Str. 135 *Odešla*. Moderní revue 2, sv. 4, č. 3 (červen 1896), str. 64 (MR), s datem 18 14/5 96. Podnětem elegické básně byla dva dny předtím smrt dvaadvacetileté spisovatelky Luisy Zikové, blízké Moderní revui, která v témže čísle vzpomněla její památky statěmi Karla Kamínka a Jiřího Karáska, přinesla faksimile jejích veršů a ukázkou z rukopisného románového fragmentu Karel Arkton; v Knihovně Moderní revue vyšla téhož roku její sbírka povídkových črt Spodní proudy. St. K. Neumann sám v březnu 1896 uveřejnil v Almanachu secese kapitolu jejího románu Z kruhu ven a ještě v lednu 1898 v prvním ročníku Nového kultu úryvek rovněž z románu Karel Arkton. Spisovatel Karel Kamínek, tehdy pravidelný spolupracovník Moderní revue, jemuž je báseň věnována, byl přítelem Luisy Zikové.

2 v MR se nezačíná nový odstavec; 9–15 v A vysunuty doleva; 11 bez energie] bez energie, MR; 12 konci –] konci – – A, MR; 16–18 v MR posunuty doprava; 16 Ó,] ó, KM, KMO, A, MR; 17 Jen klidně se smějte,] jen klidně smějte se, MR; mezi 18 a 19 v A a MR řádka pomlka; 19–27 v A vysunuty doleva; 25 Odešla.] Odešla. – MR. Slovo spříznění v A a MR tištěno verzálkami.

Str. 137 *Demaskování*. Moderní revue 2, sv. 4, č. 1 (duben 1896), str. 9/10 (MR), s názvem *Demaskování*; právě tak v obsahu KE.

1 růměné světlé masky,] růměné, světlé masky, MR; 2 vrásky.] vrásky! A; 4 sem] tam A, MR; 5/6 luhy, / zatím] luhy. / Zatím MR; 8 půdy! –] půdy! – – MR; 11 zabolí.] zabolí... A, MR. Slova láska,

splínu, smutků, zlý jsou v *A* tištěna verzálkami, v *MR* s velkou začáteční písmenou.

Str. 138 *De profundis*. Moderní revue 3, sv. 5, č. 1 (říjen 1896), str. 30 (*MR*).

1 a 2 tvoří v *MR* jeden verš; 2 bože netvore,] vládce netvore, *MR*; 4 v *MR* dva verše vím, jak marně ti házím / svá prokletí ve tvář.; 8 již] již *A*, *MR*; 8 podlý.] podlý. – *A*; 9 serval] strhl *MR*; 9/10 s tváře! / Zoufale] s tváře, / zoufale *MR*; 10/11 trubadúra! / Umučen] trubadúra, / umučen *MR*; 12 kam...] kam. *MR*. Slovo pohlaví je v *A* a *MR* tištěno verzálkami.

Str. 140 *To bude...*

21 v sadě,] v sadě *A*. Slovo sestro v *A* tištěno verzálkami.

Str. 141 *Ž neznáma tě volám*.

1 vleku.] vleku... *A*; 1 leta] léta *A*; 4 *A* barvu, barvu...] *A* barvu... barvu... *A*; 4 v mlze.] v mlze. – *A*; 5 vleku.] vleku... *A*; 9 do noci proudí měsíc...!] do noci se roztéká měsíc...! *A*; 10 již] již *A*; 12 lety] léty *A*; 19 kreslil.] kreslil... *A*; 21 sourozenkyně,] sourozenkyně, *A*; 25 vzdychla by:] by vzdychla: *KMP*, *A*; 25 sestro.] sestro. – – – *A*; 26 vleku.] vleku... *A*. Slova bože, halucinace, sestro, neznámo, milenko jsou v *A* tištěna verzálkami.

Str. 143 §§§

5 již,] již, *KMP*, *A*.

Str. 144 *Glosa ironická*. Mířila proti Jaroslavu Kvapilovi, jak prozrazuje už její moto: je to pointa básně bez názvu ze sbírky veršů *Oddanost* (Praha, na jaře 1896, str. 20), kterou Kvapil připsal „své ženě“, Haně Kvapilové, již v oné básni přímo apostrofoval; citovaný verš zní tam však takto: Kde je naše štěstí? V lásce, v dobru, v práci. Jaroslava Kvapila, „vždy trochu nadutého“ – jak jej charakterizuje v Politické epizodě (VZP, 21) –, poznal St. K. Neumann jakožto redaktora staročeského Hlasu národa, když tam sám nakrátko působil před svým uvězněním; Kvapil odtamtud přešel roku 1894 do redakce Národních listů. A básníková sarkasticky hrdá apostrofa platí mu jako typu oficiálního spisovatele, těšícího se úspěchům u buržoazního obecnstva, jenž se přitom po boku Jaroslava Vrchlického opětovně ocital v konfliktu s tehdejší literárním mládeží, zejména se skupinou kolem Moderní revue. Nebyla to poslední Neumannova invektiva veršem (viz str. 281) ani prózou proti němu; např. o rok později, v říjnu 1897, v recenzi o Princezně Pampelišce (Moderní revue 4, sv. 7, č. 1, str. 32) obdobně formuloval svůj zásadní soud o jejím autorovi: „Jedno především charakterizuje *dnes* p. Jaroslava Kvapila:

jeho zuřivá snaha platiti za mladého a moderního, zůstati autorem aktuálním a miláčkem obecnstva. Nehledíc ani k tomu, že je něco velmi protichůdného mezi skutečnou uměleckou moderností a obecnstvem salónů, parteru a lóží, o něž se tu přece jedná, počíná si p. Kvapil v té své snaze dosti nešikovně a nešťastně. Např. dobře cítí, že jako lyrik po prvních knihách rapidně klesal, že jako lyrik přes symbolicko-dekadentní pózu svého *Růžového keře* zůstává epigonem starých pánů a pro novou českou poezii neznamená nic.“

1 šťastný!] šťastný. *KMP, A*; 8 do čítanek] do čítánek *KMP, A*; 17 mých – *KMP, A*] svých – *KM, KMO*. Slovo štěstí je v *A* tištěno verzátkami.

Str. 145 *Umění.*

14 tvé.] tvé... *A*; 20 ke chvále] ku chvále *KMP, A*; 21 Neb tvého čela nesklonil] Neboť tvé čelo nesklonil *KMP, A*; 23 luza] luza, *KM, KMO, KMP, A*; 28 roztavilas] rozstavilas *KM, KMO, KMP, A*; 28 naše.] naše. – *A*; 33 a rytíři. Bojoval s drakem.] a rytíři... Bojoval s drakem... *A*; 42 ke chvále] ku chvále *KMP, A*. Slova sultáno a slunce jsou v *A* verzátkami.

Str. 147 SATANOVA SLÁVA MEZI NÁMI

Ze dvou dalších knih, které St. K. Neumann ohlašoval v *Apostrofách* hrdých a vášnivých – byla to „sbírka básní“ *Hořké ovoce poznání* a „sbírka básní veršem i prózou“ *Satanova sláva mezi námi* –, vyšla pouze tato druhá, a to jen jako sbírka veršů, aniž lze najisto soudit, zda do ní autor pojal některé z básní zamýšlených zprvu pro onu první knihu. *Satanova sláva mezi námi* vyšla již rok po básnickově předchozí sbírce veršů, v prosinci 1897 (*Literární listy* 19, č. 5, str. 89) ji oznámily v *Literárních novinkách* dne 1. ledna 1898), tentokrát v pražském nakladatelství Grosman a Svoboda, měla 48 neočíslovaných stran obyčejného formátu (14 × 19,5 cm) v obálce zelené barvy a stála 50 kr.

Samým titulem i vůdčím motivem se hlásila k tehdejšímu satanismu, jehož tóny se ozvaly místy už v předchozí sbírce, ale jehož ústřední symbol pojímal St. K. Neumann charakteristicky po svém. Jestliže tedy po letech vzpomínal: „Byla to ovšem doba, kdy jsem četl de Gourmontovu Latinskou mystiku, Baudelairovy Květy zla a sám jsem se zálibou apostrofoval ve verších Satana,“ mohl zároveň právem dodat: „Ale... tenhle můj ‚satanism‘ byla pouhá dekorace dobová, za kterou vařila se ve mně budoucnost docela nemystická a nenáboženská“ (*VZP*, 80/81). Vždyť jeho satan se namnoze jevil nejen blízcem Panovým, ale přímo symbolem společenské revolty, básníkův „satanismus“ se nejen stýkal a splýval s protikřesťanskými akcenty

pohanství v duchu tehdejšího paganismu, ale po své podstatě byl vlastně výrazem básnickovy toužebné představy o nové renesanci, o novém, svobodném příštím životě a člověka. Takřka vzápětí po vydání Satanovy slávy mezi námi zdůrazňoval St. K. Neumann v lednu 1898 na stránkách svého Nového kultu (1, č. 4, str. 68) v Několika slovech nekatolíka o Františku Bílkovi, že to, oč jde, je „znovazrození“ člověka: „Jakými budou ti, kteří pomohou tomuto procesu, nevíme dnes ještě přesně. Jedno však, myslím, bude u nich, přijdou-li, nevyhnutelné: tito *Osvobozující* půjdou proti křesťanství. A nejen proti dnešnímu křesťanství, nýbrž proti prvotným a nejzákladnějším jeho příkazům. A budou barbary, tj. budou se zdáti barbary dekadentnímu člověku: budou sama radost života, budou síla a zdraví v nejkrásnějším smyslu slova. Žádná askenze, žádné morální ani tělesné otroctví, ale plné vyžití se, plná individuální svoboda.“

Osobitě odlišného pojetí, jakého nabyl symbolický zjev satanův u St. K. Neumanna na rozdíl od pojetí běžného v tehdejší dekadentní literatuře, povšimla si ostatně už tehdejší kritika, zejména F. X. Šalda i F. V. Krejčí, tento druhý také ve spojitosti se samou kresbou na obálce Neumannovy sbírky: „Satan jeho však, jak jsem už pravil, znamená ne zlo, ale dobro, ne záhuby, ale pokrok, zdraví a sílu, ne hřích, ale právo na život, rozkoš a vášně, jedním slovem je to personifikace ideálu renesance, po níž se tak dnes ze všech stran začíná volat, personifikace vědění, ducha, pokroku a krásy, tedy asi nejbližší onomu Satanu, jež vzývá Carducci ve známé své hymně. Myslím proto, že se pan Neumann dopustil nedorozumění, když předeslal knize za moto verše z Baudelairovy apostrofy Satana — neboť satanism Baudelairův právě tak jako Barbeye d'Aurevilly byl katolický, vyplýval ze skutečné duchové perverze, z čistě křesťanského pojmání viny a hříchu! — a když opatřil desky své sbírky kresbou představující Satana v tradiční podobě ohyzdné bestie, v jehož objetí pláče ostýchavá, panenská Psyché! Vždyť v jeho verších je Satan Psyché sama, její svoboda, její rozvoj a síla a zdraví, soubor všeho žádoucího a kladného, a nic tedy, před čím by se duše měla chvět hrůzou!“ (Rozhledy 7, č. 12, str. 558/559.) Anonymním autorem inkriminované secesní obálky byl nadaný mladý malíř Arnošt Hofbauer, o němž St. K. Neumann posléze soudil, že „vyrostl nám“ v něm „afišista prvního řádu“, který se může „postavit po bok všem cizím mistrům“ (ve stati Nové plakáty, Nový kult 2, č. 6/7 z května až června 1899, str. 205); na obálce krom vytčeného výjevu nakreslil i jméno autora, název sbírky, podtitul Básně a vnošení MDCCCXCVII. Tytéž údaje se opakovaly na titulní stránce textu, na jejímž rubu se jako v předchozí básnickové sbírce čtlo, co „týž autor vydal“, ale přibyla *Afrodita. Překlad z Pierra Louÿse, 1897*. (St. K. Neumann začal svůj překlad Louÿsova románu, jenž mu byl tehdy blízek svým obrazem antických mravů, vydávat téhož roku po sešitech, ale protože

byly dvakrát konfiskovány pro „přečin proti veřejné mravopoctnosti“ a protože se k dobrovolným výpustkám nebo změnám v autorově textu nemohl odhodlat, raději po čtvrtém sešitu další vydávání zastavil; viz Nový kult 3, č. 4 z 28. dubna 1900, str. 14.) Za titulním listem Satanovy slávy mezi námi následoval pak list s trojím motem sbírky a na další stránce patitul knihy, provázený dole poznámkou, jež dokládala plynulý přechod mezi touto a předchozí básnickovou sbírkou: *Tato kniha jest částí stejnojmenného cyklu, k němuž i několik čísel Apostrof hrdých a vášnivých náleží. Autor neuznal za vhodné připojiti k této své knize předmluvu; doufá, že jeho umělecké a lidské intence, jež u něho nerozlučně jsou spojeny, vyniknou dost reliéfně z básní samých.*

Výjimečně se k Satanově slávě mezi námi jakožto k jediné básnickové sbírce z tohoto období dochoval autorův rukopis (v Knihovně Národního muzea pod signaturou XVIII B 59), který byl předlohou k její sazbě (R). Má 43 listů (18,5 × 23,5 cm), popsaných — perem — po jedné straně na rubu stránkových obtahů Almanachu secese, a to až na texty básní Vypučel jsem nad bahna... a Ave, Nero!, které tam jsou ve vystřiženém časopiseckém otisku; rukopis je paginován římskými číslicemi. Po neočíslovaném titulním listu s autorovým jménem, názvem sbírky, označením Básně a vrocením je na II. listu bibliografie „Týž autor vydal“, navíc je tam však též uvedena sama Satanova sláva mezi námi; na dalším listu, označeném už číslicí IV, je trojí moto, poté na listě označeném zprvu číslicí III a pak V je patitul s autorovou průvodní poznámkou, jejíž konec tam původně zněl: *doufá, že jeho umělecké a lidské intence, jež pro něho mají být nerozlučně spojeny, vyniknou dost reliéfně z básní samých*; konečně na listu označeném zprvu číslicí II a pak rovněž V je už text úvodní básně Ave, Satan. Z oné škrtnuté původní paginace vysvítá, že za titulním listem byl zprvu hned list s textem úvodní básně, že dodatečně autor vložil mezi ně nové tři listy zprvu v tomto sledu: list s bibliografií svých publikací, list s patitulem a list s moty, a že teprve do třetice stanovil jejich definitivní pořadí, jaké se jeví v knize. Počínajíc pak listem s druhou básní sbírky jsou už další listy rukopisu číslovány normálně; jen pořadí listů XI (s textem básně *Umřelo srdce*) a XII (*Píseň*) bylo zprvu opačné. Ale pod římskými číslicemi, jimiž jsou listy rukopisu perem paginovány, lze většinou ještě rozeznat původní rozdílnou paginaci číslicemi arabskými, psanými tužkou, a podle nich, resp. podle toho, kde chybějí, je zřejmo, že původní pořadí rukopisné sbírky byl méně početný: že v ní zprvu chyběly a teprve dodatečně byly do ní zařazeny báseň *Vypučel jsem nad bahna...*, dále buď *Píseň*, nebo verše *Umřelo srdce* (spíše tyto, poněvadž — výjimečně v rukopise datovány — vznikly poměrně pozdě), potom *Píseň zoufalé noci*, básně *Princezně *.** a *Ave, Nero!*, nakonec i výčet obsahu; XLII. list s textem poslední básně Tady ležím s rukama rozepjatýma... byl tak původně 37. listem rukopisu. A ve smyslu toho, co právě pověděno, nezdá se rovněž náhodou, že

obě básně (Vypučel jsem nad bahna... a Ave, Nero!), které jsou v rukopise sbírky výjimečně ve výstřižku časopiseckého otisku, přitom už pozdního, z října a listopadu 1897, náleží k básním teprve dodatečně do ní zařazeným. Knižní vydání sbírky se od rukopisné předlohy nelišilo ani co do obsahu, ani co do pořadí, až na jedinou výjimku: kdežto v rukopise byla báseň *Umřelo srdce* posléze zařazena před *Písní*, v knize za ní následuje, ale toto konečné pořadí obou čísel se jednak shoduje — jak jsme už řekli — s jejich prvotním pořadím v samém rukopise, jednak bylo vyznačeno i v seznamu jeho obsahu.

Sbírku *Satanova sláva mezi námi* (*S*) pojal básník do *Knihy mládí a vzdoru* (*KM*) — jako její třetí část, označenou číslicí III a vročením 1896—1897, hledícím k době, kdy básně sbírky vznikaly — tentokrát téměř celou, až na dvojí výjimku: báseň *Nemusíš*, *Evo*, být žárlivou... zařadil tentokrát jedinou do *Knihy erotiky* (*KE*), a to jako závěrečné číslo jejího prvního oddílu 1895—1897, kdežto překlad z Verlaina *Ve vězení* ponechal stranou vůbec. Přitom však původní pořadí básní přejatých ze *Satanovy slávy mezi námi* v *Knize mládí a vzdoru* pozměnil: kdežto tam byly básně *Píseň*, *Umřelo srdce*, *Blasfemické Ave* zařazeny mezi básně *Cizinec* a *Majáky*, v *Knize mládí a vzdoru* je přeřadil mezi básně *Petrus Diaconus* a *Princezně * * **. Velmi kuse se tentokrát dochovala předloha k sazbě tohoto třetího oddílu z *Knihy mládí a vzdoru* (*KMP*), zahrnujícího 26 z 28 básní *Satanovy slávy mezi námi*: je to zase výtisk té sbírky, kde autor škrtl — tentokrát vesměs tužkou — text titulní stránky a na jejím rubu bibliografii svých dosavadních knih, poté na list s trojím motem připsal číslici III a vročení 1896—1897, na dalším listě však ponechal text patitulu i s průvodní poznámkou, ač obojí pak ovšem v *Knize mládí a vzdoru* není. Ze samého pořadu sbírky se v této předloze dochovaly jen stránky s básněmi *Ave*, *Satan*, *Vypučel jsem nad bahna...*, *Ad te clamamus exules filii Evae* —, *Cizinec*, *Majáky*, *Píseň zoufalé noci*, *Ve vězení*, *Glosy k životu a umění*, *Sonet*, *Sexus* a *Petrus Diaconus*, v nichž autor vyznačil textové úpravy pro *Knihu mládí a vzdoru*; přitom vyškrtl nejen verše *Ve vězení*, přeložené z Verlaina, ale zprvu také *Sonet*, „podle Richarda Dehmela“, kde však poté škrtnutím odvolal poznámkou pro sazeče: *Nevynechávat!* Konečně se dochoval i stránkový obsah onoho třetího oddílu z *Knihy mládí a vzdoru* (*KMO*), vyhrazeného básním ze *Satanovy slávy mezi námi*, tentokrát však neúplný: jak tam básník sám poznamenal, chybějí v něm stránky s textem básní *Vypučel jsem nad bahna... a Žebrák duší*, tedy právě těch, které autor pojal do *Básní* (Praha 1920), vlastní to antologie ze svého básnického díla, a to do jejího prvního oddílu 1896—1911; je tudíž zřejmo, že u obou těchto básní užil jejich stránkového obsahu z *Knihy mládí a vzdoru* jakožto předlohy k jejich sazbě pro onu svou antologii. Vyšla přes své vročení rovněž teprve roku 1921 jako *Knihy mládí a vzdoru*, ale až po ní; nicméně srovnání ukazuje, že za konečné znění

veršů Vypučel jsem nad bahna... a Žebrák duší jest pokládat jejich text z Knihy mládí a vzdoru, nikoli z Básní (B).

Naše vydání přináší sbírku Satanova sláva mezi námi v jejím původním celku a s jeho pořadím. Výchozím textem je nám znění básní z *KM*, u básně Nemusíš, Evo, být žárlivou... z *KE* a u veršů Ve vězení ze *S*. Vedle těchto textů přihlížíme v různověstích jednak ke *KMO* (zejména tentokrát namnoze odlišného od *KM*), *KMP* a *R*, jednak — u obou uvedených básní — i k *B*, krom toho také k časopiseckým otiskům některých básní v *Moderní revui* (*MR*), *Nivě* (*N*) a už v měsíčníku *Nový kult* (*NK*), který St. K. Neumann za své redakce sám vydával od října 1897.

Str. 151 *Ave, Satan*. Niva 7, č. 8 (červen 1897), str. 242 (*N*).

4 slují: záští] slují záští *N*; 5 hlubokých] <nejvyšších> hlubokých *R*; 6 vrcholy] vrcholky *N*; 13 mě] <mně> mě *R*; 14 žhnoucího] žhoucího *N*.

Str. 152 *Vypučel jsem nad bahna...* *Nový kult* 1, č. 2 (listopad 1897), str. 28/29 (*NK*, které zde zároveň značí *R*).

1 jednou, a ráno, *B*, *KMP*, *S*, *NK*] jednou a ráno, *KM*; 3 ke žhnoucím] ke žhoucím *B*] ku žhnoucím *S*, *NK*; 14 za nejdražší vlastní svých snů.] vstříc mým snům nejdražší vlastní. *B*, *KMP*, *S*, *NK*; 17 plazům, již kolem] plazům, jež kolem *KM*, *B*, *KMP*, *S*, *NK*; 18 s jedovou] s jedovatou *B*; 24/25 A vroucím plamenům slunce když na řádra rozhalená / stékati dávám] A vroucí plameny slunce když na řádra rozhalená / nechávám stékat *S*, *NK*; 26 faunů, již tisknout se smějí *B*] faunů, jež tisknout se smějí *KM*, *KMP*, *S*, *NK*; 28 životodárný! —] životodárný! — *NK*; 34 a s reptiliemi,] a reptiliemi, *B*; 35 za každý krok,] o každý krok, *B*; 36 za každé slovo...] o každé slovo... *B*; 41 za nejdražší vlastní svých snů.] vstříc mým snům nejdražší vlastní. *B*, *KMP*, *S*, *NK*.

Str. 154 *Ad te clamamus exules filii Evae* —

Název: filii Evae —] filii Evae. *S*] filii Evae... *R*, kde však původně místo tří teček bylo znaménko odkazu k nedochované nebo nenapsané poznámce pod čarou, a protože nad rukopisem veršů napsal — a pak arcí škrtl — básník tentokrát své jméno, šlo asi původně o rukopis básně pro časopiseckou publikaci a autor chtěl snad v oné poznámce buď podat překlad latinského názvu, nebo uvést, z jaké sbírky je báseň ukázkou; 5 leta] léta *KMP*, *S*, *R*; 11 boha —] boha. — — *S*, *R*; 12 s roznícenými pod tím v *R* nečitelné škrtnuté slovo; 12 zraky:] zraky; *KMP*, *S*, *R*; 33 v oku] v <pravděpodobně zracích> oku *R*; 42 v něž *KMP*, *S*] v němž *KM*, *KMO*] <kam> v něž *R*; 47 nad propastmi<, > *R*] nad propastmi, *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*; 63 žití] žítí *R*; 67 kde nalité hrozny] kde <h[rozny]> nalité hrozny *R*; 78 na Golgatu] na Golt<otu>atu *R*; 83 Ukřížovaného] <Ukřížovaného (?)>

Ukřížovaného *R*; 85/86 z dřeva, / jež ztrouchnivělé] z <kříže,> dřeva, / je<n>ž ztrouchnivěl<ý>é *R*; 86 zřítí...] zřítí.--- *S*, *R*; 87 leta] léta *KMP*, *S*, *R*; 90 nad slavobranou] nad slavobránou *pův. v R*; 91 pokorných a tichých.] pokojných a tichých. *KMO*, *KMP*] pokojných a tichých... *S*, *R*; 92 nad propastmi] nad propastmi, *KMP*, *S*; 93 na tvrdém, kamenném *podle 8 a 48*] na tvrdém kamenném *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*, *R*; 97 divoké] <krvavé> divoké *R*; 97 máky *R*, viz 1] máky, *KMO*, *KMP*, *S*. Slovo on a jeho tvary jsou v *S* a *R* verzálkami.

Str. 158 *Cizinec*.

4 zrak –] zrak--- *R*.

Str. 159 *Píseň*.

9 zkrvavěly by *KMO*, *S*, *R*] zkrvavěly by, *KM*.

Str. 160 *Umřelo srdce*.

1 srdce.] srdce<,>. *R*; 4 tu krmí.] tam krmí. *KMO*, *S*] tam <ž> <krmí> krmí. *R*; 10 hrdý i skromný,] před tebou kleknuv, *KMO*, *S*, *R*, viz str. 161, v. 10; 14 rouhač *R*] rouhač, *KM*, *KMO*, *S*; 16 černou] černou<,> *R*; 19 uškrcené] <zardousené> uškrcené *R*. V *R* vpravo pod textem datum 18/10 97.

Str. 161 *Blasfemické Ave*.

6 žhoucíma] žhnoucíma *S*] <žhavýma> žhnoucíma *R*; 10 neklekám v životě a nenávidím] neklekám v životě rád a nenávidím *KMO*; 14 mlčelivá] mlčenlivá *R*; 17 tvůj v *S* kurzívou, v *R* podtrženo; 23/24 tvého! / Však] tvého, / však *pův. v R*.

Str. 163 *Majáky*.

2 za mě *R*] za mně *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*; 2 modlili.] modlil<y>i. *R*; 5 bdí] bdí, *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*, *R*; 6 všecko] všechno *S*, *R*; 6 viděly,] viděli, *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*, *R*; 7 žal a smutek] žal i (?) smutek *pův. v R*; 10 mlč] mlč<,> *R*.

Str. 164 *Píseň zoufalé noci*.

3 a 7 ty, jež] ty, jenž *KM*, *KMO*, *KMP*, *S*, *R*; 7 tu *KMP*, *S*, *R*] to *KM*, *KMO*.

Str. 165 *Ve vězení*. Z podtitulu *Podle Paula Verlaina* (viz str. 260) by se dalo soudit, že běží o adaptaci jeho motivu, vpravdě však je to přímo překlad Verlainovy básně z třetího, posledního oddílu jeho sbírky *Sagesse* (1881), kde je však označena pouze pořadovou číslicí VI; též název *Im Gefängnis* měla v německém překladu Caesara Fleischlena v berlínském časopisu *Pan* (2, č. 1/2 z května–října 1896).

4 větvořím] větevřím *pův.* v *R*; 13 Cos] <Cos> <A cos> Cos *R*; 15 cos učinil, rci, ty,] <rci,> cos učinil <ty>, rci, ty, *R*.

Str. 166 *Glosy k životu a umění.*

I (Ve vlažném kraji). – 3 hospitálů] hospitálů, *KM, KMO, KMP, S, R*; 18 prvních] prvých *S, R*; 26 nevyčerpatelných! *KMO, KMP, S, R*] nevyčerpatelných *KM*; 30 lásky,] lásky *KMO, KMP, S, R*; 33 pálí...] pálí<.>... *R*; 39 lisavějším] lisavějším *R*; 40/41 ždáti; / je] ždáti. / Je *pův.* *R*; 43 v *R* se nezačíná nový odstavec, v *S* se začíná nová stránka; 46 pánem.–] <panem> pánem. – *R*; 48 Jeho.] Jeho! *KMP, S*] <Jeho. Literý e a h přepsány na majuskule> Jeho! *R*; 54 s tebou...] s tebou—*S, R. Slovo jeho v S verzálkami.*

II (Moře!). – 6 Moře moří a vášní!] Moře a vášní! *R*; 7 veslujeme *R*] veslujeme, *KM, KMO, KMP, S*; 11 o Anadyomené,] o Anadyomeně, *S*] o Anadyomeně *R*; mezi 13 a 14 v *R* škrtnuto Moří a vášn[í!].

III (Uprostřed z hlubin palác ční). – 7 Uprostřed] uprostřed *R*; 12 lidské...] lidské...! *R*.

Str. 171 *Sonet.* Ani tentokrát nejde, jak by se bylo lze dohadovat z podtitulu *Podle Richarda Dehmela*, o adaptaci jeho motivu, nýbrž přímo o překlad Dehmelovy stejnojmenné básně, poslední v první části jeho trojdílné sbírky *Lebensblätter* (Gedichte und Anderes, Berlín 1895, str. 73).

7 rozčilením] rozčílením *R*; 13 člověče,] člověče<!>, *R*.

Str. 172 *Sexus.* Moderní revue 3, sv. 5, č. 4 (leden 1897), str. 112 (*MR*), kde bez interpunkce a bez velkých písmen na začátku vět. V motu bylo mylnou četbou rukopisu vytištěno v *S* a *KMP*, pak i v *KMO* a *KM* chybně *podobně; muž m. podobně i muž.*

Str. 172 I. Tragédie ženy. Podnětem sonetu, jak vysvítá ze samého jeho názvu, jakož i v podtitulu ze jména *Anny Costenoblové* (*1866), berlínské malířky, proslulé tehdy v kruzích výtvarné i literární moderny, u nás jmenovitě v kruhu Moderní revue, byl její stejnojmenný cyklus šesti obrazů Tragédie ženy (1894), vystavený na podzim 1896 spolu s jinými jejími malbami také v Praze, na výstavě v Topičově salóně. Přímou však měl básník na mysli pravděpodobně její obraz Moderní muž, rovněž vystavený v oné expozici, na němž „z pozadí jakési jeskyně svítí intenzívní červené světlo, kdežto vše ostatní zahaleno jest v tmavě fialový stín; muž, jenž nabažil se již všech požitků světských, s lhostejnou tváří odmítá lásku a obětavost žen, které nohy jeho objímají“ (F. X. Jiřík v recenzi Topičův salón, Rozhledy 6, č. 5 z 1. prosince 1896, str. 226; tamtéž na str. 224 reprodukce toho obrazu). – 1 nejvýše] nejvýš *KMO*; 5 Písní *KMP, S, R, MR*] Píseň *KM, KMO*; 5 neupřímnější] neupřímnější *R*; 7 děcko] děcko, *KMO, KMP, S, R*; 10 knoflíkovou] knoflíkovou *R*; 12 muž a tu] muž, a tu *KMO,*

KMP, S, R. Tvary slova žena a slovo satan v S a R s velkou začáteční písmenou, v MR obojí verzálkami.

Str. 173 II. La dame au cochon. Popudem druhého z obou sonetů obdobně byl stejnojmenný obraz flámského kreslíře a rytce *Féliciena Ropse* (1833–1898), jenž tehdy proslul cykly příznačně nazvanými *Les Sataniques, Les Diaboliques* apod., uctíván dekadentně symbolistní modernou výtvarnou i literární, u nás rovněž zejména skupinou *Moderní revue*. „Ať s bílou páskou na očích, vedena prase-tem, ať v hříšném vzrušení svíjí se před křížem, ať jako kuplířka představuje mladičkou svoji dcerku vilníku, ať pohrává si mužem jako polichinellem, ať před zraky poustevníka vznáší se jako nevěstka na kříži – vždy jest to táž žena, jejíž tělo je číší rozkoše a jedu zároveň, žádoucí pro muže a nástroj v ruce Satanově,“ tak v nekrologické studii *Félicien Rops* charakterizoval náměty a smysl jeho rytin a kreseb *Jaroslav Kamper* (*Rozhledy* 8, č. 2, str. 79/82); ale *Ropsův satan* nebyl „tradicionální Satan bible, nýbrž Satan modernizovaný“, byl to „Satan ve fraku, s klakem a s monoklem na šilhavém kozlím oku, s bílou kravatou a v plesových rukavičkách“ (*Karel Hlaváček, Félicien Rops, Moderní revue* 5, sv. 9, č. 2, str. 41). *St. K. Neumann* sám, pojednávaje o výtvarných zálibách vlastních tehdy jemu i jeho druhům, po letech kriticky vzpomínal: „Vyhledávali jsme podle možnosti například *Féliciena Ropse*, obratného ‚pornografa‘ a sexuálně dekadentního kritika ženy, a podobné ‚ideové‘ výtvarníky“ (*VZP*, 161). – *Název: La dame au cochon*] *La* ⟨femme⟩ *Dame au cochon* *R*] *La femme au cochon* *MR*; 3 jedenkrát] jedinkrát *S, MR, R*; 7 vložila ⟨vz[týčila(?)⟩ vložila *R*; 10 litanii:] pův. litanii: opraveno na litanii: *R*] litanii: *KM, KMO, KMP, S, MR*; 12 se šklebí a] se šklebí, a *KMO*] *KMP, S*] se šklebí⟨,⟩ a *R. Tvary slov* bůh, žena, satan, dílo, duše *po-většinou* jsou v *MR* verzálkami, v *S a R* rovněž většinou s velkou začáteční písmenou, kdežto v *KMO a KMP* jen tvary slova satan.

Str. 174 *Petrus Diaconus*. *Moderní revue* 3, sv. 6, č. 1 (duben 1897), str. 14 (*MR*). S titulním hrdinou básně seznámil se *St. K. Neumann* v knize *Remyho de Gourmont* o středověké latinské poezii *Le Latin mystique* (1892), na jejíž četbu po letech výslovně vzpomínal (*VZP*, 80). V její čtrnácté kapitole, v partii o *Petru Diaconovi*, knihovníku a archiváři benediktinského kláštera na Monte Cassino v první půli dvanáctého století, našel také oba verše (*Le Latin mystique*, Paříž, vydání z roku 1930, str. 278), jichž užil jako mota a jež jsou přeloženy v 16. verši básně. *Remy de Gourmont* sám je vykládal jakožto výraz radosti, jakou pociťoval – ač byla trochu zastřena steskem nad chybějícím poznáním – dobrý mnich, jemuž svědomí nevyčítalo prohřešek proti řeholi a jenž zvítězil v boji s pokušením. Citované dva verše jsou z *Petrovy žaloby* na mravní zlořády v církvi a v klášteřích, v níž horlil proti duchovním, že se oddávají morálce *Epikurově* a že opouštějí

Boha pro ženu; že si libují v hostinách a vínu, a opovrhující chudými, shánějí se po zlatu; že pronásledující odpadlíky, jsou jimi vpravdě sami, a že tak církev, v čele s papežem, podléhá Antikristu.

6 znovuzrozenou] znovazrozenou *KMP*, *S*, *MR*; 7 v *R* a *MR* se nezačíná nový odstavec; 9 všechny;] všechny; *KMO*, *KMP*, *S*, *R*, *MR*; 14 melancholický na Mont-Cassině] melancholický (sedával) na Mont-Cassině *R*. *Tvary slov* bůh a žena jsou v *MR* tištěny verzálkami.

Str. 175 *Princezně* * *

1 asi,] asi *KMO*, *S*] asi(,) *R*; 4 dcerky] dcérky *R*; 6 Avšak,] Avšak *S*, *R*; 12 jenž] jež *KM*, *KMO*, *S*, *R*; 13 ve jménu] ve jmenu *S*, *R*. *Slovo krásy* v *S* a *R* a latinské zájmeno *te* v *R* s velkou začáteční písmenou.

Str. 176 *Nemusíš, Evo, být žárlivou...*

12 a 13 již] již *S*, *R*; 12 přešly,] přešly *S*, *R*.

Str. 177 *Je svátek luny...*

1/2 polí, / neznámý] polí. / Neznámý *R*; 3 pážete] pažete *S*, *R*; 7 milenci, již] milenci, jež *R*; 8 již] již *KMO*, *S*, *R*; 8 madony] Madony *KMO*, *S*, *R*; 9 v klasech:] v klasech(.-): *R*.

Str. 178 *Drobní hmyzové noci...* Všímáje si této básně pro její podtitul *Podle Sappfó*, upozorňuje Karel Svoboda ve své knize *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové* (Praha 1957, str. 323), že toho motivu u Sappfó není, a vyslovuje domněnku, že prý básník napodobil spíše Bilitiny písně Pierra Louÿse (*Les Chansons de Bilitis*, 1894), jež autor vydával za překlad z řečtiny a podle nichž byla Bilitis přítelkyní Sappfinou. Ale ani v nich se nevyskytuje motiv, jenž by onu domněnku konkrétně zdůvodnil.

Podtitul: Podle Sappfó] Podle Sappfy *S*, *R*; 4 mlčelivou.] mlče(n)livou. *R*; 7 jež růžoví kůži.] již růžoví kůže. *pův. v* *R*; 8 již] víc *KMO*, *S*, *R*; 14 chladnému] chladnému, *KMO*, *S*; 15 mohu hleděti] mohu (patřiti) hleděti *R*; 19 chcete-li] jestli chcete *pův. v* *R*; 19 krev,] krve, *R*; 20 mou.] moji. *KMO*, *S*, *R*.

Str. 179 *Ave, Nero!* Moderní revue 4, sv. 7, č. 1 (říjen 1897), str. 13/14 (*MR*).

10 žíti.] žíti... *R*, *MR*; 11 Tehda] Tehdáž *KMO*, *S*, *R*, *MR*; 20 o nahotu jejích ňader] v nahotu její ňader *KMO*, *S*, *R*, *MR*; 25 hodoval,] hodoval, *KMO*, *S*, *R*, *MR*; 30 tehda] tehda *KMO*, *S*, *R*, *MR*; 35 v *KM*, *KMO*, *KMP*, *S* není odstavec, v *R* a *MR* je v. 34 poslední na stránce; 44 zoufalivé] zoufanlivé *KMO*, *S*, *R*, *MR*; 45 plížila se...!] plížila se... *MR*. V *S*, *R* a *MR* jsou také slova vladaři a měst s velkou začáteční písmenou.

Str. 181 *Sen spících panen opustil má luka...*

4 Jsem viny] Jsem *⟨nečitelné⟩* viny *R*; 4 pln jak šťávy sladkých plodů] pln, jak šťávy sladkých plodů, *KMO*, *S*, *R*; 12 zrádně] zradně *R*.

Str. 182 *Setkání.*

4 a klidně jdi mimo něho!] a klidně jdi kolem něho! *KMO*, *S*] a *⟨pyšně⟩* klidně jdi kolem něho! *R*; 6 blazeovaně.] blazeovaně. – *R*.

Str. 183 *Ty, jenž jsi bledý Adónis...*

2 s černými, žhoucími] s černými, žhnoucími *R*; 5 dnešku] dnešku, *KM*, *KMO*, *S*, *R*; 17 emblémy porobení,] emblémy potupy svojí, *S*, *R*; 18/19 rvát se, / tu ty, jenž jsi dneska Adónis lásky, praotcem vzpoury zas budeš,] rvát se / a ty, jenž jsi dneska Adónis lásky, až praotcem vzpoury zas budeš, *KMO*, *S*, *jakož i R*, kde praotcem *⟨vzpoury⟩* vzpoury; 20 s černými, žhoucími viz 2] s černými žhoucími *KM*, *KMO*] s černými žhnoucími *S*, *R*.

Str. 184 *Meditace.* Niva 7, č. 8 (červen 1897), str. 241/242 (*N*).

2 chvěji se] chvěju se *KMO*, *S*, *R*, *N*; 2 svých –] svých –: *S*, *R*, *N*; 3 smrtící] vražedné *N*; 4 zápasí] zápasící *KMO*; 9 klečí...] leží... *N*; 10 již,] juž, *KMO*, *S*, *R*; 11 vítr] vichr *N*; 11 chrámy a duše,] chrámy i duše, *N*; 17 To] to *N*; 17 včera] včera, *R*, *N*; 18 již...] juž... *KMO*, *S*, *R*, *N*; 21 Ale] A *KMO*; 21 již,] juž, *KMO*, *S*, *R*, *N*; 23 znova,] znovu, *R*, *N*; 25 tráslo] chvělo *N*; 27 sebe v *S* kurzívou, v *R* podtrženo, v *N* proložené; 27 jdu sám, *R*, *N*] jsem sám, *KM*, *KMO*] jste sám, *S*, zřejmá tisková chyba, zaviněná mylným čtením rukopisu.

Str. 186 *Credo.*

4 ke hvězdám] ku hvězdám *KMO*, *S*, *R*; 4 sahá *KMO*] sahá, *KM*] sahá *S*, *R*; 10 a síle,] a k síle, *R*; 11 duše křehké] duše svojí *KMO*, *S*, *R*; 15 a 16 v *R* pův. znovu; 16 šíji.] šíji. *R*; 18 jenž tmavá sklepení] věřím, že tmavá sklepení *KMO*, *S*, *R*; 20 žití.] žití. *R*. V *S* a *R* jsou tvary slov pýcha, vědění, život, země, láska, záští, vášeň, člověk, žena, kříž, otec, syn, bída s velkou začáteční písmenou.

Str. 187 *Širokými proudy horká fadesa léta...*

7 v hluboko lesa pod skálu,] v hluboko lesa<, > pod skálu, *R*.

Str. 188 *Hymnus Nudě.*

2 již] juž *KMO*, *S*, *R*; 7 jež políbení infikuješ,] jenž políbení infikuješ, *KM*, *KMO*] jenž políbení infikuješ, *S*, *R*; 10 v *R* pův. znovu. V *S* a *R* je slovo nuda v názvu s velkou začáteční písmenou.

Str. 189 *Žebrák duší.*

5 pohlaví, a zlaté vlasy, *R*] pohlaví a zlaté vlasy, *KM*, *B*, *S*; 6 vlasy,]

vlasý B, S] vlasý<,> R; 7 splývaly mu tak mrtvě.] splývaly jemu mrtvě. B, S, R; 10 v nohách,] v nohách; R; 14 jimiž] jimž B, S, R; 14 zohavit na Golgatě] zohavit <svoje tělo> na Golgatě R; 16 mlčky v R připsáno; 18 zvědavě, a konečně,] zvědavě a konečně, R; 19 už] juž S, R; 20 pohled mě dráždil,] pohled mne dráždil, R; 23 žádáš] hledáš S, R; 25/26 jdu. / Vlastní] jdu, / Vlastní S] jdu, / vlastní R; 31 luzu] lůzu S, R; 34 Vrať se] vrať se pův. v R.

Str. 191 *Tady ležím s rukama rozepjatýma...*

3 vyzařuje] vyzařuje, R; 10 silní] silni R.

Str. 193 SEN O ZÁSTUPU ZOUFFAJÍCÍCH A JINÉ BÁSNĚ

Proti předešlým knihám veršů St. K. Neumanna, jež vycházely rychle za sebou ve lhůtách namnoze sotva ročních, vyšla pátá sbírka jeho lyriky, *Sen o zástupu zouffajících a jiné básně*, po přestávce nezvykle dlouhé, teprve v lednu 1903 (viz *Moderní revue* 9, sv. 14, č. 4 z ledna 1903, kde se vydání „nové knihy básní Stanislava K. Neumanna“ ohlašuje na 23. den toho měsíce). Na rozdíl od Satanovy slávy mezi námi vyšla opět — a už naposled — v Knihovně *Moderní revue*, jako její 39. svazek, tentokrát však v normálním formátu (13×18 cm) a zcela prosté úpravě, ledaže její verše byly vesměs sázeny na osu; měla 68 stránek, tentokrát i číslovaných, a jen grafickou obálku (fialové barvy). Na její první stránce byla krom autorova jména a názvu knihy uvedena cena 1 K, uvnitř knihy na rubu patitulu byly zaznamenány dosavadní sbírky veršů „od téhož autora“, tři z nich jako rozebrané, kdežto název čtvrté tam byl provázen apartním údajem: 1 sv.; na titulní stránce se mimo jiné čtlo datum vydání MCMIII a na jejím rubu údaj 1897–1902 o době, kdy básně sbírky vznikaly, nato na další stránce autorova důležitá *Poznámka: Tato knížka měla původně míti titul Trochu života. Prosím čtenáře, by neopomenul povšimnouti si, že jest to pouhá sbírka různé lyriky, při jejíž pořádání zachoval jsem postup chronologický. Najde tedy v první její části mnoho, co dnes, po letech, napsal bych ovšem jinak. S. K. N.* S názvem *Trochu života* vskutku byla básníková pátá sbírka původně též ohlašována, a to nejen mnohem dříve než poté — s jiným titulem — vyšla, nýbrž také v jiné podobě: nejenže ji básník sám s oním původním názvem sliboval v lednu 1902 ve svém *Letáku* pro zpěváky jakožto jeden z dalších, připravovaných svazků Knihovny Nového kultu, ale už dvě léta předtím, v lednu 1900, ohlašovala *Moderní revue* (6, sv. 11, str. 148), že ji St. K. Neumann vydá „co nejdříve“, a to jako „knihu veršů a próz“; obdobně ještě dřív, dne 8. září 1899, oznamovala *Omladina* (5, č. 25, str. 7) ve zprávě o Literárním odboru *Dělnické záložny* (žičkovská kooperativní *Dělnická záložna* byla tehda založena anar-

chisty za přímé básníkovy účasti), že jeho nejbližší publikací budou „asi koncem listopadu“ jako první svazek *Knih Nového kultu* „básně a články“ St. K. Neumanna Trochu života, a on sám tutéž knihu ohlašoval v létě 1899 ve svém *Novém kultu* (2, č. 8 z července – srpna 1899) jakožto sbírku „básní, drobných prací prózou a překlady“. Z těchto a podobných zpráv, ať už básníkem přímo psaných nebo aspoň kontrolovaných, je zřejmo, že knihu *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně nelze zcela ztotožňovat s projektovanou knihou Trochu života, jež kromě autorových původních veršů měla zahrnovat nejen jeho překlady, pravděpodobně veršem, ale i jeho původní prózu buď básnickou, kterou původně zamýšlel pojmut i do *Satanovy slávy* mezi námi, nebo dokonce snad i úvahovou. Ale také tentokrát vyšla nakonec jen jako sbírka původních básní – až na dvojí překlad z poezie Richarda Dehmela – a spolu s jiným názvem, stanoveným však možná na poslední chvíli, jak by se bylo lze dohadovat odtud, že sama *Moderní revue* ji ještě v lednu 1903 předběžně oznamovala, jak jsme nahoře uvedli, jen jako autorovu „novou knihu básní“, aniž zatím udávala její titul.

V citované úvodní poznámce k páté sbírce své lyriky básník výslovně upozornil, že její básně řadil tentokrát chronologicky podle data vzniku. Přesto se nad tímto tvrzením nelze zhlostit pochybnosti, zda to byla vskutku jediná zásada, kterou se řídil, nebo zda ji uskutečnil zcela důsledně, když srovnáme pořadí jednotlivých čísel sbírky s časovou posloupností, v jaké mnohá z nich předtím uveřejnil v rozličných časopisech nebo publikacích, třebaže se sluší připustit, že tu onu báseň v nich uveřejnil možná později, nežli vskutku vznikla; nicméně například to, že báseň *Stráž chudých lásek* je zařazena až ke konci sbírky, ačkoli časopisecky vyšla již v červenci 1899, zmýlilo samého básníka – pravděpodobně právě ve spojitosti s jeho někdejší prohlášením o chronologickém uspořádání sbírky – později tak, že tuto báseň mylně datoval sám až rokem 1902 (viz VZP, 86). Právě-li však zároveň v oné úvodní poznámce, že by nyní po letech, kdy jeho sbírka teprve vychází, napsal už mnohé z její první části „ovšem jinak“, mimoděk ta slova také objasňují, proč při pořádání této sbírky volil právě postup chronologický: aby osvětlil převratný vývoj, jaký za oněch minulých let prožil a který se vskutku též zračí na jejích stránkách, ať už v ní vytčený kompoziční postup uskutečnil jakkoli.

Odtud plyne také význam předělu, jaký má tato pátá sbírka veršů na autorově dráze, kde uzavírá jedno vývojové období a zahajuje nové. Smysl i příčiny toho důsažného vývoje charakterizoval i tentokrát básník sám drahně později: „Dekadentní allury, individualisticko-anarchistické sklony a ono intelektuální i morální en-dehors všeho, čemu se klaněl okolní národ maloměstácký, mohly lahoditi po nějakou dobu posledním aristokratickým prvkům, které jsem skrze otce zdědil po jeho matce.“ Ale „demokratická stránka“ básníkovy povahy, zdě-

děná jednak už po občanském dědovi po meči, jednak a zejména po matce a jejím proletářském otci, „chudičkém ševci“, nakonec „byla silnější“ (VZP, 83/84). K jejímu vítězství, souznačnému s odvratem od individualistického anarchismu, aristokratického a namnoze estetického, vydatně přispěla básníkovy činnorodá účast v anarchokomunistickém dělnickém hnutí: „Dělnické schůze setřely ze mě všechno povrchně aristokratické a dekadentní,“ vzpomínal St. K. Neumann po „sedmnácti letech“ ve stati Dva almanachy, pojaté potom do knihy Ať žije život! (Praha 1920, str. 119), a obdobně ještě později: „Přednášky a schůze v dělnických organizacích zbavily mne posledních stop po dekadentních a exkluzivních zálibách“ (VZP, 85).

Sám také vymezil, jak se tento přerod zračil tehda v jeho slovesně umělecké tvorbě: „Z rozjasněného mozku a srdce zmizela ponurá strašidla literární proveniencce, dozněly v nich poslední tóny přejaté z náboženských ideologií, cizí masky a ornamenty, všechny dekadentní a náboženské představy. Hlavně náboženské a mystické představy a obrazy v mé poezii z předchozí doby třeba připsati pouze vlivu symbolisticko-dekadentní literatury.“ A dodává, že v jeho lyrice to je báseň Stráň chudých lásek, která „zakončuje periodu přímé závislosti na literatuře a zahajuje periodu přímé závislosti na životě občanském“ (VZP, 86). Rýsoval se tento proces ve sbírce Sen o zástupu zoufajících a jiné básně už postupným autorovým odvratem od samé symbolistické metody a noty; odtud pak vyplýval jednak i tentokrát plynulý přechod mezi Satanovou slávou mezi námi a touto další básníkovou sbírkou, která právě ve své první části namnoze ještě navazovala na dosavadní fázi autorova vývoje, jednak a zejména přímo stylová různorodost Neumannovy páté knihy veršů. Výslovně se o ní zmínil sám v úvodní poznámce a povšimla si jí rovněž tehdejší kritika; mluvila přímo o dvojí struně, která zaznívala ve slokách této básníkovy sbírky a z níž druhá se vyznačovala rostoucím oproštěním a právě zcivilněním autorovy poezie, libujícím si až v notě šansóny.

Tato tendence, shodná s původním, takřka programově znějícím názvem páté básníkovy sbírky, toto úsilí o užší vztah mezi poezií a životní skutečností, mezi uměním a společností rozmanitě se tehdy zároveň jevilo jak v básníkově ediční a redakční činnosti (např. ve vydávání a redigování kalendářů, v projektu Ilustrovaných letáků pro umění nebo v pokusu o Letáky pro zpěváky, v podnětech k pěstění „politické a literární šansóny“ atp.), tak i v jeho zásadních projevech nebo poznámkách. Když se byl např. v Kronice svého Nového kultu – 2, č. 6/7, str. 202 (148)/203 (149) – ironicky zmínil o těch „nejspíš politováníhodných“ mladých lyricích, kteří „simulují hrůzovité dekadentní stavy“ a „s celou energií vžívají se v mystické záchvaty, v sebevražedné úmysly, v cynická zhnusení“, adresoval tam mladým básníkům, nezalým ničeho kromě literatury, charakteristickou zásadní výzvu: „A žijte, žijte! A když pocítíte potom potřebu psát básně,

pište je, ale dříve třeba je žít a vědět, co je to život. Abyste si nepohvizdovali, když vaši bratři umírají hladem. Abyste si nezoufali nadou, když je tolik boje kolkolem. Abyste se nebáli podívat se sfinze do zřítelnic a měli odvahu povědět pak, co jste tam viděli. — — — “ A jestliže jako redaktor Nového kultu (4, č. 5, str. 159 v Poznámkách) v květnu 1901 prohlašoval: „Hledáme písně a básně rozpustilé, zlomyslné, ironické a vzteklé; velekněžsky deklamovaných slok nepřijímáme,“ obdobně tam (5, č. 7 z 1. dubna 1902, poslední strana obálky) o rok později v Listárně redakce příznačně odpovídal jakémusi přispěvateli: „Prostší a výraznější slovník mám raději než takový rafinovaný.“

Ze třiceti básní sbírky *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně (*SŽ*) pojal autor později do *Knihy mládí a vzdoru* (*KM*) – jako její závěrečný oddíl, vyznačený pořadovou číslicí IV a vročením 1897–1902 – jenom šestnáct, aniž změnil jejich pořadí. Z ostatních obdobně zařadil šest (*Modlitba za zemřelou*, *Jsem ten, jenž lační*, *Písně smutné erotiky*, *Výstraha*, *Jen trochu toho posledního žáru*, *Dohráno a dozpíváno*) do *Knihy erotiky* (*KE*), a to jako její druhý oddíl, nadepsaný vročením 1898 až 1902; jednu, báseň *Salome*, pojal už dříve, roku 1915, do sbírky *Bohyně, světice, ženy* (*BSŽ1*), jež o deset let později znovu vyšla jako IV. svazek jeho *Spisů* (*BSŽ2*), kdežto zbývajících sedm – *O mé lásce*, *Píseň* (*Květy, květy, květy*), *Hlemýždi*, *Prokletá křídla*, *Píseň* (*Ač jsme se bavili mile*), *Píseň pro mou dcerku*, *Poprava* – ponechal posléze stranou, aniž je zařadil do kteréhokoli svazku svých *Spisů*. Krom toho čtyři z básní této své páté sbírky (*Jarní apostrofa slunce*, *Salome*, *Stráž chudých lásek*, *Jarní rytmy*) pojal – obdobně jako předtím dvě ukázky ze *Satanovy slávy* mezi námi – do vlastní antologie ze své poezie *Básně* (*B*), a to rovněž do jejího prvního oddílu 1896–1911. Titulní báseň sbírky, báseň *Sen o zástupu zoufajících*, kterou zařadil i do *Knihy mládí a vzdoru*, vyšla téhož roku také samostatně (v kvartovém formátu s linoleoryty Josefa Čapka v edici *Aventinum*, Praha, v lednu 1921; *AV*).

Původní rukopis sbírky se nedochoval, ale tentokrát ani textová předloha k sazbě těch jejích básní, jež autor pojal do *Knihy mládí a vzdoru*, nýbrž jen stránkový obtah jejích sazby pro ni (*KMO*). Ani tentokrát není však úplný: nejenže v něm chybějí – jak tam autor zase výslovně poznamenal – stránky s textem tří (*Jarní apostrofa slunce*, *Stráž chudých lásek*, *Jarní rytmy*) ze čtyř básní pojatých do básnickovy antologie *Básně*, pro niž tedy byly také tentokrát sázeny podle onoho stránkového obtahu z *Knihy mládí a vzdoru*, ale nadto tam chybějí i stránky s textem titulní básně *Sen o zástupu zoufajících*; per analogiam lze takřka najisto soudit, že jich tehdy autor užil jakožto předlohy k sazbě samostatného vydání té básně.

Naše vydání přináší sbírku *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně opět v jejím původním, úplném složení. Přitom se u šestnácti básní pojatých později do *Knihy mládí a vzdoru* řídíme v základě jejich

zněním (i tentokrát též u těch tří – Jarní apostrofa slunce, Stráň chudých lásek, Jarní rytmy –, které poté vyšly ještě v antologii Básně) z tohoto prvního svazku básnickových Spisů, a to až na jedinou výjimku, samu báseň Sen o zástupu zoufajících, kde srovnání jejího textu z Knihy mládí a vzdoru a ze samostatného vydání aventinského ukáže, že za konečné znění je nutno pokládat toto druhé. U šesti básní zařazených později do Knihy erotiky je nám výchozím textem jejich znění z tohoto třetího svazku básnickových Spisů, u básně Salome její znění z druhého vydání sbírky Bohyně, světice, ženy ve čtvrtém svazku Spisů St. K. Neumanna a u sedmi básní, jež autor nezařadil do žádného svazku svých Spisů, jejich někdejší znění ze samé sbírky Sen o zástupu zoufajících a jiné básně. Pro tuto rozmanitost jsme pokládali tentokrát za účelné vyznačit v dalších poznámkách u každé básně onen její text, kterým se v základě řídíme. A zračí se ta rozmanitost i v rozličné grafické úpravě, v jaké básně této sbírky naše vydání přináší: básně, které autor posléze pojal ať do Knihy mládí a vzdoru, ať do Knihy erotiky, tiskneme jako tam a linea (právě tak je tištěna báseň Sen o zástupu zoufajících i v samostatném vydání), kdežto sedm básní, jež autor nezařadil do žádného svazku svých Spisů, tiskneme na osu, jak kdysi vyšly v samé knize Sen o zástupu zoufajících a jiné básně; právě tak tiskneme na osu i báseň Salome, která v této grafické úpravě důsledně vyšla i v antologii Básně i v obou vydáních sbírky Bohyně, světice, ženy.

V různověstích hledíme k znění jednotlivých básní jak v rozličných uvedených vydáních a v *KMO*, tak k případným prvním jejich otiskům v publikacích nebo časopisech. Z publikací to byl Almanach na rok MCM (*AL*), který vyšel nákladem Moderní revue za redakce Viktora Dyka, Karla Kamínka a Arnošta Procházky, a Novoroční almanach (*NA*), jež „ve prospěch Práva lidu“ na rok 1899 uspořádal básníkův přítel z pokrokového hnutí Antonín Pravoslav Veselý, dále první a spolu poslední číslo Letáků pro zpěváky (*LŽ*), které chtěl St. K. Neumann vydávat „pomocí soukromého kroužku přátel Nového kultu“ a poskytovat jimi „uměleckou látku nejen soukromým zábavám a večírkům, nýbrž především a hlavně veřejným podnikům šantánovým“, a konečně anarchistický Kalendář revolucionářů na rok 1903 (*KR*), jež rovněž sám redigoval i vydal. Co se časopisů tkne, uveřejnil některé básně této sbírky zejména v Moderní revui (*MR*) a ve svém Novém kultu (*NK*), předtím už v původním Novém kultu, jež od půle února do poloviny dubna 1897 za redakce V. Miňovského, básníkovu druha v procesu s Omladinou, vydávali (vyšla všeho všudy čtyři čísla) A. V. Haber s A. P. Kalinou (*NKh*) a místo něhož – zprvu jako náhradu za ten „jediný český sborník individualistického anarchismu“ – jal se St. K. Neumann (viz jeho prohlášení z 15. května 1897 v Salónu odmítnutých 1, č. 3, na druhé straně obálky) od října 1897 vydávat za své redakce vlastní časopis téhož jména. Jiné básně této sbírky publi-

koval zprvu v citovaném právě měsíčníku Salón odmítnutých (účastnil se 7. srpna 1897 i ustavující valné hromady stejnojmenného spolku mladých literátů, ale mluvil tam, ač zvolen místopředsedou, opozičně – viz Samostatnost 1, č. 20, str. 159), jehož vyšla na jaře 1897 rovněž jen čtyři čísla (*SO*), dále v anarchistických časopisech Omladina (*O*) a Matice svobody (*MS*), konečně v Rudých květech (*RK*).

Str. 195 *Sen o zástupu zoufajících*. Nový kult 2, č. 6/7 (květen až červen 1899), str. 169 (115)/175 (121) (*NK*), kde pod názvem v závorkách údaj *Ž recitace ve Slavii 28/4 1899*. Mínil se recitační večer studentského Literárního a řečnického spolku Slavia, jenž se v první půli devadesátých let stal ohniskem mladého pokrokového hnutí a nyní, na jejich sklonku, býval pro svůj postup předmětem útoků z kruhů jak mladočeských a státoprávně radikálních, tak národně sociálních. Na pořadu večera, jenž se konal v sále Měšťanské besedy pražské, byly mimo to verše Ot. Březiny, V. Dyka, J. Holého, J. Karáska a A. Sovy; recitovali L. Kautská, členka smíchovských divadel, a St. K. Neumann, jenž svou báseň zřejmě přednesl sám. Nebylo to první jeho vystoupení toho druhu: například dne 6. června 1898 účinkoval v recitačním provedení dramatu St. Przybyszewského Velké štěstí na Intimním volném jevišti, založeném skupinou Moderní revue, a předtím dne 4. dubna na jeho recitačním večeru, zasvěceném rovněž ukázkám z tehdejší naší moderní poezie; Samostatnost (2, č. 15 z 9. dubna 1898, str. 120) tehda napsala, že se ukázal recitátorem, který „s láskou, porozuměním a rozmyslem podává slova básníkov“, a Fr. Sekanina později vzpomínal, jak St. K. Neumann „svým měkce intimním, melodickým hlasem“ přednášel Hlaváčkovy básně z Mstivé kantilény (Obzor literární a umělecký 2, č. 9 ze dne 12. června 1900, str. 140). – Výchozí text *AV*.

9 studená,] studená *NK*; 15 zkrvavělá] zakrvavělá *NK*; 16 a 18 žhoucí] žhnoucí *NK*; 21 všecko...] všechno... *SŽ, NK*; 22 Již] Juž *SŽ, NK*; 25 kteří za mnoho potu] kteříž za mnoho potu *KM, SŽ*] kteří za příliš potu *NK*; 27 drží,] drží *NK*; 29 syfilitickou,] syfiličnou, *SŽ, NK*; 33 jsem poznával] poznával jsem *KM, SŽ, NK*; 34 již] juž *SŽ, NK*; 41 důtkami] dutkami *SŽ, NK*; 41 rabů...] robů... *KM, SŽ, NK*; 44 k nebesům,] k nebesům *KM, SŽ, NK*; 46 rozezvučela davy.] rozezvučela se davy. *KM, SŽ, NK*; mezi 47 a 48 v *NK* dva verše:

spěli jsme vzhůru Onoho hledající, o němž vyprávěli nám,

že sytí hladové, nahé obléká a nejnižší pozvedá k sobě,;

49 podle hvězd, nečítající] podle hvězd nečítající *NK*; 50 se svou bolestnou] se svojí bolestnou *SŽ, NK*; 57 v tělech,] v tělech *SŽ, NK*; 59 již] juž *SŽ, NK*; 65 v *AV* není nový odstavec; 67 tehdy Člověka z ráje vyhnal] tehda Člověka z ráje vyhnal *SŽ*] tehda Člověka vyhnal *NK*; 68 na nahé rameno] na rameno nahé *KM, SŽ, NK*; 69 Probudiv se,] Probudil se, *NK*; 76 důtkami] dutkami *SŽ, NK*; 76 rabů...] robů... *KM, SŽ, NK*; 79 také v *SŽ* a *NK* se začíná nový odstavec, ale přitom

79 se 78 tam značí jeden verš; 81 veškeru naději] každou naději *KM, SŽ, NK*; 82 v *AV* není nový odstavec; 88, 98 a 101 opačném] opácném *SŽ, NK*; 92 žití.] žítí. *SŽ, NK*; 94 ve vysněném chrámu] ve vysněném chrámě *KM, SŽ, NK*; 95 myšlenek] myšlének *NK*; 102 na zářícím zlatu.] na zářícím zlatě. *SŽ, NK*; 108 byly,] byly *SŽ, NK*; 109 rozvášněné, jak v posledním šílenství lásky, *KM, SŽ, NK*] rozvášněné jak v posledním šílenství lásky *AV*; 111 táhly, *KM, SŽ, NK*] táhly *AV*; 113 muži,] muži *NK*; 117 líbali vroucně] vroucně líbali *NK*; 118 již] již *SŽ, NK*; 121 jíti nám] nám jíti *NK*; 124 má asi] mít musí *KM, SŽ, NK*; 124 svoje] svoje, *AV, KM, SŽ, jakož i NK, kde však neurčitě*; 129 znovu] znova *SŽ, NK*; 131 při myšlence,] při myšlence, *NK*; 132 z hlubin,] z hlubin *KM, SŽ*; 134 v *KM*, 134 a 138 v *AV* není nový odstavec; 138 stál *KM, SŽ, NK*] stál, *AV*; 141 nechtěl] nechtěl, *KM*; 143 hrdí] hrdí *NK*; 144 Ze zástupu] Od zástupu *KM, SŽ, NK*; 146 přichází, vyslán,] přichází vyslán, *NK*; 148 hrálo: *SŽ, NK*] hrálo. *AV KM*; 152 zástupy, jdoucí] zástupy jdoucí *NK*; 154 myšlenka] myšlénka *NK*; 157 spolu,] spolu *NK*; 158 již] již *SŽ, NK*; 159/160 tak přísné / a černější] tak / přísné a černější *SŽ*; 160 dole, v městě.] dole v městě. *SŽ, NK*; 161 šli, a nebylo] šli a nebylo *KM, SŽ, NK*; 162 kvádry nesmyté] kvádry, nesmyté *KM, SŽ*; 163 očišťuješ] očišťuješ *SŽ, NK*; 163 věků,] věku, *NK*; 168 zazářil] zářil *SŽ, NK*; 169 ke středu] ku středu *SŽ, NK*; 171 bez ozdob, lesku, zlata,] bez ozdob, bez lesku a zlata, *SŽ, NK*; 173 zřítelnice, plápolající] zřítelnice plápolající *NK*; 173 vášeň] vášeň, *NK*; 176 ústa šeptala] ústa že šeptala *NK*; 181 v *SŽ* se začíná nový odstavec; 188 – „Vím] „Vím *KM, SŽ, NK*; 190 musil,] musel, *NK*; 193 vzpoura] vzpoura, *KM, SŽ, NK*; 194 žiji] žiju *NK*; 207 větru *KM, SŽ, NK*] větru, *AV*. V *SŽ* jsou také tvary slov město a země tištěny s velkou začáteční písmenou, ač nikoli důsledně, v *NK* nadto obdobně tvary slov život, nový život, poznání, pravda, světlo, síla, rozkoš, pýcha, vzpoura, krása, radost, zápas, veliký zápas, boží, mrtvý a já.

Str. 203 *Ve jménu Onoho, jenž prostor a rozlet dal duši...* Moderní revue 4, sv. 7, č. 6 (březen 1898), str. 172/173 (*MR*). – Výchozí text *KM*.

8 v *MR* není nový odstavec; 9 život] život, *MR*; 10 již prokleti] již prokleti *KMO, SŽ*] již prokletí, *MR*; 11 den ze dne] den ode dne *KMO, SŽ, MR*; 12 v *MR* není nový odstavec; 14 vztyčili] vztýčili *MR*; 19 pod plameny slunce] pod plamenným sluncem *MR*; 23 Neboť abyste] Neboť, abyste *KM, KMO, SŽ, MR*; 28 a 29 tvoří v *MR* jeden verš; 29 hvězdy] hvězdy, *MR*; 32 největšími největších:] většími největších: *SŽ, MR*; 37 bytí] býtí *MR*. Zájmeno sebe v *MR* s velkou začáteční písmenou.

Str. 205 *Jarní apostrofa slunce*. Nový kult 1, č. 5 (březen – duben 1898), str. 100/102 (*NK*). – Výchozí text *KM*.

2 jež *SŽ, NK*] jež *KM, B*; 2 Pan] Pán *NK*; 5 náruč,] náruč *B*; 18 očekáváním *B*] očekáváním, *KM, SŽ, NK*; 19 duše zas podobnější] duše podobnější *B*; 25/26 že plýtváš životem jak tvůrce hvězdami / a že i drtíš,] že plýtváš životem jak tvůrce hvězdami, / a, že i drtíš, *KM, SŽ, NK*] že plýtváš životem, jak tvůrce hvězdami, / a, že i drtíš, *B*; 33 blahosklonný; *SŽ, NK*] blahosklonný: *KM, B*; 35 ty horká *NK*] ty, horká *KM, B, SŽ*; 45 všude,] všade, *SŽ, NK*; 48 však jen se rozhlédni: vše je zde zneuctěno,] však, jen se rozhlédni: vše je zneuctěno, *NK*; 49 tvým zlatým majestátem kdekterá *B*] tvým zlatým majestátem, kde která *KM, SŽ, NK*; 51 člověčenstva] člověčenstva, *NK*; 56 pro tvou říši.] pro tvoji říši. *SŽ, NK*. Slova slunce, tvůrce, umělce, země, svaté jsou v *SŽ* a *NK* s velkou začáteční písmenou.

Str. 208 *O mé lásce*. Omladina 5, č. 4 (23. února 1899), str. 3 (*O*). – Výchozí text *SŽ*.

9 vesmír,] všemír, *O*; 9 ve mně paprskem zpívá. viz 16/17] ve mne paprskem zpívá. *SŽ, O*; 12 již dále, již dále,] již dále, již dále, *O*; 13 ve žhnoucím] ve žhoucím *O*; 17 všehomíru,] všehomíra, *O*.

Str. 209 *Salome*. Almanach na rok MCM (v říjnu 1899), str. 39 – 41 (*AL*), kde rovněž vysazeno na osu. – Výchozí text *BSŽ2*.

2 žhoucí] žhnoucí *AL*; 6 u krále, knížat, ba i *AL*] u krále, knížat ba i *BSŽ2, B, BSŽ1, SŽ*; 13 lidsky,] lidsky *B*; 17 radost. *AL*] radost, *BSŽ2*] radost *B, BSŽ1, SŽ*; 20 těla] těla, *BSŽ2, B, BSŽ1, SŽ, AL*; 29 již] již *B, BSŽ1, SŽ, AL*; 34 tvá: *B, BSŽ1, SŽ, jakož i AL, kde mezi tímto a předchozím veršem mezera*] tvá. *BSŽ2*; 42 ženy,] ženy *AL*; 43 rozechvěný,] rozechvěný *AL*.

Str. 211 *Píseň* (Květy, květy, květy). Novoroční almanach (v prosinci 1898), str. 3 (*NA*), kde pod textem datum 5/12 98. – Výchozí text *SŽ*.

5 a 6 v *NA* vysunuty doleva; za 14 v *NA* ještě sloka:

Abychom šli životem
jak Bakchové vinicí,
my hříšníci,
hrdí a čistí, šťastní a vědomí
hříšníci!

Slova země a poznání v *NA* s velkou začáteční písmenou.

Str. 212 *Hlemýžďi*. Nový kult (Habrův) 1, č. 3 (18. března 1897), str. 2 (*NKh*), v názvu značka § a podepsáno pseudonymem *EGO*. – Výchozí text *SŽ*.

1 hlemýžďů.] hlemýžďů! *NKh*; 3 se ani neodvází] ani se neodvází *NKh*; 5 v *NKh* se začíná nový odstavec.

Str. 213 *Prokletá křídla*. Salón odmítnutých 1, č. 3 (květen 1897), str. 41 (SO), kde v podtitulu jen *Paříž, 4. květen*. Podnětem básně, jak vysvítá z jejího podtitulu, byl požár, který dne 4. května 1897 po 16. hodině odpoledne vzplanul v dobročinném bazaru na Champs-Élysées a bleskurychle zachvátil celou dřevěnou budovu: z mnoha set osob, většinou žen, které tam v té chvíli byly přítomny a jež vesměs náležely šlechtickým nebo plutokratickým kruhům, zahynulo jich na sto padesát, buď že uhořely, nebo byly umačkány a zadušeny, nehledíc ani k množství zraněných. – Výchozí text SZ.

5 neúprosná] neuprosná SO; 13 si tisknou zdvořile ruce – SO] si tisknou zdvořilé ruce – SZ; 16 a 27 Chachacha!] Chachacha. SO; 18 luza,] lůza, SO; 19 a 26 luza] lůza SO. Slova hrůzy, smrti a bídy v SO s velkou začáteční písmenou.

Str. 215 *Námořnická písnička* (Prokleté moře! Když mně zbyl vrak). Moderní revue 5, sv. 9, č. 1 (říjen 1898), str. 29 (MR), kde s názvem *Prokleté moře* a sázeno na osu. – Výchozí text KM.

3 zavraždil] zavraždil, KMO, SZ; 7 možná, že] možná že MR; 12 a pochybných] tiskovou chybou jen pochybných KM.

Str. 216 *Modlitba za zemřelou*. Moderní revue 7, sv. 12, č. 1 (říjen 1900), str. 10/11 (MR). – Výchozí text KE.

4 výhrůžné] výhružné SZ; 11 v špíně těch ponurných doupat,] ve špíně těch ponurných doupat, SZ] ve špíně těch ponurých doupat, MR; 26 slov] slov, MR; 29 dej mi je] dej mi ho SZ, MR; 31 již] již MR; 40 dál nech] nech dál SZ, MR. V SZ jsou také tvary slov ty, tvůj a slovo země s velkou začáteční písmenou, v MR nadto slova pane, antipode a tvary slova žena; verše 6, 25, 28, 33, 41 jsou tam tištěny se zarážkou, poslední verš na střed.

Str. 218 *Jsem ten, jenž lační*. Moderní revue 7, sv. 12, č. 9 (červen 1901), str. 293/295 (MR), kde název básně zní *Jsem ten, jenž lační...* a pod jejím textem je údaj *Olšany*. – Výchozí text KE.

15 šlehání minulostí jak] šlehání minulostí, jak KE, SZ, MR; 17 znova SZ, MR] znovu KE; 26 a 27 všecko] všechno SZ, MR; 32 vylákaná] vylákána MR; 38 kýval,] kýval MR; mezi 47 a 48 v MR uprostřed hvězdička, v SZ linka; 48 již] již SZ, MR; 50 pro mou lačnost] pro moji lačnost SZ, MR; 60 zhnuseny, znova] zhnuseny znova MR. V MR jsou tvary slov pán a žena tištěny s velkou začáteční písmenou, krom toho jsou tam úvodní verše všech slok, jakož i verše 4, 8, 14, 17–19, 23, 27, 29–30, 33, 35, 37, 40–41, 44–46, 49, 54–57, 61–62 a 64 s rozmanitou zarážkou.

Str. 221 *Písň smutné erotiky*. – Výchozí text KE.

I (Trpíš, trpíš, nezapřeš). – 9 Již se ani nevzbouříš.] Juž se ani nerozbouříš. *SŽ*.

II (Bouře se vybíjí nad lesy). – 9 do mračen,] do mračen *KE*, *SŽ*.

III (Neřeknu, že chtěl bych umřít). – 3 Do noci cosi mi vykřiklo,] Do noci mé cosi vykřiklo, *SŽ*.

IV (Jen ticho, probůh, ticho ne). – 3 mě] mně *KE*, *SŽ*.

Str. 226 *Výstraha*. Překlad z *Richarda Dehmela*, a to básně *Warnung* z jeho sbírky *Weib und Welt* (Berlín 1896, str. 79). – Výchozí text *KE*.

Str. 227 *Slyšíš tu píseň*. Nový kult 4, č. 3 (prosinec 1900), str. 65 (*NK*), s názvem *Slyšíš tu píseň?* – Výchozí text *KM*.

2 kradí] krádí *NK*; 3 zahořel,] zahořel *NK*; 5 a 7 již] juž *KMO*, *SŽ*, *NK*. V *NK* poslední verš každé strofy se zarážkou.

Str. 228 *Nic nedali ti do světa*. – Výchozí text *KM*.

Str. 229 *Jen trochu toho posledního žáru*. – Výchozí text *KE*.

5 Jen trochu] Ale trochu *SŽ*.

Str. 230 *Dohráno a dozpíváno*. – Výchozí text *KE*.

1 dozpíváno,] dozpíváno *SŽ*.

Str. 231 *K. R. Rudé květy* 1, č. 9 (1. února 1902), str. 129. Titulní adresátkou těchto veršů byla snad Kristina Raková, jedna z obou sester zpěvaček, o nichž se básník zmiňoval v pozdější memoárové stati *Bratři Hartmannové* (*VZP*, 129). – Výchozí text *KM*.

Str. 232 *Sbohem tanečnice*. *Moderní revue* 8, sv. 13, č. 1 (říjen 1901), str. 31/32 (*MR*), kde vysazeno na osu. – Výchozí text *KM*.

Název: *Sbohem tanečnice* *SŽ*, *MR*] *Sbohem, tanečnice* *KM*, *KMO*; 9 a tanec je mi] a tanec mně jen *MR*; 10 teď jen si, prosím, kupte moje kostýmy.] kupte si, prosím, kupte moje kostýmy. *MR*; 15, 20, 25 a 30 tož jen si, prosím, kupte moje kostýmy.] kupte si, prosím, kupte moje kostýmy. *MR*; 17 vztyčí] vztýčí *SŽ*] tyčí *MR*; 18/19 strašně / a za třicítkou] strašně, / když za třicítkou *MR*; 21 Když probito vše,] Vše probito-li, *MR*; 22 jest už] je juž *MR*; 24 sněsti může] může sněsti *MR*; 27 zrání] zraní, *MR*; 28/29 cizí, / svůj nový] cizí. / Svůj nový *MR*; 32 všecko] všechno *MR*; 33/34 zadost. / Teď] zadost: / teď *MR*; 34/35 malá: / Kupte si] malá: / kupte si *KM*, *KMO*, *SŽ*] malá – / kupte si *MR*; 35 kupte moje] kupte, moje *SŽ*. V *SŽ* a *MR* slovo prostitute s velkou začáteční písmenou.

Str. 234 *Má Venus*. *Moderní revue* 8, sv. 13, č. 1 (říjen 1901), str. 32/33 (*MR*), kde sázeno na osu. – Výchozí text *KM*.

7 již] již *KMO, SŽ, MR*; 13 Je hrdinkou pak vždycky žena] Tu hrdinkou vždy bývá žena *MR*. Slovo *socia* v *MR* s velkou začáteční písmenou.

Str. 235 *Námořnická písnička* (Haló, halilaló; napněte všechny plachty). – Výchozí text *KM*.

Str. 236 *Píseň* (Ač jsme se bavili mile). Letáky pro zpěváky, č. 1 (v lednu 1902 podle údaje v Novém kultu 5, č. 2 ze dne 15. ledna 1902, kde se na poslední stránce obálky oznamuje, že „právě vyšlo“), str. 11 (*LŽ*), kde pod pseudonymem *Kozonoh* a kde 2. a 4. verš každé strofy se zarážkou. *L. F.*, jemuž jsou tyto verše připsány a jež přímo apostrofují, byl zřejmě lyrik Lev Freimuth, člen mladé spisovatelské „kolonie“ v básníkově olšanské vile (viz *VZP*, 97), jenž ostatně v tomto Letáku pro zpěváky sám měl dvojí příspěvek. – Výchozí text *SŽ*.

Str. 237 *Mé douře mi zarůstá pavučinami*. Rudé květy 1, č. 9 (1. února 1902), str. 129 (*RK*), s názvem *Mé douře mi zarůstá pavučinami...* – Výchozí text *KM*.

12 v jejím nejčistším] v její nejčistším *KMO, SŽ, RK*; 18/19 příliš. / Ty, *SŽ, RK*] příliš, / Ty, *KM, KMO*; 22 mě *RK*] mně *KM, KMO, SŽ*; 23 žízni... *KMO, SŽ, RK*] žízni (*sic!*) *KM*; 24 dýmá! *KMO, SŽ, RK*] dýmá (*sic!*) *KM*.

Str. 238 *Píseň pro mou dcerku*. Kalendář revolucionářů na rok 1903 (vyšel v září 1902, viz v Matici svobody 3, v č. 30 ze dne 24. září 1902, na str. 328 zprávu: Kalendář revolucionářů vyšel již těchto dnů...), str. 62 (*KR*). Dcera Kamila, narozená dne 25. září 1900, byla prvorozeným děckem z básníkovy manželství s Kamilou Krémovou (viz str. 304). – Výchozí text *SŽ*.

Název: *Píseň pro mou dcerku KR a v obsahu SŽ*] *Píseň pro mou dceru SŽ*; 2 na mé šíji] na mé šiji *KR*, kde první verš každé sloky a verše 3–4, 8, 13–15, 18–20, 23, 30 a 32 jsou se zarážkou.

Str. 240 *Naše zbraň*. Rudé květy 1, č. 9 (1. února 1902), str. 129 (*RK*). – Výchozí text *KM*.

4 okresní] okružní *SŽ, RK*; 9 v *RK* se nezačíná nový odstavec; 11 v *RK* nový odstavec; 11 již] již *KMO, SŽ*; 11 nechceme] nechceme, *RK*.

Str. 241 *Tragické zjevení*. Nový kult 1, č. 3 (prosinec 1897), str. 62 (*NK*), kde jako anonymní překlad z *Richarda Dehmela*, jehož jméno je tam uvedeno pod českým textem; *Tragische Erscheinung* je poslední báseň jeho sbírky *Aber die Liebe* (Mnichov 1897, str. 242). – Výchozí text *KM*.

8 muž; *NK*] muž: *KM, KMO, SŽ*; 17 zbledl,] bledl, *SŽ, NK*; 18

Vysmívá se] vysmívá se *KM, KMO, SZ, NK*; 21 když zmíral:] an zmíral: *NK*.

Str. 242 *Stráň chudých lásek*. Moderní revue 5, sv. 10, č. 4 (červenec 1899), str. 107/109 (*MR*), kde vysazeno na osu. – Výchozí text *KM*.

1 travnatá, až někde] travnatá až někde *MR*; 2 tu] tam *B, SZ, MR*; 3 modro nebes] modro nebe *MR*; 6 byl; *SZ, MR*] byl: *KM, B*; 9 kralovat] královat *MR*; 15 všechno] všecko *MR*; 15 zlatem *B, SZ, MR*] zlatem, *KM*; 18 tu malé dívky *MR*] tu mladé dívky *KM, B, SZ*; 19 se to kotálí,] se kotálí, *B, MR*] se kutálí, *SZ*; 23 sukýnky jejich] sukýnky jich *B, SZ*; 30 leta, dlouhá leta] léta, dlouhá léta *SZ, MR*; 45 čtyřem] čtyrem *MR*; 52 tráva, laskající] tráva laskající *B*; 54 všude] všady *SZ*] všade *MR*; 55 *v MR začíná nový odstavec*; 61 tu *B*] tam *KM, SZ, MR*.

Str. 245 *Mistře Jene, teologu...* Nový kult 4, č. 7 (1. července 1901), str. 216/218 (*NK*), kde sázeno na osu. – Výchozí text *KM*.

1 teologu,] teologu *NK*; 3 tógu,] tógu *NK*; 4 ženy,] ženy *NK*; 21 mučedníka,] mučeníka, *NK*; 26, 29, 32 a 41 již] již *KMO, SZ, NK*; 30 k své síle *SZ, NK*] k své síle, *KM, KMO*; 34 léčí:] léčí; *SZ, NK*; 41 Kdysi] Jednou *NK*; 42 kralovala] královala *NK*; 44 Po druhé tu Kristu] Po druhé to Kristu *SZ, NK*; 50 není,] není *NK*; 67 krvavými; *SZ, NK*] krvavými: *KM, KMO*; 73 o těch] O těch *KM, KMO, SZ, NK*.

Str. 248 *Poprava*. Nový kult 4, č. 9/10 (2. listopadu 1901), str. 267/268 (*NK*). Podnětem i námětem těchto slok byla mravnostní aféra, vyvolaná obviněním, které proti vůdci národně sociální strany V. J. Klofáčovi uveřejnil žurnalista Rudolf Fárek a kterého se chopili její političtí odpůrci, zejména soc. demokraté, ale též realisté a mladočeši. Rudolf Fárek, jež St. K. Neumann znal z pokrokového hnutí, z redakce časopisu Naše snaha (viz pozn. k str. 7 a OPH, 206), byl zprvu pokrokovým socialistou, pak se přikláněl k anarchistům, později působil v národně sociální straně a po rozchodu s ní zahájil kampaň proti Klofáčovi. Rovněž V. J. Kľofáč vystoupil na veřejnost nejprve v pokrokovém hnutí studentském, pak se stal redaktorem Národních listů a po protistátoprávním prohlášení soc. demokratů roku 1897 organizoval proti nim národně dělnické hnutí zprvu jako mladočeskou odnož, později, od roku 1899, jako samostatnou stranu národně sociální, která posléze nejednou směřovala i proti mladočeské politice. Komentář k Popravě podává stať *Slepí, což neprohlédnete?*, kterou pod pseudonymem Brutus uveřejnil St. K. Neumann dne 18. září 1901 v anarchistické Matici svobody (2, č. 29, str. 2) a kde mimo jiné praví: „Považte jen: Kľofáč, vůdce lidu, otec rodiny a poslanec dvakrát zvolený, opovážil se ve vinárně obejmouti číšnici. (Vše ostatní nebylo

ještě dokázáno.)... Mravnost byla uražena! Uražena byla konkuren-tem sociálně demokratických a mladočeských kandidátů poslanectví. Lépe řečeno: *politika toho vyžaduje, aby byla uražena!* A že toho politika vyžaduje, musí být lid přesvědčován, jakým zločinem to jest, když jeho poslanec obejme číšnici ve vinárně, a že toho politika vyžaduje, musí být lid kvůli tomu rozpalován až ku rvačkám... A je zajímavé, jak se málo mluví o všem ostatním, z čeho byl Klofáč obviněn. Nám by byl, vy mravně uražení křiklouni, milejší obraz Klofáče jako politického šarlatána. Ale zdá se mi, že by byl tolik podoben vašim šarlatánům, vašim mluvčím, vašim svůdcům a znemravňovatelům lidu, že se opatrně střežíte vyličiti nám ho! A tak zbude z celé aféry, mimo mnoho ochraptělých hrdel a rozbitých hlav a nosů, něco, co jest hodně málo socialistické: lid naučí se klepařskému ubíjení protivníka, naučí se vtírati se do milostných a pohlavních jeho poměrů, přijme morální pojmy maloměstských buržoustů a realistických profesorů – boj bude veselejší a pozornost odvrácena od politických švindlů, o nichž líp když lid nic neví.“ St. K. Neumann se pod pseudonymem Apostata zmínil o této aféře také ve svém Novém kultu (5, č. 3, str. 18) ze dne 1. února 1902 v článku Časové výkřiky, v jeho kapitole K psychopatologii moralismu, a znovu tam (5, č. 6 na poslední straně obálky) objasnil své zásadní stanovisko dne 15. března 1902 polemickou poznámkou v Listárně redakce: „Napíšu o každém, co si o něm myslím. Před obč. Klofáčem jako politikem varuji své druhy vždy a všade jako před „prašivou ovčí“. Ale na občana Klofáče uspořádána byla po mravných českých zemích štvánice z nečistých pohnutek. Chtěl jsem tedy demonstrovati, nikoli *pro* Klofáče, ale *proti* slídivým politickým a žurnalistickým psům, již ho štvali. Proto jsem napsal svou Popravu.“ – Výchozí text *SŽ*.

2 v *SŽ* není odstavec; 12 již] jež *NK*; 31 on] On *SŽ*, *NK*; 37 musilo] muselo *NK*; 44 kdysi] jednou *NK*.

Str. 251 *Jarní rytmy*. Matice svobody 3, č. 18 (22. května 1902), str. 142 (*MS*). – Výchozí text *KM*.

1 již kvetou] již kvetou *SŽ*] již květou *MS*; 2 příroda, nevinná,] příroda nevinná, *MS*; 6 po prvé] poprvé *MS*; 8 znova] znovu *MS*; 9 vzpomínkou, že jsem byl poduškou] upomínkou, že byl jsem poduš-
kou *MS*; 11 strojů] strojů, *MS*; 12 jest] je *MS*; 15 pot, nezřený] pot
nezřený *MS*; 17 a 27 již] již *SŽ*, *MS*; 20 rukou] rukou, *MS*; 21 myš-
lenku] myšlenku *MS*; 26 a ráno byl znova vztýčen] a ráno znovu byl
vztýčen *MS*; 28 a 31 oh, v *SŽ* a *MS* chybí; 28 nahá] nahá, *MS*; 30
spárům číhajícím] spárům, číhajícím *MS*; 37 než aby se] než by se
MS; 37 zvětšely] zvětšely *B*, *SŽ*; 40 vyrvat] vyrvati *MS*; 42
a ponořte jej] a ponořte je *B*] a ponořte ho *MS*.

Tento poslední, dodatečný oddíl svazku přináší původní básně St. K. Neumanna veršem i prózou, které v prvním období své básnické dráhy uveřejnil v rozličných časopisech nebo publikacích, aniž je však kdy pojal do některé své knihy. Shrnujeme je všechny na konec, aniž se je pokoušíme rozčlenit podle autorových jednotlivých knih z oné doby. Nepokoušíme se o to ani ne tak pro skrovný počet těchto básní, jako předně už proto, že se ať co do ducha a námětu, nebo co do tvaru nejvíce jejich vztah k té oné z tehdejších knih autorovy poezie vždy sdostatek jednoznačně, a to tím méně, že přechod mezi samými těmi knihami býval namnoze plynulý. Za druhé pak a zejména padá na váhu, že si autor knižní vydání aspoň některých těchto básní původně představoval možná v jiné podobě, nežli jaká je vyznačena jeho knihami tehdy vskutku vydanými, jak je například vidět odtud, že sloky *Chci také sluníčko a radost života...!*, *Splín a Apostrofa* (Eh, bylo by to fádání) uveřejnil v prosinci 1896 v Nivě (7, č. 2, str. 49/50) pod společným názvem *Ž knihy: Hořké ovoce poznání*, tedy jako ukázky ze zamýšlené, ale posléze nevydané sbírky veršů; její ráz by byl pravděpodobně jiný nežli charakter knihy, kterou zároveň s ní ohlašoval — v Apostrofách hrdých a vášnivých, viz str. 322 — a potom vskutku vydal, tj. knihy Satanova sláva mezi námi, i když snad do ní přejal některou báseň původně určenou do sbírky *Hořké ovoce poznání*.

Hledíce k jejich žánrové různorodosti, dělíme tyto knižně nevydané básně zato podle druhu do tří částí, z nichž uvnitř každé je řadíme podle časové posloupnosti, v jaké byly uveřejněny. První část, daleko nejpočetnější, je zasvěcena básníkovi lyrice ve vlastním toho slova smyslu. Druhá je vyhrazena epigramům a veršům satirickým; zračí se v ní posléze, jak St. K. Neumann sám přispíval k úsilí o „politickou a literární šansónu“ u nás, které iniciativně povzbuzoval a jemuž pak dokořán — jako satíře vůbec — otvíral brány svého Nového kultu, ba jak přispíval přímo k pokusům — analogickým s týmiž tendencemi v cizině — o umělecký šantán, o „českou šansónu a český kuplet“ pro něj. S takovým záměrem, apelujícím na „spojené síly všech vážně a vědomě opozičních básníků i výtvarníků“, založil v lednu 1902 Letáky pro zpěváky jakožto „volnou sbírku kupletů, šansón, písní a prací satirických k přednesu se hodících“ (Nový kult 4, č. 6 z 15. června 1901, str. 192), za jejíž poslání předem vyhlásil: „Smáti se chceme lidské hlouposti, copu a moralismu, ať se vyskytuje kdekoli. Chceme, aby smích náš byl zbraní, obnaženým mečem proti každému reakcionářství“ (tamtéž). Letáky pro zpěváky uvízly na prvním čísle, ale St. K. Neumann už v něm předem konstatoval, že „spíše od toho, zmohutní-li či zanikne příslušný umělecký proud, jenž jest u nás zatím v zárodku, než od dobré vůle pořadatelovy závisí jejich zdar“, nehledíc ovšem ani k nebezpečí cenzury: neboť už v tom jediném čísle

Letáků pro zpěváky, přinášejícím spolu s písněmi samého St. K. Neumanna původní sloky Foltýnovy a Lva Freimutha, jakož i přeložené verše Heinovy, padly za oběť konfiskaci celý příspěvek Viktora Dyka a zčásti též verše Jana Opolského. — A konečně do třetí části v posledním oddílu tohoto svazku jsme zařadili tři Neumannovy básně prózou: lze-li soudit jak podle data jejich časopiseckého uveřejnění, tak zejména podle jejich rázu, pravděpodobně to byly ony nebo náležely k oněm, které původně zamýšlel pojmut do knihy *Satanova sláva* mezi námi, již sám zprvu ohlásil — v Apostrofách hrdých a vášnivých — jako sbírku „básní veršem i prózou“; bezpochyby je chtěl — při nejmenším první dvě — zařadit spíše tam nežli do své páté knihy, nechť i ji v létě 1899 předem oznamoval — ještě s názvem *Trochu života* — obdobně jako sbírku „básní, drobných prací prózou a překladů“ (*Nový kult* 2, č. 8). Sám útvar básní v próze se tenkrát těšil — zejména v ovzduší *Moderní revue* — živé zálibě, k níž přispíval zvláště kult Baudelairovy poezie: nelze se v této příznačné souvislosti nezmínit o *Výboru z Malých básní v próze*, právě Baudelairových, který tehda St. K. Neumann sám přeložil a konfesní předmluvou uvedl v knižnici *Symposion* (sv. II, Praha 1898), řízené a vydávané spolupracovníkem *Moderní revue*, Hugem Kosterkou.

U všech básní veršem i prózou, knižně dosud nevydaných, které zahrnuje tento závěrečný oddíl svazku, řídíme se v základě jejich jediným známým zněním, v němž byly otištěny dílem v anarchistickém *Kalendáři neodvislého dělnictva* na rok 1900, jež básník sám redigoval, a v jediném Letáku pro zpěváky (*LŽ*), dílem v časopisech *Vějíř* (*VĚ*), *Vesna* (*V*), *Moderní revue* (*MR*), *Niva* (*N*), dále v *Novém kultu* zas jednak *Habrově*, jednak poté *Neumannově* (*NK*), a v anarchistických listech *Omladina* (*O*) a *Malice svobody* (*MS*).

I

Str. 257 *Návrat*. *Vějíř* 2, č. 20 (červenec 1895), str. 310/311 (*VĚ*).
6 k dnu... viz 42] ke dnu... *VĚ*; 27 sluncem jež plá] sluncem, jež plá *VĚ*; 33 nocí dnem] nocí, dnem *VĚ*.

Str. 259 *Sloky*. *Vesna* 14, č. 17/18 (16. srpna 1895), str. 279/280 (*V*), kde spolu s verši *Fragment polemiky* pod společným názvem *Ž básní Stanislava K. Neumanna; Sláva Dlouhá*, již jsou tyto *Sloky* věnovány, byla sestřenicí básníkovy příští choti, Kamily Krémové (viz pozn. k str. 133).

13 vše, i stíny,] vše i stíny, *V*; 14 trásly se jak v touze] trásly se, jak v touze *V*; 20 vše vřelé] vše vřele *V*.

Str. 260 *Epigraf Paulu Verlainovi*. *Moderní revue* 2, sv. 3, č. 5 (únor 1896), str. 102. Totéž číslo *Moderní revue* vzpomnělo památky

Paula Verlaina (1844–1896), zesnulého předtím dne 8. ledna, také ještě verši Jiřího Karáska a Bohuslava Knösla, statí Arnošta Procházky a překladem osmi Verlainových básní; jednu z nich — *Nascita de Venere* — přeložil rovněž St. K. Neumann.

Str. 261 *Improvizace protestu*. Moderní revue 2, sv. 3, č. 5 (únor 1896), str. 120, kde podepsáno jen šifrou *S.K.N.*, kdežto v obsahu svazku bylo autorovo jméno uvedeno naplno. St. K. Neumann pravděpodobně těmito verši, adresovanými zřejmě *F. V. Krejčímu*, vzápětí reagoval na jeho záporný, namnoze ironicky přihrocený posudek (viz str. 324) své sbírky *Jsem apoštol nového žití*, uveřejněný krátce předtím v Literárních listech (17, č. 6 z 1. února 1896), str. 103/104).

Str. 262 *Kaktusový květ*. Niva 6, č. 6 (1. dubna 1896), str. 187 (*N*).
6 svíci] svíci, *N*; 20 plamenem] plamenem, *N*; 22 rtem] rtem, *N*;
25 hlas] hlas, *N*.

Str. 264 *Na starý klen*. Niva 6, č. 6 (1. dubna 1896), str. 187.

Str. 265 *Píseň královská*. Niva 6, č. 11 (1. září 1896), str. 316.

Str. 266 *Ostrov*y. Niva 6, č. 11 (1. září 1896), str. 316 (*N*).
1 ostrov *viz* 15 a 24] Ostrov *N*; 23 Zpíváme *viz* 18] zpíváme *N*.

Str. 267 *Horečka drnká...* Niva 6, č. 11 (1. září 1896), str. 316.

Str. 268 *Vyhaslé sopky v území sladké královny*. Vesna 16, č. 2 (20. listopadu 1896), str. 39 (*V*).
21 žlutá] žlutá, *V*.

Str. 269 *Chci také sluníčko a radost života...!* Niva 7, č. 2 (prosinec 1896), str. 49/50.

Str. 270 *Splín*. Niva 7, č. 2 (prosinec 1896), str. 50 (*N*).
2, 4 a 6 Ale běda,] Ale, běda, *N*.

Str. 271 *Apostrofa* (Eh, bylo by to fádni). Niva 7, č. 2 (prosinec 1896), str. 50.

Str. 272 *Píseň vítězná*. Nový kult (Habrův, viz str. 343) 1, č. 1 (18. února 1897), str. 1.

Str. 273 *To bude věřících svátek radostný...* Omladina 1, č. 10 (1. května 1897), str. 1. Slova *otce, lásky, satana* jsou tam tištěna verzálkami.

Str. 274 *Apostrofa k 13. prosinci 1899*. Nový kult 2 (květen 1898 až prosinec 1899), č. 9/10, str. 252/253 (NK). Psána k domněle stému výročí narození Heinricha Heina a připomínajíc charakteristické motivy jeho poezie i prózy, dokládá tato óda, jak se St. K. Neumann znal v díle německého básníka a jak k němu lnul, jmenovitě pro jeho společensky kritické a revoluční tóny. Už na Borech překládal Heina, jak vzpomínal v Politické epizodě (VZP, 63), a nejenže na stránkách Nového kultu a Letáku pro zpěváky přinášel překlady z jeho poezie, ale byl i mezi překladateli básnického Výboru z Heina, ježž sám uspořádal jakožto „básnický leták“ a roku 1904 vydal jako 4. číslo své Knihovny revolucionářů; ještě po letech se ze svého vztahu k Heinově osobnosti a poezii vyznal jednak ve fejetonu Kdo to chodí po hřbitově...?, pojatém později do knihy S městem za zády (I, Praha 1922, str. 158 – 163), jednak v úvaze Oltář umění a nový patos, zařazené potom do knihy Ať žije život! (Praha 1920, str. 69). O popudu z Heinovy poezie ostatně svědčí hned další verše Volnými rytmy.

3 na tvrdé skále!] na tvrdé skále (*sic!*) NK; 21 v útrokách viz 6] v utrobách NK.

Str. 276 *Volnými rytmy*. Omladina 6, č. 7 (2. srpna 1900), str. 5 (O). 19 zpívám] zpívání O.

Str. 278 *Těm v tmách!* Matice svobody 2, č. 17 (21. května 1901), str. 8 (MS).

14 kol a kol] kol a kol, MS.

II

Str. 281 *Písek z arény umění a života*. Moderní revue 4, sv. 7, č. 2 (listopad 1897), str. 61 (MR), kde pod pseudonymem *Capriccio*, ale v obsahu svazku uveden jako autor přímo St. K. Neumann. Ze sedmera epigramů se třetí průhledně vztahuje na Karla Maška, písíciho namnoze pod pseudonymem Fa Presto, a to asi zejména jako na spolupracovníka humoristického měsíčníku Švanda dudák, kde rovněž z jeho pera tehdy vycházely parodie symbolisticko-dekadentní poezie a satirické výpady proti mladé literatuře, mimo jiné přímo i nepřímo také proti St. K. Neumannovi; Mašek náležel i ke skupině spisovatelů kolem buržoazních státoprávních Radikálních listů, s nimiž se mladí z kruhu Moderní revue tehdy nejednou střetli pro jejich hovění konvenčnímu vkusu měšťáckého obecnstva. Pátý epigram z obdobných důvodů mířil proti Jaroslavu Kvapilovi, proti jeho Princezně Pampe-lišce, která nedlouho předtím, dne 2. října 1897, měla premiéru v Národním divadle: „Je to takový oříšek na vánoční stromek, na několika místech dobře pozlacený, avšak uvnitř příšerně vyhlodaný a hanebně dunící prázdnotou p. Kvapilova ducha,“ shrnul tehdy

St. K. Neumann svůj soud o jeho dramatické pohádce (*Moderní revue* 4, sv. 7, č. 1 z října 1897, str. 32; viz pozn. k str. 144). Šestým epigramem si vzal na mušku svého vrstevníka o rok mladšího, Milana Fučíka, pro jeho nedávnou sbírku veršů *Utíkám k slunci* (1897), prudce odmítanou mladými spisovateli blízkými tehdy *Moderní revui*, a to také proto, že se v ní manifestačně zříkal dekadence, která prý zmátla a svedla mládí jeho i jiných.

13/14 vadu: / kde] vadu. / kde *MR*.

Str. 283 *Jsou u nás raci...* Kalendář neodvislého dělnictva na rok 1900 (v listopadu 1899), str. 41.

Str. 285 *K. S. Nový kult* 4, č. 1 (červen 1900), str. 32 (*NK*), kde pod pseudonymem *Capriccio* (viz pozn. k str. 281). Otištěny tam v rubrice *Z epopeje lidské hlouposti*, kde se k nim družily invektivy prózou proti Václavu Hladíkovi, tehdejšímu redaktoru časopisu *Lumír*, a proti čelnému jeho spolupracovníkovi F. X. Šaldovi, byly tyto satirické verše součástí tehdejšího polemického souboje mezi Novým kultem, případně samým St. K. Neumannem, a spisovateli seskupenými tenkrát v čele s F. X. Šaldou kolem *Lumíru*, k nimž náležel i hrdina tohoto epigramu, básníkův o rok mladší vrstevník, beletrista a kritik *Karel Sezima*. Na básníkovu invektivu odpověděl Sezima krátce nato, dne 20. července 1900, v *Lumíru* (28, č. 31, str. 372) pod pseudonymem *Vivus* (zřejmě v opak k pseudonymu *Mortuus*, pod nímž Arnošt Procházka zahájil v Novém kultu kampaň proti *Lumíru*), a to rovněž verši, obdobně nadepsanými jen iniciálami básníkovy jména; narážel v nich na to, jak se kdysi St. K. Neumann-Kupidos svými „ornamentacemi“ v Apostrofách hrdých a vášnivých zhlédl na Doudeletových kresbách (viz str. 323).

6 Je] je *NK*.

Str. 286 *Přikloň se vždy napravo...* Letáky pro zpěváky, č. 1 (leden 1902), str. 8/9 (*LŽ*), kde pod pseudonymem *Kozonoh* právě tak jako další šansón *Hrom a peklo* a jako *Píseň* (*Ač jsme se bavili mile*), pojatá pak do sbírky *Sen o zástupu zoufajících* a jiné básně (viz pozn. k str. 236).

Str. 288 *Hrom a peklo!* Letáky pro zpěváky, č. 1 (leden 1902), str. 10; viz předchozí poznámku.

III

Str. 291 *Hyacinty*. *Moderní revue* 3, sv. 6, č. 3 (červen 1897), str. 80/81 (*MR*).

11 znova. Jako *podle autorovy opravy v témže ročníku a svazku MR, č. 4, str. 128*] znova jako *MR*.

Str. 292 *Arnold Böcklin*. Moderní revue 4, sv. 7, č. 3 (prosinec 1897), str. 85, kde celý text vytištěn verzálkami, takže se lze jen dohadovat, že poslední věta prvního a předposlední věta druhého odstavce byly autorem zamýšleny jako věty samostatné a nikoli jako pokračování předešlých vět; z téhož důvodu rovněž nelze určit, která slova uvnitř vět si podle svého tehdejšího symbolistického zvyku snad představoval s velkou začáteční písmenou. — Švýcarského malíře a sochaře Arnolda Böcklina (1827–1901), jehož imaginární zpověď tato báseň v próze podává, uctíval tehdy St. K. Neumann zřejmě proto, že v jeho malířském díle spatřoval tendenci k novodobé renesanci, k renesanci pohanského cítění přírody, kterou Böcklin zalidňoval bytostmi antického bájesloví, ztělesňujícími jak rozličnou přírodní náladu, tak samu sílu živlů.

Str. 293 *Stopy*. Nový kult 2, č. 2 (červenec–srpen 1898), str. 53/54.